

BERNARD CRICK

DEMOKRASİ

KÜLTÜR KİTAPLIĞI 113

DOST

KÜLTÜR KİTAPLIĞI: 113

D

Bernard Crick

Londra'daki Birkbeck College'da ders vermiş olan Profesör Crick, yurttaşlık felsefesi üzerine yazdığı makale ve kitaplarla tanınır.

Crick, Bernard
Demokrasi
ISBN 978-975-298-461-5 / Türkçesi: Ümit Hüsrev Yolsal
Mart 2012, Ankara, 176 sayfa
Kültür Kitaplığı: 113; Siyasetbilim: 4

DEMOKRASİ

Bernard Crick

DOST

ISBN 978-975-298-461-5

Democracy
Bernard Crick

Türkçesi, Ümit Hüsrev Yolsal

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican

Baskı, Pelin Ofset Ltd. Şti.; İvedik Organize Sanayi Bölgesi, Matbaacılar Sitesi 588. Sokak no: 28-30 Yenimahalle / Ankara
Tel: (0.312) 395 25 80-81 • Faks: (0.312) 395 25 84

Dost Kitabevi Yayınları
Paris Cad. No: 76/7, Kavaklıdere 06680 Ankara
Tel: (0.312) 435 93 70 • Faks: (0.312) 435 79 02
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Demokrasi sözcüğüne ait birçok anlam var. Demokrasinin bir tane doğru anlamı var ise, bu, Platon'un da söylemiş olabileceği gibi, cennette saklı olmalıdır. Ama, ne yazık ki, bu anlam hâlâ bize iletilmiş değil. Demokrasi sözcüğü, kimi felsefecilerin "özünde tartışmalı" diye adlandırdıkları türden bir kavramdır. Tanımlanmaları farklı bir toplumsal, ahlaki ve siyasi gündemi beraberinde getirdiği için nasıl tanımlanacakları konusunda hiçbir zaman tam bir anlaşmaya varamadığımız terimlerden biridir. Ama en azından şimdilerde, onsuz yaşayamıyoruz. *In Defence of Politics* adlı yapıtımda, 40 yıl önce, "bu en karmaşık sözcüğü" sanki Yunan ya da Romalı bir peri kızıymış gibi –ya da Atinalı küçük tanrıça Demokratia olarak– şeyleştirmiştim: "O herkesin metresidir ve bir sevgilisi başkalarının onun lütuflarından haksız yere yararlandıklarını görse bile o sevgilisinin gözündeki çekiciliğini bir şekilde yitirmez."

Kuşkusuz, Platon demokrasiden hoşlanmadı. Ona göre, demokrasi, *doxa*'nın *philosophia*, yani kanının bilgi üzerindeki hükümranlığıydı. Yunanca'da *demos* "halk", egemenlik *kratos* demekti; ama birçok eski (ve modern) yazar, demokrasiye –güçlü, bencil, dönek ve tutarsız– gü-

ruhun oluşturduğu çoğunluk olarak aşağılayıcı bir anlam yükledi. Platon'un öğrencisi Aristoteles, göreceğimiz gibi, *Siyaset* adlı yapıtında daha ılımlı bir görüşü benimsedi. Aristoteles'e göre, demokrasi iyi bir siyasi yönetimin zorunlu koşulu olmakla birlikte, yeter koşulu olmaktan uzaktır. Adalet ve iyi siyasi yönetim üzerine konuşuyorsak, farklı kavramların, değerlerin ve uygulamaların karmaşıklığı ve asla aynı kalmayan bir karmaşıklık üzerine konuşuyoruzdur. Beatrice Webb, "demokrasi cahilce düşüncelerin çoğalması değildir" dediğinde demokrasiyi yadsımıyordu; biraz can acıtan sözcüklerle de olsa, demokrasiyi yerine oturtuyor ve her zamankinden daha fazla eğitim reformu ya da yalnızca eğitim talep ediyordu.

Dolayısıyla, hazır demokrasi kıyafetlerinden birini nasıl seçeceğimiz ve gıyaben olsa da nasıl seçmemiz gerektiği konusunda biraz ironiye ve ek olarak herhangi bir demokrasi anlayışının bütün dönemler için en iyisi olduğunu savunan savlar karşısında biraz kuşkuculuğa ihtiyacımız var. Her birimiz bir şeyler seçmek zorundayız, ama başkaları için de seçtiğimizi niçin ve nasıl varsaydığımız bir başka sorudur. Genelde, elinizdeki gibi bir kitabı okuyabilen bizlerin çoğu, "demokratik" diye adlandırdığımız bir siyasi yönetimde yaşamaktayız. Demokratik sözcüğü, bir Yunan şairin dediği gibi, "kanı şarap gibi ısıtabilir ve ısıtmalıdır". Halbuki "anayasal siyasi yönetim"in, bir demokrasi ders kitabı ya da demokrasi üzerine bir yasa kitabı gibi bir tadı vardır. Çok çeşitli anlamları ve iyi ya da kötü kullanımları olmasına karşın, kitabın sonunda da yineleneceği gibi, "demokratik" demek için iyi nedenler bulunmaktadır ve yeni siyasi sistemler kurulurken –savaş sonrası Almanya'sı

ve Japonya'sında, Sovyetler Birliği'nden ayrılan yeni cumhuriyetlerde ya da İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'daki gibi devredilmiş siyasi yönetimlerde olduğu gibi– farklı demokrasi sistemleri arasında seçim yapılması gerekir. Ama bu, her koşulda demokrasinin (üzücü bir biçimde dünyadaki birçok ülkede var olmamasından tamamen ayrı olarak) bir şekilde öncelikli ilke olduğu anlamına gelmemektedir. Sözgelimi, son birkaç yıl içerisinde birilerinin ayağa fırlayıp tutkulu ve akla uygun bir biçimde "demokratik okul" talebinde bulundukları birçok toplantıya katıldım. Bu talebe yanıtım kesinle şudur: "Anlamsız, bir okul demokratik olamaz; ama birçoğu daha demokratik olmaya ihtiyaç duymaktadır ve bazıları, aslında şaşırtıcı bir biçimde, otokrasinin açık örnekleridir."

Ancak, geniş manada düşünecek olursak, "demokrasi" kavramının uygulamayı etkileyen sayısız farklı kullanımı bulunmamaktadır. Uygulamayı etkilemekten kastım, bir dizi değer olarak kavranan demokrasi ile bir dizi kurumsal düzenleme olarak kavranan demokrasi arasındaki uyumdur. Bunu en iyi demokratik diye adlandırdığımız değerlerin ve kurumların tarihini inceleyerek görebiliriz.

İşe tarihsel bir yaklaşımla girişmemin iki nedeni var. Birincisi, insan ürünü kurumları anlamak için daha önce neler olduğunu, bu kurumların niçin oluşturulduklarını ya da nasıl geliştiklerini az da olsa bilmeliyiz. Devrime inanan (değişimin olası büyüklüğü ve özellikle de zamanı konusunda oldukça ülkücü olmasına ve açıkça yanılmasına rağmen) Marx bile, dünyayı değiştirmek için ilk önce onu anlamalıyız demişti. İkinci neden tarihseldir. Demokrasi, Amerikan ve Fransız devrimleri aracılığıyla modern siyase-

1. Delacroix'nın La *Liberté guidant le peuple* adlı yapıtı.

te ve topluma girmeye başladığında, bu olayların liderleri Yunan ve Romalı emsallerinin kimler olduğunu anlamak için geçmişe baktılar. Bu liderler, klasik togalar içinde ve başlarında defne çelenkleriyle resmedildi ve heykelleri böyle yapıldı. Onlar ussal ilkeleri belirlerken, kraliyet yönetimine ve baskısına karşı risaleler yazarken (hem kışkırtma hem de korunma amacıyla) takma Yunan ve Romalı adlar kullandılar. Okuyucularına nereden geldiklerine ilişkin bir şeyler söyleyen özel takma adlar kullandılar – doğrudan eylemi savunmak için, "Brutus", anayasal zihniyetli "Cicero"dan çok daha uygundu. Yunan kent devletlerinin (yurttaş devletlerinin) ve Roma'nın cumhuriyet döneminin canlanan anısı, birkaç yüzyıl boyunca kimileri için gerçek bir korku kaynağı olarak, ama başkaları için spekülatif bir umut olarak Batı'yı ziyaret etti. Daha önce yapılamayan şey yapılmıştı. İnsanlık tarihinin büyük bir kısmı için olduğu gibi çoğu toplum için de hiçbir şey ifade etmeyen bir terimi incelediğimizi ve modern dünyadaki siyasi yönetimlerin çoğunun terimin temel tarihsel kullanımlarının dış sınırlarında ya da dışında oldukları halde, kendilerini demokratik diye adlandırmak zorunda hissettiklerini daima hatırlamalıyız.

Kısa yazmak uzun uzadıya yazmaktan daha zor ve tahrif etmeksizin basitleştirmeye çalışmak çok önemli ve aynı zamanda oldukça karmaşık bir iş olduğundan, bu kitabın verdiği gözdağı hoşuma gidiyor. Bu arada iki uyarıda bulunmalıyım. En sonunda çok dikkatlice birbirinden ayıracağım ve aynı zamanda birbiriyle ilişkilendireceğim biraz farklı üç hikâye (ya da açıklama) yan yana ilerlemek zorunda. Siyasi yönetimin ilkesi ya da öğretisi olarak demokrasi, bir dizi

kurumsal düzenleme ya da anayasal aygıt olarak demokrasi ve bir davranış biçimi (yani hem itaatin hem de içe kapanıklığın karşı savı) olarak demokrasi söz konusudur. Bunlar daima birlikte yol almazlar. Sözgelimi, lider seçimi için oy kullanmak demokratik bir aygıttır, ama oldukça otokratik olan Ortaçağ Kilisesi'nde rahipler kendi başkanlarını seçerlerdi; Viking savaş çeteleri eğer liderleri seferde ölürse yeni bir lider seçerlerdi ve Horatio bize Hamlet'in son nefesinde Danimarka'nın kralı olması için oyunu Fortinbras'tan yana kullandığını söylemektedir ("nasıl olur da bunu İngiltere'de yapamayız", Elizabeth dönemi seyircisi seçimli monarşi türünden saçmalıkları açıkça duymuştu – onlara bunu söylemek için program notlarına ya da koroya ihtiyaç duymadılar). Demokratik sözcüğüyle anlatılmak istenen şeyin tarihini, "cumhuriyet"in ve "cumhuriyetçi"nin tarihinden ayırmanın, en azından son zamanlara kadar zor olduğu ikinci uyarımdır.

16. ve 17. yüzyılda yeniden canlandırılan (en iyi savunmasını ve çözümlemesini Machiavelli'nin *Söylevler* adlı yapıtında bulan) Roma cumhuriyetçiliği geleneği, Amerikan ve Fransız devrimlerini harekete geçiren düşünceydi. Roma cumhuriyetçiliği, birçoğumuzun bir demokrasiden bekleyeceğimiz denli demokratik değildi, yani herkesin oy vermeye uygun olduğunu kesinlikle yadsıyor ve bunun için iyi gerekçeler öne sürüyordu. Yine de bugün birçoğumuzun rahatsızlık hissetmeyeceği denli demokratikti, çünkü yurttaş olan herkesin kamu yaşamına ve devlet işlerine *etkin bir biçimde katılma görevi*ni (yani düşünürlerin "yurttaş cumhuriyetçiliği" diye adlandırdıkları şeyi) vurguladı. Bugün canımız istese de ya da çoğunlukla ol-

duğu gibi istemese de, hatta neredeyse hiç aldırmasak da, bu etkin katılımın hakkımız olduğunu, ama aynı zamanda devletin bireysel özgürlüklerimizi koruyacak yasaları sağlayacağını (düşünürlerin "liberalizm" diye adlandırdıkları şey) düşünme eğilimindeyiz. Ama, göreceğimiz gibi, bu "tavsama"nın suçunu (özgürlükleri koruma işini başkalarına bırakabileceğimiz yönündeki yaygın güveni) yalnızca 20. yüzyıl sonlarının tüketim toplumuna, Thatcherizme ya da piyasa ekonomisinin yüceltilmesine yüklemek yanlıştır. Bunun kökleri, daha derinlere uzanmaktadır, "demokrasi" ve "özgürlük" terimlerinin muğlaklığının ve ortak uygulanışlarının merkezindedir. 1819 yılında "Eskilerin Özgürlüğünün Modernlerinkiyle Karşılaştırılması" adlı bir makale yazan Benjamin Constant'a göre:

> Eskilerin amacı, toplumsal iktidarı aynı anavatandan yurttaşlar arasında paylaştırmaktı: Özgürlük diye adlandırdıkları budur. Modernlerin amacı, özgürlüğü özel zevkleri için kullanmaktır ve kurumların bu zevklere verdikleri güvencelere özgürlük diyorlar.

Bu çelişkiyi modern giysinin içinde yeniden biçimlendirmek amacındayım, ama hem eski hem de yeni özgürlükleri kullanabileceğimiz bir sonuca ulaşabilmeyi ancak eski ve yeni özgürlüklerin –üstünkörü sözcüklerle ve dolayısıyla tehlikeli bir biçimde birbirine karışmış halde– nasıl birleştirilebileceklerini değil, ayrı kendilikler olarak nasıl birlikte var olabileceklerini araştırırsak umut edebiliriz.

I. Bölüm

SÖZ VE EYLEM

"Başlangıçta söz vardı."
Niçin şimdiden çaresizim. Bunu değiştirmeliyim: Nasıl?
....
Ruh konuşuyor! Nasıl okumam gerektiğini biliyorum
Ve beden yazıyor, "başlangıçta Eylem vardı."
(Goethe, *Faust*)

Demokrasi sözcüğünün, çevirmene illaki sorun çıkarması gerekmemektedir. Sözcük Yunanca'dan büyük dillere hemen hemen bozulmamış bir biçimde geldi. Ruh, yani Mephistofeles, Aziz Yuhanna İncili'nin mükemmel ilk satırını dramatik sözlerle yanlış aktararak Faust'un başının belaya girmesine neden oldu. İyi eski doğrulara tutunmak yerine trajik bir biçimde değişiklik aramak! Ama değişmeyen kutsal sözcük "demokrasi" yeterince sorun açabilir, çünkü farklı kültürlere aktarıldığında ve mantık örgüsü farklı amaçlar için biçimlendirildiğinde insanlar için her şeyi ifade edebilir.

Bunu, temel bir doğru anlam ya da eksiksiz bir tanım için halen daha umutlu olan okuyucuya hemen şimdi

açıklamama izin verin. Ne dil ne de toplumsal örgütlenme böyledir. S. E. Finer, 1962 yılının sonunda *The Man on Horseback* adlı bir kitap yazdı. Kitabında önde gelen askeri diktatörlerin "rejimlerini süsledikleri" resmi etiketlerin altı tanesini sıraladı.

Nasır:	Başkanlık Demokrasisi
Eyüp Han:	Temel Demokrasi
Sukarno:	Güdümlü Demokrasi
Franco:	Organik Demokrasi
Stroessner:	Seçici Demokrasi
Trujillo:	Yeni-Demokrasi

Bu türden kurnaz bir fırsatçılığı köşeye sıkıştırmak kolay olsa da, genelde neredeyse yalnızca güce ve korkuya dayanan üçünün hemen hemen bütünüyle despotken diğer üçünün en azından halkı tarafından büyük ölçüde sevildiklerini söyleyebilirim.

Sammy Finer yalnızca askeri rejimler hakkında yazdı. Sovyetler Birliği, Çin, onların müttefikleri ve kukla devletleri, gururlu "Halk Demokrasileri" olma tanımlarını çok ciddiye aldılar. İşçi sınıfının kurtarılması gerektiğine ve bu sınıfın sınıfsız bir toplumun, yani halk yönetiminin –demokrasinin– oluşturulacağı devrimci geçiş döneminde diğer sınıfları yönetmesi gerektiğine inandılar. Komünist partinin yönetici seçkinlerinin her türlü aykırılığa karşı hoşgörüsüz olmalarına, iktidarı kendi tekellerine alıp böylesine suiistimal etmelerine rağmen halkın gücünden ve hoşnutsuzluğundan doğmuştular ve neyse ki –yani çoğunluğun rızası adına demokrasi denli özgürlük ve insan hakları için de

kaygılanıyorsanız ya da özgürlük ile demokrasinin ayrılmaz ikizler olduğuna gönül rahatlığıyla inanıyorsanız–, Sovyet İmparatorluğu'nun yıkılışının kanıtladığı gibi, sonuçta halk desteğine dayanmaktaydılar. Özgürlük ile demokrasi ayrılmaz ikizler olmalıdır, ama değildirler.

Kuşkusuz, çoğumuz bir demokraside yaşadığımızdan emin olduğumuz ve terimi neredeyse istediğimiz her şeyi – parlak ve güzel her şeyi: bir yurttaş ideali olarak demokrasi, temsili kurumlar olarak demokrasi, bir yaşam tarzı olarak demokrasi– ifade etmek amacıyla kullandığımız için, "demokrasi"nin askeri ve başka rejimler tarafından saptırılmasıyla dalga geçebiliriz. Terimi tanımlamaları istendiğinde, insanların çoğu, "çoğunluğun egemenliği" yanıtını vermektedir, ama eğer bu irade Sokratesçi bir diyalogda ya da tartışmadaki gibi sıkıştırılırsa gerçeğe daha uygun olarak "çoğunluğun rızası" yanıtını vermek için biraz değiştirilecektir. Yine de, çok azımız demokrasiyi her durumda adaletle ya da haklarla bir tutmak isteyecektir. Sözgelimi, idam cezasını ele alalım. Britanyalı siyasetçiler, çeşitli nedenlerden ötürü idam cezasını destekleyen kamuoyunu umursamamaktalar. Bir demokrasiysek, parlamenter bir demokrasiyiz. Çoğunlukçu bir bakış açısından, Amerikalı siyasetçiler çok daha "demokratik"lerdir. Dolayısıyla, bir toplumun ya da siyasi yönetimin "gerçekten" demokratik diye adlandırılabilmesi için bazı nitelikleri olmalıdır.

Kimileri demokrasinin aslında özgürlük, hatta liberalizm ya da bireycilik anlamına geldiğini söylemekteler: Yasalar (demokratik) bireyi (demokratik) devlete karşı korumalı. Alexis de Tocqueville, demokrasiyi neredeyse eşitliğin bir anlamdaşı olarak gördüğünden ötürü 19. yüz-

yıl ABD'sini kısmen yanlış yorumladı. Buna karşın, Andrew Carnegie çok satan kitabı *Triumphant Democracy*'de demokrasiyi devingen özgür bir girişimi, büyük servet farklılıkları olmasına karşın bunların hepsinin evrimin demirden yasaları tarafından yönetilen yeteneğin sonucu olarak haklı görüldüğü bir piyasa toplumunu övmek için kullandı. 1930 yılındaki bir sendika kongresinde Ernest Bevin, oylama tamamlandıktan sonra azınlığın çoğunluğun kararlarını sorgulamayı sürdürmesinin demokratik olmadığını söylediğinde huzursuzluk yaratan bir kardeşinden içten ve kafa karıştırıcı –o günlerde çok sık dile getirilen– şu yanıtı aldı: Demokrasi istediğini, istediğin biçimde, istediğin zaman, hatta Nakliye ve Genel İşçi Sendikası'nın çoğunluğuna karşı bile söyleyebilmektir. Ya da demokrasi (peşinde çok koşulan, ama tarihsel olarak olanaksız ve genellikle baştan aşağı retorik olan) özgürce seçilmiş (dolayısıyla demokratik) bir yönetime bile anayasal sınırlamalar getiren siyasi bir sistem olarak görülebilir. "Anayasal demokrasi"nin karşısındaki düşünceler, avukatlar tarafından yorumlanan resmi anayasal sınırlamalar karşısında üstün olması gereken "halk egemenliği" ya da "genel istenç"tir. Kimilerine göre, demokrasi (ve tabii ki günümüzde kadınlar da dahil olmak üzere) "bir insan=bir oy"dan daha fazla bir şeyi ifade ediyordu. Başkaları buna umutla "ek gerçek seçenekler" ilave etmekteler. Bu kullanımların çoğunu kucaklamak için, demokrasi, genel anlamda bir dizi kabul edilebilir kurum için bir dizi talimat ya da mevcut olmazsa "demokrasi ruhunun" en azından kurumların özgüllüğü kadar önemli hale geldiği bir "yaşam tarzı" olarak görülebilir. Şurası bir gerçek ki, bazıları böyle bir yaşam tarzının ayırt edici özelliğinin, aslında, sözde

değil eylemde yattığını düşünüyor: Herkese *sanki* eşitiymiş gibi davranarak arkadaşlık, konuşma, giyim, eğlence kalıplarında demokratik hareket eden ve davranan halk.

İyi niyetli liberallerin, "Komünistler en azından demokratik olduklarını iddia ediyorlar," dediklerini duymaya alışkınız. Ama sorun, komünistlerin çoğunluğun genelde popüler bir yönetime rıza göstermenin tarihsel anlamında demokratik olmaları ve eski otokrasilerden farklı olarak kitleleri harekete geçirmeye ve kışkırtmaya ihtiyaç duyan türden bir rejimlerinin olmasıydı. Bu rejimler artık köylü toplumlarındaki iktidar elitlerinin eski ve neredeyse evrensel "işi oluruna bırak" aksiyomu tarafından yönetilmemekteler. Madalyonun görünen yüzünde, köylüler, Tennyson'ın şiirinde olduğu gibi, "insanlar gelirler ve giderler, ama ben sonsuza dek buradayım" demekteler. Modern otokrasiler ve büyük erkekler ile kadınlar halklarından yeni taleplerde bulunur ve –ister doğal isterse yapay olsun– onların rızasına ihtiyaç duyarlar.

Dolayısıyla, iyi siyasi yönetimin, temsili siyasi yönetimin, siyasi adaletin, özgürlüğün ve insan haklarının doğal bir karışımı olan "gerçek bir demokrasi" vardır sonucuna hemen varmamalıyız. Şurası bir gerçek ki, bu türden geçici bileşenler, dikkatle ölçülen ve izlenen bileşimlerde bile zaman zaman istikrarsız olabilir. "İyi siyasi yönetim" ya da "toplumsal adalet" en hassas liberal duygularda bile tartışmasız biçimde demokratik midirler? Büyük bir ihtimalle hayır. Tocqueville 1830'larda demokrasinin kaçınılmaz olduğunu yazdıysa da, "çoğunluğun tiranlığının tehlikelerine" karşı uyarıda bulundu. Belki de Tocqueville demokrasiden daha çok özgürlük için kaygılanmaktaydı.

Ama Thomas Jefferson bile yaşlılığında "uğruna mücadele verdiğimiz şey seçimli despotluk değildi" diye belirtmişti; yurttaşlık haklarının Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'ndeki büyük savunucusu Wendell Holmes, bir keresinde alay ederek "demokrasi kalabalığın istediği şeydir" demişti. *Essay on Liberty* ve *Considerations on Representative Government* adlı kitapları modern dünyanın en büyük kitaplarından ikisi olan John Stuart Mill, *her* yetişkinin (evet, kadınların da) oy kullanma hakkına sahip olması gerektiğine inandı, ama tabii ki sonuç alınması zamana matuf zorunlu orta öğrenim yerleştikten sonra. Birleşik Devletler'in ve Büyük Britanya'nın siyaseti günümüzde giderek popülistleşmekte: Üzerine düşünülmüş tutarlı bir siyasadan daha çok kamuoyuna başvurmaktalar. Siyasi liderler, "eğitim, eğitim, eğitim" diye haykırabilirler; ne var ki haykırışlarını kamu tartışmalarından daha çok medyayı güdümleyerek, alıntılarla ve duygusal sloganlarla dile getirmekteler. Mill bunları eğitimli demokrasinin ürünleri olarak kabul etmekte zorlanabilirdi. Günümüzde medyamız kamunun ne yaptığıyla ilgilenmekle eski "kamu yararı" anlayışlarını birbirine karıştırmakta ya da yalandan bunları ayırt edememektedir.

"Demokrasi", karmakarışık ve çoğunluk baştan aşağı retorik bir sözcük olabilir ya da kesinlikle her durumda diğer değerleri kucaklayan ya da onlar karşısında daha ağır basan tek bir değer olmayabilir. Ama sözcüklerin "benim söylediğim anlama" geldiği bir Çılgın Çay Partisi* dünya-

* İngiliz yazar Lewis Carroll'ın ünlü *Alice's Adventures in Wonderland* (Alice Harikalar Diyarında) adlı yapıtının kahramanı Alice'in harikalar diyarında katıldığı çay partisi. (ç.n.)

sında yaşadığımızı söylemiyorum. Sınırlar var ve bu sınırlar tarihsel olarak "demokrasi"ye atfedilen anlamın dört geniş kullanımında ya da demetinde bulunabilir. Bunları kısaca incelemeliyiz çünkü uygarlığımızın, onun uygar kalacağı ve belki de (19. yüzyılın umut ettiği gibi) ilerleyeceği umudunun temelinde bunlar yatmaktadır. Bunları incelerken bir ülkünün mü ya da bir öğretinin mi, yoksa başkalarına yönelik bir tutumun mu ya da belirli kurumsal ve yasal düzenlemelerin mi üzerine konuştuğumuzun farkında olmalıyız. Demokrasi hem bunların hepsine birden hem de ayrı ayrı her birine göndermede bulunabilir.

Demokrasinin ilk kullanımı Yunanlarda, Platon'un ona saldırısında ve Aristoteles'in oldukça nitelikli savunusunda karşımıza çıkmaktadır: Yunanca'da *demos* (güruh, çok) ve *kratos*'a karşılık gelen demokrasi, yalın olarak siyasi yönetim anlamına gelmektedir. Platon, demokrasiye fakirin ve cahilin eğitimliyi ve bilgiliyi yönetmesine izin verdiğinden ötürü saldırdı. Platon'un temel ayrımı bilgi ve kanı arasındaydı: Demokrasi, salt kanının yönetimi ya da daha çok anarşisiydi. Aristoteles bu görüşü bütünüyle reddetmek yerine onu biraz değiştirdi: İyi siyasi yönetim, öğelerin bir karışımı, azın çoğu onun rızasıyla yönetmesiydi. Az, aristokrasinin ülküleştirilmiş kavramı mükemmelliğe, *arete*'ye sahip olmalıydı. Ama çok, biraz eğitimle ve biraz mülkle yurttaşlığa hak kazanabilirdi (Aristoteles her ikisinin de yurttaşlığın zorunlu koşulları olduğunu düşünmekteydi). Gelgelelim, demokrasi, aristokrat deneyim ve bilgi ilkesinin denetimi altında olmayan bir öğreti ya da ülkü olarak bir yanılsamaydı – "insanlar bazı şeylerde eşit oldukları için her şeyde eşittirler" inancı.

İkinci kullanımla Roma Cumhuriyeti'nde, Machiavelli'nin büyük *Söylevleri*'inde, 17. yüzyıl İngiliz ve Hollandalı cumhuriyetçilerinde ve ilk Amerikan cumhuriyetinde karşılaşmaktayız: İyi siyasi yönetim, Aristoteles'in kuramında olduğu gibi, karışık siyasi yönetimdir, ama demokratik halk öğesi bir devlete gerçekte daha fazla güç verebilir. Tebaalar kendi yasalarını ortaklaşa yapan etkin yurttaşlar haline gelmedikleri sürece herkesi korumayı amaçlayan iyi yasalar yeterince iyi değildir. Bu sav hem ahlaki hem de sağgörülüydü. Ahlaki sav daha ünlüdür: Hem Roma paganlığı hem de sonraki Protestanlık, insanı yalnızca kanunlara itaat ederek geleneksel düzeni sesini çıkartmaksızın kabul eden biri ve bu düzenin bir tebaası olarak değil, aynı zamanda kanunları yapan ve biçimlendiren etkin bir birey olarak da tanımlayan bir insan görüşüne sahipti. Ama sağgörülü görüş daima oradaydı: halkının güvenini kazanmış bir devlet daha güçlü bir devletti ve bir yurttaş ordusu ya da milis kuvvetleri anavatanlarını korumaları için paralı askerlerden ya da tedbirli profesyonellerden daha kolay harekete geçirilebilirdi.

Üçüncü kullanımı Fransız Devrimi'nin retoriğinde ve olaylarında, Jean-Jacques Rousseau'nun yazılarında bulmaktayız. Eğitimi ve mal varlığı ne olursa olsun herkes kendi istencini bir kamu meselesi haline getirme hakkına sahiptir ve aslında kendi deneyimleriyle ve vicdanlarıyla hareket eden iyi niyetli, basit, bencil olmayan doğal sıradan kişiler, genel istenci ya da ortak iyiyi sosyetenin yapaylığında yaşayan iyi eğitimlilerden daha iyi anlarlar. Günümüzde bu görüş bir sınıfın ya da bir ulusun özgürleşmesiyle yakından ilişkili olabilir; ama zorunlu olarak

bireysel özgürlüklerle bağlantılı ya da uyumlu değildir. (18. yüzyıl ve 19. yüzyıl Avrupa'sında özgürlük için kaygılanan insanların çoğunlukla kendilerini demokrat olarak değil, kesinlikle ya anayasalcı, ya yurttaş cumhuriyetçi ya da Anglo-Amerikan söylemde olduğu gibi Whig diye adlandırdığını hatırlayın.)

Demokrasinin dördüncü kullanımını Amerikan anayasasında ve 19. yüzyıl Avrupa'sının yeni anayasalarının birçoğunda, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hazırlanan yeni Batı Almanya ve Japon anayasalarında ve ayrıca John Stuart Mill'in ve Alexis de Tocqueville'in yazılarında bulmaktayız: Onu önemsemesi halinde (ki önemsemelidir) herkes demokrasiye katılabilir; ama bu hakları tanımlayan, koruyan ve sınırlayan düzenleyici yasal bir düzende yurttaşlar birbirlerinin eşit haklarına karşılıklı saygı göstermelidir. Birleşik Devletler'de, Avrupa'da, İngiliz Uluslar Topluluğu'nda, Japonya'da ve benzer yerlerde çoğu kişinin demokrasiyle genelde ifade ettiği budur – bunu "modern demokrasi" diye adlandıralım; halk iktidarı düşüncesi ile yasayla güvence altına alınmış bireysel haklar düşüncesinin ülküsel bir kaynaşması (ama çoğu zaman birbirine karışması). Aslında bu ikisinin birleştirilmeleri gerekse de, bunlar farklı düşüncelerdir ve uygulamada çeliştikleri durumlar ortaya çıkabilmektedir. Hoşgörüsüz demokrasiler ve oldukça hoşgörülü otokrasiler söz konusu olabilir ve olmuştur. Modern endüstri, kitlesel oy kullanma hakkı ve kitle iletişim araçları çağında özgürlük ile halk iktidarını birleştirmekte zorlanabiliriz.

Demokrasinin ve *siyasi* yönetimin bulunmasının ve yurttaşların siyasi tartışmaları aracılığıyla yönetme gele-

neğinin kökenleri Yunan *polisi* ve eski Roma Cumhuriyeti düşüncesinde ve uygulamalarındadır. Nitekim, bu, "demokrasi"nin tarihini ve mevcut alternatif kullanımlarını miyop bir biçimde Avrupa merkezli ya da daha çok Yunan-Roma merkezli görmek değildir. Bu tarihsel bir olgudur. Büyük imparatorluklar, büyük ölçekli devlet oluşumları ilk olarak herhangi bir büyük kara parçasının dışında ya da Avrupa'nın ifade ettiği zihniyetten bağımsız ortaya çıktılar ve evrensel tek tanrılı dinler Doğu'da ve Asya'da ortaya çıktı. Bilim, din ve demokrasi, yol aldıkça kuşkusuz farklı biçimler almakta ve farklı tarihsel kültürleri hem etkilemekte hem de onlardan etkilenmekteler.

II. Bölüm

BAŞLADIĞIMIZ YER

Araştırmayı bırakmayacağız
Ve bütün araştırmalarımızın sonucu
Başladığımız yere varmak
Ve orayı ilk defa tanımak olacak.
(T. S. Eliot, *Little Gidding)*

Sözcüğe dönüş. *The Oxford Classical Dictionary*, bize demokrasi sözcüğünün ilk olarak, Atina'da bir tiranlar hanedanlığını iktidardan indiren ayaklanmaların ardından, İÖ 5. yüzyıldan İÖ 4. yüzyıla geçilirken ortaya çıktığını söylemektedir. *Demokratia* sözcüğü şu anlama gelmekteydi: halkın (*demos*) yönetimi (*kratos*). "Tiranlık", özgün haliyle bir zalim olması gerekmeyen, ama genellikle kralların yerini gasp eden kişinin, yani tek kişinin yönetimi anlamına gelmekteydi. Tiran, birey olarak iyi, kötü ya da zararsız olabilirdi. Her şeye karşın, tiranlar, kendilerini *polites*, yani ortak çıkar, *politeia* ya da siyasi yönetim biçimi üzerine yüksek sesle konuşma, konuşulanları dinleme ve kendilerine fikir sorulma hakları dahil olmak üzere yasal haklara

sahip devlet yurttaşları olarak düşünmeye yeni başlayan, bir *polis*'in ya da kent devletinin çok sayıdaki sakini tarafından yerlerinden edildiler. Sophokles'in *Antigone* adlı yapıtında, Antigone'nin kuzeni Haimon, Antigone'nin yaşamı için *tyrannos*'tan, yani yönetici Kreon'dan af dilerken bu geçiş döneminin gerilimlerini yansıttı. Antigone ne yapmıştı? Eskiden bütün öğrenciler bunu bilirdi. Antigone, Kreon'un emrine karşı gelmiş ve bir hainin naaşının geleneksel dinsel törenle yakılmayıp akbabalara ve kurtlara terk edilmesini buyuran yasayı çiğneyerek isyancı kardeşinin ölü bedenini yakmıştı.

Kreon: Şimdi bu kız yasayı çiğnemedi mi?
Haimon: Yurttaşların bunu bir insana yapmayı reddedeceklerdir.
Kreon: Nasıl yöneteceğimi bana *polis* mi öğretecek?
Haimon: Şimdi tam bir çocuk gibi konuştuğunun farkında mısın?
Kreon: Bu *polis*te emirleri ben mi vereceğim yoksa başkaları mı verecek?
Haimon: *Polis* bir kişinin emirlerini dinlerse, o, *polis* değildir.
Kreon: Ama hükümdara hükmetme yetkisini gelenek vermekte.
Haimon: Sen en iyisi tek başına bir çöle hükmetmeliymişsin.

Bugün de *polis*'in dilini kullanmaktayız, aslında siyasetin eski ve modern sözcük dağarcığının hemen hemen tamamı Yunan'dan ve Roma'dan gelmedir: Farklı bir bi-

çimde modern ve korkunç bir buluş, hem sözcük hem de girişilen eylem olarak aşırı derecede modern olan totaliter sözcüğü dışında otokrasi, tiranlık, despotizm, siyaset ve siyasi yönetim, cumhuriyet, senato, kent, yurttaş, temsili ve benzerlerinin hemen hemen tamamı. Totaliter, endüstri çağından önce bilinmeyen ve düşünülemeyen bir kavramdı; hatta çoğunluğun iktidarı olarak demokrasi bulunmasa ve yayılmasa olanaksız olacaktı. Hem otokratlar hem de despotlar, çoğunlukla edilgen bir halka dayandılar; ne *kitleleri* harekete geçirme ihtiyacı duydular, ne köylüyü *kitle halinde* toprağı işlemekten alıkoymak kolay ve pratikti ne de köylüler yer aldıkları savaşta yararlıydılar. Napoléon şöyle demişti: "Geleceğin siyaseti kitleleri harekete geçirme sanatı olacak." Bu türden zorunlulukları ve olasılıkları yalnızca endüstrileşme ve modern milliyetçilik yarattı.

Tartışmalı sözcük demokrasi

Bize göre, "demokrasi", neredeyse daima "iyi bir şey", hatta zaman zaman oldukça bulanık bir biçimde herkesin istediği bir şey olsa bile, Yunanlara göre, en başından itibaren partizan, çatışmalı, siyasi yönetim felsefelerini ve toplumsal sınıfları ayıran bir sözcüktü. Aristokrat hiziplerin demokratik devlet yönetimlerine yönelik karşı-darbeleri daima söz konusu oldu ve bu hizipler, onların sözcüleri ve sempatizanları, yüzyıllar boyunca *demos*'u saygın bir anlamda (yüzyıllar sonra bir aristokrat, Charles James Fox, Fransız Devrimi'nin ilk günlerinde "egemen efendilerimiz Halk"a diyerek kadeh kaldırdı) "halk" olarak değil, ama

güruh, yani kamusal tartışma ve kamu hizmeti için gereken eğitimi alamayacak kadar fakir, demagoglar tarafından iktidar sözü verilerek kolaylıkla kandırılan cahil ve kindar kitleler olarak gördüler. Platon diyaloglarında demokrasiyi zehirli bir dille kanının bilgi üzerindeki hükümdarlığı olmakla suçladı; tiranların ve kralların dışında şeylerin gerçek doğasının bilgisine sahip olanlar yönetmeye uygundurlar (ve bizim uygun olup olamayacağımız tartışmalıdır) – düz anlamıyla yorumlandığında yaygınlaşması oldukça zor bir görüş. Platon genelde ülküleştirilmiş aristokrat mükemmellik ve kişisel kusursuzluk erdemlerine inandı.

Temel demokratik ülkü özgürlüktü (*eleutheria*). Özgürlük, hem siyasal karar alma sürecine katılma özgürlüğü, aslında adeta zorunluluğu, hem de kişinin az çok istediği biçimde yaşama özgürlüğü olarak görülmekteydi. En önemli özgürlük, yurttaşlara açık toplantılarda kamu yararı hakkında konuşma ve evin ya da erkeklere ait toplumsal tartışma gruplarının, yani *symposia*'nın mahremiyetinde kişinin dilediği gibi konuşma ve düşünme özgürlüğüydü. Eşitliğe çok değer veriliyordu; ama bu (bazı dramatik yergilerdeki ve komedilerdeki düşlemin, hatta *Ecclesiazusai*'daki kadınların eşitliği dışında), kesinlikle iktisadi değil, yasal ve siyasal eşitlikti. Aynı zamanda kentin istilaya karşı ortaklaşa korunması söz konusuydu. Yunanlar ortaklaşa *eleutheroi*, yani özgür olmalarıyla övünüyorlardı. Yunanlar (en açık biçimde Pers imparatorlarının tahakkümünden kaynaklanan bazı sorunlardan sonra) yalnızca ortaklaşa özgür değildiler, aynı zamanda bireyler olarak kendilerinin *barbaroi*, yani barbarlar diye adlandırdıklarından ahlaken daha üstün olduklarını düşünmekteydiler, çünkü barbar

Perslerin bilgili olmalarına karşın özgür siyasetleri ve demokrasileri yoktu. Bu ırksal değil, kültürel bir ayrımdı: Özgür insanların kültürü despotizmin tebaalarıyla çelişti.

Aristokrat yönetimin sorunları ve sakıncaları çoktu. Bilgenin ve yönetim işinde deneyimli olanın yönetmesi gerekir iddiasının gözle görülür kusurları vardı. Aristoteles, derslerinden oluşan *Siyaset* adlı yapıtında ve anayasalara ilişkin çalışmalarında, bir ülkü olarak aristokrasinin bozularak ya güçlünün yönetimi oligarşiye ya da zenginlerin yönetimi plütokrasiye dönüştüğüne işaret etti. Yine de, iyi siyasi yönetim ve siyaset için beceri ve bilgelik gerekliydi. En iyi çözüm bir orta yol bulmaktı: Azın çoğu kendi rı-

2. Britanya'daki Tanrıça Minevra başı. Minevra, Atina *polis*lerinin hamisi ve koruyucusu Pallas Athena'nın Romalı tezahürüydü.

zasıyla yönetmesi ya da "sırayla yönetme ve yönetilme". Azınlık yönetiminin, her durumda, özellikle de devletin savunulması ve savaşın yürütülmesi için daima çoğunluğa taviz vererek onu memnun etmesi gerekti. Atinalıların deyişiyle birilerinin büyük savaş gemilerinin küreklerini çekmesi ve bunu istekle ve beceriyle yapması gerekmekteydi. Ama bu, asık suratlı kölelerin ya da çıkarcı paralı askerlerin değil, *kendi* kentlerini savunmak ya da onun iktidar alanını genişletmek için büyük istek duyan yurttaşların işi olmalıydı.

Demokrasinin iki yüzü

Gelgelelim, Atinalılar demokrasiyi bir tanrıça, Demokratia olarak kişileştirmelerine ve her konudaki koruyucuları ve hamileri Athena'nın yanında ona da kurban sunmalarına karşın, demokratik kurumların kendi sorunları vardı. Büyük yığınların (on binler daima –kadınların, gençlerin, yabancıların, yerli kölelerin daima sayısal olarak çoğunlukta olduğu– kentin mevcut sakinlerinin azınlığını oluştursalar bile) konuşma ve oy kullanma hakkı tanınanlara dahil edilmesi, çok fazla toplantı ve resmi görevlilerin sık sık sırayla yer değiştirmesi anlamına gelmekteydi. Bugün bunu "doğrudan demokrasi" diye adlandırıyoruz, çünkü birçoğumuzun yalnızca temsilciler için –Yunan düşüncesine göre, tehlike yaratabilecek aralıklarla– oy kullandığı "temsili demokrasi"yle çelişmektedir. Yunanların toplumu, "yüz yüze toplum" diye adlandırılan bir toplumdu. Aslında, eski Yunanlar, demokrasinin herkesin

her şeyden doğrudan haberdar olduğu görece küçük kentler dışında olanaklı olduğuna inanmamaktaydılar. Hatta Aristoteles, "bir kent, *stentor*un, yani habercinin ya da kent tellalının sesinin kentin bir ucundan diğer ucuna ulaşamayacağı ya da yurttaşların birbirlerini yakından tanıyamayacağı denli büyük olmamalıdır" demişti. (Günümüzün devasa toplumlarında ötekileri televizyon seyrederek tanıyoruz.) Aristoteles, büyük olasılıkla, Atinalıların Ege Denizi boyunca kurdukları daha küçük kentlerin yıkılma nedeninin, oluşturdukları küçük imparatorluk olduğunu düşündü.

Demokratik ülkü açıktı ve bu ülkünün yüzyıllar boyunca varlığını koruyan ve yankılanan etkileyici bir dile getirilişi, Perikles'in Atinalı yurttaşlarına demokrasilerini övmek için yaptığı Perikles Söylevi'ydi. Thukydides'in *Peloponnesos Savaşları Tarihi* adlı yapıtı bu konuşmayı bize aktarmaktadır. Bir zamanlar Avrupa'nın tamamında ve Birleşik Devletler'in yanı sıra Güney ve Orta Amerika'nın yeni cumhuriyetlerinde öğrenciler bu konuşmayı en azından özet olarak bilirdi. Klasiklerin incelenmesi siyasi bakımdan nadiren yansızdı ve çoğunluk gerici değildi.

> Onu içinde taşıdığı sürece devletin hizmetinde olan hiç kimse, yoksulluktan ötürü, siyasal belirsizlik içinde bırakılmaz. Ve gündelik yaşamdaki ilişkilerimiz yalnızca siyasal yaşamımız özgür ve açık olduğu için özgür ve açıktır. Eğer kapı komşumuz kendine göre sefa sürmekteyse, ne ona müdahale ederiz ne de ona gerçekte zararı olmasa da insanın duygularını inciten kızgın bakışlarla bakarız. Özel yaşamımızda özgür ve hoşgörülüyüz; ama kamu iş-

lerinde yasaya uyarız. Böyle olmasının nedeni onun bizim derin saygımızı emretmesidir... Burada her birey yalnızca kendi özel işleriyle değil, aynı zamanda devlet işleriyle de ilgilenmektedir: Hatta kendi özel işlerine daha çok gömülmüş olanlar genel siyaset konusunda son derece bilgilidirler – bu bizlerin bir özelliğidir: Bizler kendi işiyle ilgilenenin siyasetle ilgilenmediğini söylemiyoruz, söylediğimiz, yalnızca kesinlikle burada işi olmadığıdır. Biz Atinalılar kendi siyasal kararlarımızı kendimiz alırız ya da uygun bir biçimde tartışılmaları için bunları dile getiririz: şurası bir gerçek ki, sözcüklerle eylemler arasında bir bağdaşmazlık olduğunu düşünmeyiz; en kötü şey, acele edip sonuçlar uygun bir biçimde tartışılmadan eyleme geçmektir...

Evet, aslında "onu içinde taşıdığı sürece". Kadınların eşitliğine ve köleliğin adaletsizliğine dönük kararlı ve etkin inanç, iki bin yıl daha sürmesine ve daha uzun sürede genel hale gelmesine rağmen evrensel değildir. Ama (bütün anlam belirsizlikleriyle) var olan bir demokraside eşit haklar talep eden kurtuluş, demokrasiyi dönüştürmeye ya da yadsımaya ihtiyaç duymadı. Aslında, 19. ve 20. yüzyıldaki reformcular, kadınlar ve erkekler, aynı demokrasi savlarını kullandılar. Buna karşın iki şeye dikkat: Aslında "yasaya uyarız". Düzenin dışında olan için özgürlüğün söz konusu olmayacağı çok açıktır. Ama pratik içerimleri Yunanlar için de pek açık olmayan Yunan "yasa" kavramı bize garip görünecektir. Söylevin açıkça gösterebileceği gibi, Yunanlar, yasaya itaatin herkese açık kamusal irdelemenin ve tartışmanın ardından verilen rızayı izlediğine inanmadılar. Şurası bir gerçek ki, kentin geleneklerine da-

yanan öncelikli ve temel yasalar, çoğunlukla kentin mitsel bir kurucusuna atfedildi ve onun hamisi tanrıların efsanelerinde kişileştirildi. Bunlar kentin gerçek kimliğini oluşturdu. Bu yasaları değiştirmeyi desteklemek hoş görülemez bir suç sayılabilir ve handiyse kimliğin, tarihin ve kutsallığın toplu intiharını savunmakla bir tutulabilirdi. Ama, kuşkusuz, kent yönetimi yasalarının ya da buyruklarının kamusal tartışmayla onaylanması gerekirdi ve bunlar yalnızca kentin ve temel yasalarının korunması ve refahı adına değiştirilebilirdi. Modern tanımlamaya göre, gelenekçi bir tutucu olan Edmund Burke, 1780'lerde –her ne kadar sınırları daima tartışmalı, daima itiraz edilebilir ve çoğunlukla belirsiz olsa da aynı ayrımı yakalayan– "korumak için reform yapmalıyız" ayrımını mükemmel bir biçimde dile getirdi. Ama demokratik hakların demokrasiyi tehdit edenlere tanınmasının gerekip gerekmediği kaygısını duymadan boş yere mi tartışmaktayız? Olağan yanıt, bir kere daha sözcüklerle eylemler arasında ayrıma gitmeye çalışmaktır. Sözcükler kışkırtıcı, nefret dolu, şiddet eylemleri rahatsız edeci olabilirseler de, aslında genellikle bir günlüğüne yıkıcı olan, ama genel düzeni tehdit etmek ya da halkın eski kentlerde yapabildikleri gibi rejimi yıkmak için acınacak denli yetersiz olan gösteriler gibi simgeseldirler. Eski haritalardaki gibi, dilde de, sınır çizgileri kesin bir biçimde belirtilmemiş olsa da, yeterince gerçektirler.

Yine de, bütünüyle gerçekçi ve dürüst bir biçimde verilen Perikles Söylevi bağlamında Perikles'in –tarihçilerin bize söylediği üzere– bir tür demokrat diktatör olduğunu itiraf etmeliyiz. Eski Yunanların bunun için bir sözcüğü vardı: demagog. Ama bu kurnaz devlet adamının ve zeki

demagogun halkı kendisini desteklemek üzere harekete geçirmek için söylemek zorunda hissettiklerini düşünün. Perikles, halka onun ülküsel bir resmini sundu. Perikles Atina halkının zihninden yararlandı; ama bu zihin demokratikti ve ya bu tür terimlerle yönlendirilmesi ya da yanlış yönlendirilmesi gerekmekteydi.

Demokrasi ve siyasi yönetim biçimi

Buna karşın, Thukydides'teki bir başka hikâye, Atina ile Sparta ve onların müttefikleri, kolonileri ve kukla devletleri arasındaki uzayan savaşlarda –"devrimler kentlerde art arda gerçekleştiğinde" ve "bağnaz coşku gerçek insanın simgesi haline geldiğinde" ve kanlı intikam hem kentler arasında hem de kentlerde, hatta ailelerde sıradan hale geldiğinde– Atina'nın yıkılmasından dolaylı olarak sorumlu tuttuğu sınırlandırılmamış demokrasinin ve önüne geçilemeyen sınıf savaşının hikâyesidir. "Bu devrimler nedeniyle bütün Yunan dünyasının ahlakı bozuldu. Soylu bir doğanın bu denli simgesi olan şeylere basitçe yaklaşmak gülünç bir nitelik olarak görüldü ve hemen varlığına son verildi." Thukydides'in Korfu'daki kargaşaları ve katliamları betimleyişi neredeyse Perikles Söylevi denli ünlendi. Klasikleri okuyan "soylu atalarımız", demokrasinin her yöne sürükleyebileceğini biliyorlardı. Demokrasi şiddet içeren bir intikama sürüklerse duraksamaksızın onun "demokrasi" olmasının olanaksız olduğunu düşünürüz ya da bir tanrıçaya değil, ama bir sıfata –yani "gerçek demokrasi"ye– başvururuz.

Amerikan üniversite ders kitaplarının yazarlarının çoğuna Aristoteles'in "demokratik siyasi düşüncenin babası" olarak kabul edilemeyeceğini söyleyeceğim için çok üzgünüm. Aristoteles, sınırlandırılmamış bir demokrasinin barındırdığı sorunların farkındaydı. Her biri hem ülküsel hem de bozulmuş bir biçime sahip olan üç temel siyasi yönetim biçimi olduğunu düşünmekteydi. Monarşi tek kişinin yönetimiydi; ama monark kusursuz bir biçimde adil olmalıydı, yoksa yönetim bozularak tiranlığa dönüşmekteydi (ve Yunan ontolojisinde tam anlamıyla adil insan ancak bir tanrı olabileceğinden Aristoteles'in böyle düşünüp düşünmediği oldukça kuşkuludur). Aristokrasi düz anlamıyla en iyinin yönetimini ifade etmekteydi; ama pek sık bozularak oligarşiye (azınlığın yönetimine) ya da plütokrasiye (zenginin yönetimine) dönüşmekteydi. Demokrasi çoğunluğun yönetimi anlamına gelmekteydi; ama pek sık bozularak anarşiye dönüşmekteydi. Halk yöneticilerine güveniyorsa, yöneticiler kendileriyle birlikte halkı da özgür kamusal tartışmaya dahil edebiliyorlarsa ve en iyisi halkın arasından gelmişlerse, devlet son derece güçlüydü. Ama devletin, Platon'un hayal ettiği gibi mutlak bilgiye olmasa da, eğitim ve deneyim karışımı bir tür pratik bilgeliğe sahip olan eğitimli seçkine ihtiyacı vardı. Dolayısıyla, demokrasi iyi siyasi yönetimin temel öğesiydi; ama kendi başına iyi bir siyasi yönetim oluşturması neredeyse bütünüyle olanaksızdı. Demokrasi ilkesi, kendi başına, Aristoteles'e göre, bir yanıltıydı: "İnsanlar bazı şeylerde eşit oldukları için her şeyde eşittirler inancı." Pratikte seçim yalnızca aristokrat oligarşi ile demokrasi arasında olsaydı, Aristoteles demokrasiyi seçerdi. Aristokratik etki öğesinin kentteki

üstünlüğü, mütevazı bir mülke sahip olmanın boş zamana ve boş zamanın bilim ve ticaret kadar bir siyasi yönetim için de gerekli olan eğitim ve bilgi peşinde koşmaya olanak tanımasına dayanıyordu. Thomas Hobbes "boş zaman felsefenin anasıdır" dediğinde bir kerecik olsun Aristoteles'i yineliyordu.

Bundan dolayı, Aristoteles aristokratik bilgi erdemi ile demokratik güç ve kanı harmanının olanaklı en iyi devleti sağladığını düşündü. Bunun için bir ad gerekli idiyse, bu ad, – anayasanın aristokrat mı yoksa demokrat mı olduğuna nesnel olarak karar vermek zorsa, devlet büyük bir olasılıkla sağlıklı, adil ve iyiydi– *politeia*, *polis*, yani siyasi yönetim biçimiydi: Kararlarını otokratik biçimde değil, siyasal biçimde alan bir devlet. Ama bir siyasi yönetim biçimi, yalnızca demokrat çoğunluğa değil, mevcut devletteki bütün gruplara saygı göstermeliydi. Aristoteles, hocası Platon'un *Devlet* adlı diyalogunda *polis*'teki her şeyi bir birliğe indirgemeye çalışarak hata yaptığını söyledi. Aristoteles'e göre doğrusu şuydu: "Bir polisin birlik içinde ilerleyerek polis olmasına son vereceği bir nokta vardır... Bu sanki uyumu tekses liliğe dönüştürmek ya da başlı başına bir melodiyi bir tek ritme indirgemek gibi bir şeydir. Hakikat, polisin birçok üyenin bir toplamı olduğudur."

Bundan dolayı, demokrasi Yunan siyasi yaşamında, *barbaroi*'nin aksine, *eleutheroi*'nin, yani özgür birisinin yaşamında çok önemli ve belirleyici bir öğe olmasına rağmen, bir bütün değil, yalnızca daha sonraki düşünürlerin "karma siyasi yönetim" ya da Romalıların *via media* diye adlandırdıkları şeyde –cumhuriyetçi siyasi yönetimin gündelik yaşam ahlakında olduğu kadar siyasal yaşamındaki

orta yolda– bir öğe, bir parçaydı. Göreceğimiz gibi, Britanya'daki ve Birleşik Devletler'deki devlet adamları ve siyasetçiler daha 1900'lü yıllara kadar anayasalarındaki ve siyasi sistemlerindeki demokratik öğenin çok fazla mı yoksa çok az mı olduğunu tartışabildiler. Bütün bir sistemi "demokratik" diye adlandırmanın ya gerçekçi olmayan bir aşırılık ya da açık bir yanıltma olduğu düşünüldü. Kimileri, farklı nedenlerle olsa da, hâlâ bu düşüncede olabilirler. Atina yasalarının ünlü yaratıcısı Solon'u, Aristoteles'e "halka iki genel görevi, devlet yönetimi için savcıları seçme ve görev süreleri sona erdiğinde onları hesap vermeye çağırma görevlerini verdik, ama ona görevi kendi iktidarında tutma hakkını tanımadık" derken buluyoruz. Bu ilkeye Solon'un zamanında bile fazla uyulamadı. Bugün bize çok garip gelen, Solon'un, aynı zamanda demokrasinin devlet görevlilerini kurayla seçmesine karşın, halk ya en iyi, ya en zengin ya da en güçlü için oy kullanacağından, görevli seçiminin aristokratik ya da oligarşik bir anayasal aygıt olduğunu söylemesidir. Garip mi? Ama modern bir devlette demokratik oy verme hakkı, devlet görevlilerinden oluşan siyasi bir seçkin oluşturmaktan nadiren kaçınabilir. Seçilmiş üyeler seçilmezler, çünkü zorunlu olarak halktan olsalar da, seçilmek istedikleri için parti toplantılarının ve gece etkinliklerinin çoğuna katılabildiklerinden daha etkindirler. Hatta bazı ülkelerde bu bile paraya ve himayeye göre oldukça ülküsel bir resimdir. Belki de modern demokrasiler, Joseph Schumpeter'in *Capitalism, Socialism and Democracy* (1942) adlı yapıtında söylediği gibi, siyasi seçkinlerden kurtulmaya değil, en fazla "seçkinlerin sirkülasyonu"na bel bağlamalıdır. Jürileri seçim, atama,

başvuru ya da sınamalar yerine kurayla belirlemenin daha adil olduğunu düşünmüyor muyuz?

Buna karşın, demokrasinin kökenlerini (ve belirsizliklerini) onlar kadar yaşayamayan, bir yurttaş sınıfının devlet işine sıradışı adanmışlığı söz konusu değilse görevlerin sürekli sırayla üstlenilmesi nedeniyle bürokrasinin bulunmadığı, aslında içeriden bir çöküşe değil, Roma'nın askeri istilasına yenik düşen Yunan kent devletlerinin siyasi yönetimlerini incelemekteyiz. Eski Yunanlar, yurttaşlığın insanın en yüksek amacı olduğuna ve ölümsüzlüğün *polis*'e yapılan hizmetlerle anılmaya dayandığına inandılar. Ölümsüz tanrılar kent devletlerini kurdular, bunalım dönemlerinde bu devletleri koruyan ve yenilerini kuran ölümlü insanlar öldüklerinde tanrılarla birleştiler ve yarı tanrı haline geldiler. Yunanlar, insanlar ile tanrılar arasında özde devlete hizmet yoluyla kapatılamayacak mutlak ya da varlıkbilgisel bir farklılık olduğunu düşünmüyorlardı. En üstün ahlaki erdem *arete*, biri olmadığında diğeri de olmayan düşünce ile eylemin bir harmanıydı. Homeros "eylemleri gerçekleştiren ve sözcüklerin sözcüsü olarak" Akhilleus'a *arete* atfeder, bir belletici –yarı insan yarı yaratık olması nedeniyle yarı us ve yarı sürükleyici güç sahibi biri– olarak Kharon'a, bir 'kentauros'a sahip olduğu için çokça *arete* atfeder. Bütün insanların doğuştan haklara sahip olduğu modern uluslardan eser yoktu o zamanlar: haklar kesinlikle yan gelip yatan modern bir demokrasi tüketicisi olarak değil, etkin bir yurttaş olarak kazanılmaktaydı. Buna karşın, demokrasi yurttaşlıklarını kazanmamış olanlara ve kadınlar gibi yurttaşlık vazifelerini yerine getiremeyecekleri düşünülenlere karşı acımasızdı.

Siyasal yaşamın yapısı, amaçları, ahlakı ve sınırları üzerine derinlemesine düşünmek eski Yunan'da başladı. Ama "soylu atalarımız", 17. yüzyıl ortasının İngiliz parlamentosunun erkekleri, İskoç sözleşmecileri, Hollandalı, Amerikalı ve Fransız cumhuriyetçiler, siyasi yönetimin, insanların eskiden söyledikleri gibi, otokrasi ya da kraliyet olması gerekmediğini, aslında bu türden siyasi yönetimleri yıkmak gerektiğini öne sürdüklerinde daha iyi yönetim biçimlerinin olanaklı olduğunun kanıtını bulmak için dönüp Yunanistan'a değil, Roma'ya baktılar. Bu biçimleri ve ilkeleri "cumhuriyetçi" diye adlandırdılar. Yunan demokrasisi örneği, kuramda pratiktekinden daha iyi gözükmekteydi. Demokrasi düşmanları, iyi hikâyeleri, bir siyasi yönetimde demokratik öğenin bulunmasının zorunlu olmasına karşın, bunun adil ve iyi bir siyasi yönetim için bir yeter koşul olmadığını düşünen Aristoteles'in uyumlu akıl yürütmesinden daha çok Thukydides'in anlattığı katliamda ve anarşide bulabildiler.

Roma cumhuriyetçiliği

Roma kentinin ilk sakinleri de kendilerini erkeklerden ve onların epeyce müdahaleci tanrılarından oluşan kutsal bir topluluk olarak gördüler. Tanrılar, krallarını başlarından atarak yurttaş haline gelen Roma sakinlerine kimi nedenlerle yardım ettiler. Romalıların *virtus* diye adlandırdıkları kendi *arete* uyarlamaları vardı. *Virtus*'un modern ahlakta "erdem" diye çevrilmesi yanıltıcıdır: *Virtus*, bir yurttaşın devletin korunması, büyütülmesi ve zaferi uğruna gerek-

li olanı yapması için sahip olması gereken özel bir erdem ya da öğeydi. "Erdem"den daha çok "cesaret"e yakındı ve, kuşkusuz, mert ya da yiğit sözcüklerimiz gibi erdemliden değil, erkekler için kullanılan Latince *vir* sözcüğünden gelmektedir. Neredeyse tanım gereği siyasi yönetimin dışında olan kadınlar, artık cumhuriyet, *kamu malı*, yani ortak şeyler olarak görülmekteydiler. Kuşkusuz, "cumhuriyetçi", artık kesinlikle kralları değil, sınıfları bir arada tutan anayasal inançları ifade etmekteydi. Erken cumhuriyette farklı konularda sınıf savaşları söz konusu olduysa da, bu savaşlar, genelde, Yunanistan'da uzun dönemler olduğu gibi, demokrasinin aristokrasiye karşı savaşı olarak görülmedi. Demokrasi ile aristokrasi birbirlerinin olası ve mutlak seçenekleri olarak düşünülmediler. *Respublica*'da senato sınıfı ile halk, yani *populus* arasında daha çok iktidar dengesi için yürütülen bir savaş vardı. Senato sınıfı ile halk, ilk önce tehdit edilen, ardından giderek daha çok tehdit eden, yönetimi altına alan ve imparatorluğu büyüten –bir kültürün diğerleri üzerindeki egemenliği– asker bir ulus olarak birbirlerine karşılıklı bağımlı olduklarını kabul ettiler. Askeri teknoloji ile yurttaşlık yakından bağlantılıydı. Romalıların geliştirdikleri hayli karmaşık askeri taktikler ve manevralar, hem aşırı ortak disiplin hem de hayli bireysel beceri gerektirmeydi. Aristokratlar, at sırtında adamlarından ayrı duran bir kast değil, onlar arasında savaşan memurlardı. Askerler, kötü silahlandırılmış, sayısal çokluklarına güvenen köylüler değil, zanaatkârlardı. Hangisinin neden hangisinin sonuç olduğunu söylemek zor: *Populus*, yani halk ya güvenilir olmalıydı ya da onlara ancak silahların eşliğinde güvenilebilirdi. Aristokrasi belirli ölçü-

de halkın sevgisini korumalıydı. Ordu ve Roma'nın kentli güruhu siyasal topluluğa dahil edilmeliydi. Kartaca'ya karşı yürütülen uzun ve korkunç savaş sonunda bu ittifakı sağlamlaştırdı ve Romalıların kendileri ve Yunan düşünürler tarihi kaydetmeye başladıklarında ittifakı –ne yalnızca aristokrat ne de yalnızca demokratik olan "karma bir siyasi yönetim"i– güçlerinin kilit noktası olarak gördü. Polybios, Roma anayasasını "yasaları senato önerir, halk karar verir ve yargıçlar icra eder" biçiminde tanımladı.

Buna karşın, lejyon sancaklarının üzerinde kısa ve öz bir biçimde belirtildiği ve savaş gereçlerinin üzerine damgalandığı gibi, uygulama, cumhuriyetçi yurtseverlik ile acımasız ve çoğunlukla kaba aristokratik gerçekçiliğin etkili bir karışımıydı: "SPQR", *Senatus Populus que Romanics* – Senato ve Roma Halkı: Bu birlik onların komşuları üzerindeki iktidarlarının temeliydi. Onları korkutan dışarıdan müdahale (Coriolanus'un* hikâyesine rağmen), Yunan İç Savaşı hikâyesinin büyük bir bölümünde olduğu gibi, soylu sınıfı ile alt tabakaları bölemedi. Cicero ılımlı ve uyumlu bir sistemi güvence altına alacağını söylediği ünlü "*potestas in populo, auctoritas in senatu*"** sözünde SPQR'yi bir anayasa hukuku formülü olarak bilgece yumuşattı. Ama bunun siyasi sağgörünün acımasızca gerçekçi bir kaidesi de olan bir şeyin yasal yoldan zarif, incelikli bir biçimde ifade edilmesi olduğunu biliyor olmalıydı. Senatonun ve tek başına senatoyu oluşturan soylu sınıfının yetkesi, iktidarın

* Tam adı Caius Martius Coriolanus olan Romalı Komutan. William Shakespeare'in aynı adlı bir oyunu vardır. (ç.n.)

** İktidar halka, yetki senatoya aittir. (ç.n.)

3. Hadrianus Duvarı üzerindeki bir 'centurion'un 19. yüzyıl resmi. Sancakta "SPQR" –Senato ve Roma Halkı– yazılıdır.

son çözümlemede Roma halkına ait olduğunu kesinlikle unutmamasına dayanmaktaydı. Halk ortaklaşa yönetemese de, siyasi yönetimi ortaklaşa yıkabilirdi. Bu kaideyi kutsal bir yere koymanın temel anayasal aygıtı, alt tabaka ve sıradan halk tarafından seçilen tribünler kurumuydu. Cumhuriyetin başlarında tribünler yetkelerini demokratik bir mecliste, yani *concilium*'da fiilen toplanan halktan alırlardı; ama sonraları meclisler düzensiz biçimde toplanmaya başladı ve en nihayetinde toplanmayı bıraktı. Halk tarafından seçilen tribünlerin senatör sınıfından olmaları gerekirdi. Ama tribünlerin kanunu veto etme gücü vardı. Senatonun buyruklarının halkın onayını almak koşuluyla anayasaya uygun olabilecekleri *ya da uygulamada etkili olabilecekleri* kabul edilmişti. Dolayısıyla, tribün olarak seçilmek için uğraşan aristokratların demagog olması ya da demagog gibi davranması gerekmekteydi. Tribünlerin iktidarı genellikle bir hizmet yılıyla sınırlı olmasına karşın, eğer meydan okuma tehlikesini göze alan birisi çıkmazsa bu süre dikkate alınmamaktaydı.

Konsüller görev süreleri bir yıl olan memurlardı; ama bu süre boyunca kamu hukukunda başkalarını sınırlasa da kendisi sınır tanımayan senato yetkesini kullanabiliyorlardı: Eski kralların *imperium*'unu ya da bütün devletin ortak iktidarını kullandılar. Yurttaşlar genelde bilinen yasalar ve oldukça yansız adli sistem tarafından korunsalar da, *imperium* her şeyi geçersiz kılabilirdi. Tarquinius soyundan krallar öldürüldüklerinde ya da kovulduklarında *imperium* ya da mutlak yetke sona ermedi, bütün topluluk adına senato ve konsüller tarafından –tribünler tarafından veto edilme olasılığı olsa da– kullanıldı. Dış politikaya senato bakmak-

taydı ve bilinen birkaç istisna dışında halkın denetimine tabi değildi. Nitekim, Roma anayasası, en genel anlamda, Fransız kökenli halkın egemenliği düşüncesinden ve Amerikan kökenli siyasi yönetim üzerindeki anayasal kısıtlamalar düşüncesinden daha çok, Britanya kökenli bir 18. yüzyıl düşüncesi olan parlamento egemenliğine daha yakındı. Cumhuriyetçi ruh, kentin (*citivas*) yurttaşlarının (*civis*) ruhuydu. Tıpkı yenilenmeyen parlamentonun İngiliz parlamenterleri gibi senatörlerin de büyük gayrımenkulleri vardı; ama senatoda, kentin ve onun karmakarışık yurttaşlarının tam ortasındaydılar ve kimi zaman onlar tarafından tam anlamıyla kuşatılıyorlardı.

Paylaşılan kültürel bir değer olarak *imperium*, Roma içinde yalnızca (ancak siyasi sağgörü tarafından sınırlandırılan) yetkeye değil, buna ilaveten iktidara da sahipti. *Imperium*'un başkaları –yani yenilgiye uğrattıkları ya da onların tehlike arz eden himayesine başvuran devletler– üzerinde dışsal yetkesi olduğu yollu mutlak bir savı vardı. *Imperium*, aynı zamanda kesin bir kendine güven ya da dikbaşlı bir kendini beğenmişlikti. Nitekim, Romalılar adaletleri kadar bunlarla da ünlüydüler. İmparatorluğun üst mevkilerindeki bazı İngilizler ve Amerikalı liderler bugün de aynı karakterdeler (imparatorluk iktidarı insana bunu yapıyor). Bir toplumdaki temel iktidar paylaşımını iktisadi etkenler belirler; ne var ki, bu iktidarın aslında nasıl kullanıldığı genellikle şaşılacak derecede bağımsız değer kalıplarına dayanır. Sözgelimi, *Dignitas*, soylu sınıfı ya da senato sınıfı tarafından takdir edilen ve geliştirilen kişisel bir değerdi; ama her sıradan insanın da kendi *libertas*'ı vardı ve ondan bunu etkin bir biçimde belli et-

mesi ve kullanması beklenirdi. *Dignitas* büyük bir insanı küçük bir insandan ayıran bir nitelikti; ne var ki, küçük insanın *libertas*'ı, yasanın ona yapması için izin verdiği şeyi yapma özgürlüğü, keyfi müdahaleden korunma ve yasanın söylediğinden daha fazla ceza çekmemesiydi. Her ikisine de aynı azimle bağlılık gösterilmeliydi. Livy, eski moda Romalı bir beyefendiyi "başkalarının *libertas*'ına kendi *dignitas*'ına gösterdiği denli saygı gösteren" kişi diye tanımlar. Erken cumhuriyet, adapların yalınlıklarını ve –kişisel bedeli her ne olursa olsun– gösterilen özverili yurtseverliği örneklendiren mitler ve hikâyeler üretti. Ülkesinin generali ve kurtarıcısı Cincinatus lejyonlarını dağıtır ve sabanına geri döner. Böyle insanlar oldu – örneğin, başkanlıktan ayrıldıktan sonra "Amerikalı Cincinatus" diye selamlanan Washington. Daha sonra, Abraham Lincoln, alaycı bir biçimde, "'dürüst Abe'nin Abraham Lincoln'e çok yararı dokundu" diyebildi. Sabana geri dönmek siyasi bir düşünceye dikkat çekmenin bir yoluyduysa, dikkat çekilen bu düşünce iyi bir düşünceydi.

Romalıların iktidar ile rıza arasındaki ilişkiler konusundaki gerçekçiliği *diktatör*ün makamında görülebilir; çünkü diktatörlük cumhuriyetçi Roma'da anayasal bir makamdı. Bir kişi (ya da ilk uygulamalarda iki kişi) olağanüstü bir durum süresince ona teslim edilen katı kurallarla kısıtlanmamış *imperium*'a sahipti. Eğer bu kişi olağanüstü durum sona erdikten sonra da makamda kalmaya ya da iktidarını korumak için olağanüstü durumu yapay bir biçimde uzatmaya kalkışırsa (Caesar'ın Britanya'yı istila etmesi gerçekten gerekli miydi, yoksa bu onun askeri komutayı elinde tutmak için kullandığı bir bahane miydi?) *ipso facto* bir

suçluydu. Herkesin, eğer becerebilirse, Caesar'ı öldürme yetkisi vardı. Zalimi öldürmek en aşırı ama en büyük siyasi erdemdi. Son kralı öldüren Brutus ve onun ilk 'Caesar'ı öldüren torunları cumhuriyet yazılarında eşit biçimde onurlandırıldılar. Zalimi öldürmek muhtemelen iktidarın kötüye kullanılmasını engelleyen etkin bir düzenek değildi; bununla beraber, bu düşünce Romalıların kimi kez bağdaşmayan iki değeri –devletin varlığını sürdürmesi ile kişisel özgürlük ve onur– çok dikkatli gözettiklerini göstermektedir. John F. Kennedy'nin suikasta kurban gittiği gece arkadaşım telefonda ağlayarak bana, "Ama Bernard, her şeye karşın gerçek tiranların öldürülmeleri gerektiğini asla unutmamalıyız," demişti.

Nitekim, Roma siyasi yönetimi, hem karmaşık bir kurumlar dizisini hem de çok ayrıntılı ve ussallaştırılmış bir değerler dizisini içermekteydi. Bu değerler dizisi hem o zaman hem de sonraki çağlarda okullarda, edebiyatta ve tarihte bilinçli bir biçimde öğretildi, çözümlendi ve ebedileştirildi. Roma, cumhuriyete rağmen, eski dünyada devrimci nitelik taşıyan bu gerçek değerleri irdeleme tarzı sayesinde içsel özgürlüklerini (en azından birkaç bin yıl boyunca) kaybetmeden bir imparatorluk haline gelebildi. "Roma yaşam tarzı"nın yabancılar tarafından öğrenilebileceğine, edinilebileceğine ve benimsenebileceğine inandılar. Bu yaşam tarzı, ne ilk yurttaşların etnik mahiyetine ne de yalnızca kendi kentleri için çalışan bir dizi tanrının inayetine ve korumasına dayanmaktaydı. Yurttaşlığa kabul edilen yabancılar, kendilerinin ve tanrılarının Roma'ya sadık olmaları koşuluyla beraberlerinde tanrılarını da getirebiliyorlardı. Romalılar kentlerinin Troya'dan kaçan Kral

Priamus'un oğlu Aeneas'tan aşağı olmayan kahraman bir kurucusu olduğuna inandıklarını ilan ettiyseler de, Aeneas'ın halefleri kenti kanun kaçakları ve suçlular için bir sığınak haline getirerek yandaş toplamışlardı. Katı sınıf yapısına rağmen, nesep ve soy yerine yeteneğe gösterilen bu gerçekçi saygı, Romalılara kimlik duygusunu kazandıran kuruluş mitinin merkezinde kökleşmişti.

Yurttaşlığın ırktan ve en nihayetinde yerel tanrıların kutsal korumasından ayrılmasının çok önemli sonuçları oldu. Roma yurttaşlığı yabancıları, hatta fethedilen ulusların etkisizleştirilmiş seçkinlerini kapsayacak biçimde genişletilebildi. Roma hukuku *ius civile*'ye, yani Roma kentinin kendi kanunlarına öncelik verdi; ama aynı zamanda, *ius gentium*, yani imparatorluktaki başka *soyların*, kavimlerin, öteki insanların ve kültürlerin özgün yasalarının kabul edilmeleri de söz konusuydu. Nitekim, Romalılar, Yunan kültürünün ve değerlerinin dayattığı siyasal örgütlenme ölçeğinin sınırlarını aştılar. Yalnızca "soylu atalara" değil, aynı zamanda sivil bir din olan cumhuriyet düşüncesinin varlığının sürdürülmesine ve propagandasının yapılmasına da saygı duyulmaktaydı. Bu, hukukun ve siyasetin Yunanistan'dakinden bile daha çok egemen olduğu bir kültürdü. Sonuç olarak, cumhuriyet, Pompei, Sulla ve Iulius Caesar gibi hasım iktidara susamış tribünler ya da diktatörler tarafından parçalandı. İmparatorlar çağı, başlangıçta Augustus Caesar gibi, yalnızca birinci yargıç olmak ve (senatoyu terk etmesine karşın onu baskı altına alarak ya da rüşvet vererek) cumhuriyetin biçimlerini izliyormuş gibi yapmaktı. Ama bütün bu roller bir kenara bırakıldığında ve hukukçu Ulpianus İS 3. yüzyılda, *Institution* adlı

kitabında, büyük otokrasi formülü "*Quod principi placuit legis habet*"i –prensin istekleri yasa gücündedir– yazdığında bile, "çünkü Roma halkı *imperium*larını ve güçlerini ona bağışlamışlardı" diye bir ekleme yapmak zorunda olduğunu hissetmişti. Roma halkı korkuyu, kayıtsızlığı ve "ekmek ve gösteri", yani *panem et circenses* oyalamalarını iktidarın bir hediyesi olarak görmedikçe bu bağışta bulunmadı. Medet umulan bu demokratik meşruiyet zerresi, aynı zamanda halk iktidarı korkusunun sağduyulu bir anımsatıcısını da içeriyor izlenimi bırakmaktadır. Lejyonlar askerlerini taşradan toplayabilseler de, halk hâlâ kentteydi.

III. Bölüm

CUMHURİYET VE DEMOKRASİ

Güzel bir varsayım
Bütün siyasi yönetimi
Bu ülke üzerindeki bütün yönetimi
Bir insanın ellerine teslim etmek.
Bir bilge insanın aklı
Yararlı olabilir:
Ama birçok bilgenin zekâsı
Özenli tutumlarıyla
Ve bilge yönelimleriyle
Ortak mutluluğun
Islahtan geçtiğini sağlamayı
Çok daha iyi tasarlayabilir.
(Skelton, "Why Come Ye Not to Court?")

Eski Yunanlardan 18. yüzyıla kadar geçen süre zarfında demokrasiden bir ilkeler ve uygulanmaya konulacak bir kurumsal düzenlemeler (doğru kurumlara sahip miyiz?) *öğretisi* ya da devletlerin yükselişlerini ve düşüşlerini açıklamaya yardımcı olabilecek bir *kuram* (yeterince mi yoksa fazla mı demokratiğiz?) olarak bahseden hiçbir yüksek ya da ilgi çe-

kici ses duymadık. Gelgelelim, demokrasi sözcüğü ortada gözükmese de ya da en başta cumhuriyetçilere göre kullanılması çok korkutucu olsa da, Roma tarzı cumhuriyetler hakkında birtakım şeyler ve Aristoteles'in siyasi yönetimin önceliğine ilişkin savının güçlü yankılarını duymaktayız. Şu akılda tutulmalıdır: Demokrasiler bireylere ve azınlıklara karşı acımasızca davranabilirler; ama eğer siyasi davranmıyorlarsa, yani devlet içindeki başlıca çıkar gruplarının hepsini uzlaştırmaya çalışmıyorlarsa. Siyasi yönetim, en azından adil ve istikrarlı demokratik rejimlerin bir ön koşuludur.

Siyasi yönetim

Bu sav, ilk bakışta en olmadık yerlerde karşımıza çıkmaktadır. İngiltere Kraliyet Yargı Kurulu'nun Güller Savaşı'na yetişen bir başhakimi, Galler Prensi için *On the Governance of the Kingdom of England* adlı elyazması bir kitap yazdı (ne var ki, kitap yayımlanmak için 1714 yılına kadar beklemek zorunda kaldı). Hakim kitapta şunu söyledi:

> İki tür krallık vardır; bunlardan biri *dominium regale* diye adlandırılan lordluktur ve diğeri de *dominium politicum et regale* diye adlandırılmaktadır. Bunlar arasındaki farklılık şu ki, birinci kral halkını kendi yaptığı yasalarla yönetebilirken (...) ikinci kral halkını üzerinde anlaşmaya varılmış olanlardan başka yasalarla yönetemez.

Asil efendisi ve hamisi, siyasi olandan daha çok, mutlak yönetim tarzıyla ilgileniyor olabilirdi; ama Sir John

Fortescue buna rıza göstermedi. İki tür siyasi yönetim vardı. Ortaçağ Avrupa'sında parlamentolar yaygındı (ama 16. ve 17. yüzyılda bunların çoğu kapatıldılar). Parlamentolar, esas olarak soyluları, yüksek ruhban sınıfını ve kimi zaman da kent yönetimlerini temsil ettiler (İngiltere'de, Lordlar Kamarası'ndaki soylular kadar "Avam Kamarası üyeleri" de bir bakıma yüksek sınıfın geniş bir toplumsal tabanıydı) – bunlar Fortescue'nun "halkı"ydı. Bu durumu hiçbir biçimde demokratik diye adlandıramazdık. Ama gizilgüç demokratik bir kurumsal aygıt iş başındaydı: Krallar yeni yasalar yapmak ve özellikle de savaş zamanlarında olmak üzere "yaşamlarını" sürdüremediklerinde bütçeyi ve vergileri artırmak için bu meclislerin rızasını almak zorundaydılar. Üç yüzyıl sonra, bu durum, parlamentonun, ülkeyi onsuz yönetmek için elinden gelenin en iyisini yapacak olan I. Charles üzerinde hakimiyet kurmasını sağladı. Fortescue'nun zamanında olduğu gibi, bu parlamentolara vergileri toplaması için çağrıda bulunan genellikle yalnızca zenginler ve yüksek sınıftı. Vergi toplama işinin "başkalarına verilmesi", yani krallığın vergi tahsilatının bir üstleniciye satılması hem ahlaksızcaydı hem de hiç rağbet görmemekteydi. Kuşkusuz, bu bir ilke değil, siyasi iktidar meselesiydi; ama böyleydi. Fortescue'nun "halkı" oldukça küçük bir grup olmasına karşın siyasi olarak önemseniyordu. Yurttaş sınıfı, eski Yunan'da ve Roma'da hiçbir zaman yerleşik halkın çoğunluğu olmadı, hatta Roma kentinde bile çoğunluk değildi. Ama Fortescue'nun hem *politicum* hem de *regale* dediğine dikkat etmeli. Cumhuriyette bile ülkenin savunulması ve yasaların uygulanması için Roma *imperium*'una benzeyen bir kraliyet iktidarı gerekliydi ve

hukukçular bu iki işlevde kralın iktidarının mutlak olduğunu savundular. Modern demokrasiler, göreceğimiz gibi, olağanüstü durumlar için hazırlıklı olma zorunluluğundan kaçamazlar. Siyasi yönetimin iki yüzü, iktidar ve rıza, daima oradadır.

İngiltere'de mutlakıyetçilik üzerindeki siyasi sınırlamalar "büyük kral" döneminden bir örnekle gösterilebilir. Su götürmez bir vesvese sahibi olan Piskopos Gardiner, VIII. Henry'nin huzurunda, kralın "isteğinin ve iradesinin [Roma imparatorlarınınki gibi] yasa olarak" kabul edilip edilemeyeceği sorulmak üzere Hampton Mahkemesi'ne davet edildi. Daha sonra, hapishanede, bu karşılaşmanın canlı, kendini haklı çıkaran bir açıklamasını yazdı:

> Lord Cromwell çok sertti, "Winchester Lordum, hadi," dedi (o kendini beğenmişliğiyle benimle ne konuşursa konuşsun daima benim kadar çok biliyordu, Yunan'ı, Latin'i, hepsini). "Krala yanıt ver," dedi, "ama insanı sıkmadan, açık ve doğrudan konuş," dedi, "Kralın arzusu yasa değil midir? Medeni Hukukta [Roma hukukunda] *quod principi placuit*... değil mi sence?" dedi, "Şimdi biraz unutmuşum da." Kıpırdamadan duruyor ve bu konuşmanın nereye varacağını merak ediyordum. Kral beni derin düşüncelere dalmış gördü ve içten bir nezaketle, "Ona böyle olup olmadığını söyle," dedi. Lordum Cromwell'e yanıt veremezdim; Krala doğru konuşmaya başladım ve ona dedim ki: kralların eylemlerinden, onların arzularının her zaman yasa olarak kabul edildiğini anladım. Ama hükümdarlığının başlarında yasaları kendi iradesine göre yapmasının daha güvenli ve emin olduğunu söyledim.

"Ve böylece yönetiminin başlarında kendini kabul ettirdiğini ve bunun halkının doğasıyla da uyumlu olduğunu," söyledim. "Eğer yeni bir siyaset tarzı başlatmak isterseniz, bunun nasıl bir şekil alacağını sizden başka kimse söyleyemez ve Ekselanslarına belirsiz bir şey için belirli olanı terk etmesini tavsiye edemem." Kral arkasını döndü ve bu meseleyi sonraya bıraktı.

Kurnazca ve güzel bir yanıt. Bir yandan yeterince güvendeyseniz, sorun çıkarma tehlikesine girmezsiniz –iktidar üzerindeki sağgörülü kısıtlamalar–, öte yandan iktidar "halkınızın yapısına" dayanır iması söz konusudur. Yanıt hangisiydi? En iyisi çok fazla kurcalamamak. Uyuyan yılanı uyandırmayalım. İsyan daima olasıydı.

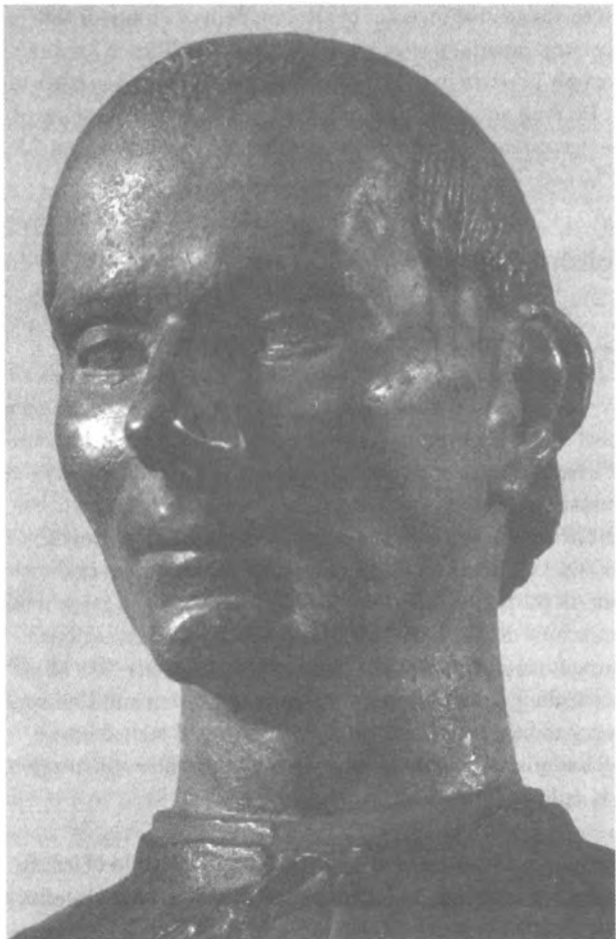
Machiavellici bir uğrak

Thomas Cromwell İngiltere'de Machiavelli'nin *Hükümdar* adlı yapıtını ilk okuyanlardandı. Ama *Söylevler* adlı yapıtını da okuyup okumadığı merak konusudur, çünkü cumhuriyetçi Machiavelli kendini bu yapıtta gösterir. Beraberinde halkını sürükleyebilen ve silahlı halka güvenebilen devlet güçlüdür. Yurtsever bir yurttaş, paralı askerden daha iyi savaşır. Evet, hükümdarlık gücünün yeni bir devlet yaratmak, var olan bir devleti olağanüstü zamanlarda korumak ya da halkın *virtus*'unu, yani Yunan ve Roma yurtseverliğinin ve yurttaşlığının sağlamlığını kaybetmiş bir devleti diriltmek için acımasızca kullanılması zorunludur. Ama bir devleti uzun süre korumak için iktidar paylaş-

tırılmalıdır; bu bakımdan cumhuriyet büyük farkla üstündür. Machiavelli, eski uygarlıkların kahramanları, umutsuz durumlardan cumhuriyetler yaratan ve bunları kendilerini yönetmeleri için kendi hallerine bırakan erkeklerdi diyor. Halkın gücü büyüktür, ama bu gücün dengeli bir anayasanın parçası kılınarak işe yarar bir güç haline getirilmesi gereklidir: "Her kent, özellikle de önemli görevlerde halkından yararlanmayı amaçlayan bir kent, halka tutkularını dile getirebilmesi için yollar ve araçlar sağlamalıdır." Machiavelli bu noktada Roma Cumhuriyeti'nin siyasi düşüncelerini erken modern dünyaya taşımaktadır. Ona göre, "önemli görevler" esas olarak kentin savunulması ve saldırıları önceden engellemek için askeri eğitim vermekti. Ama ya ekonomisi tarıma dayanan geleneksel bir devlet bizim ileri modern dünyamızda sanayileşmeye çalışırsa? Bu devletin, kitlelerini eğitmesi ve özellikle kentlerde tehlikeli bir biçimde bir araya toplanmaya başladıkları için herhangi bir demokratik yoldan bu kitlelerin desteğini alması gerekecektir. Machiavelli, ilerlemenin kendisini feodalizmden ve dinerklilikten kurtarmak için uzak geçmişe bakmak zorunda olduğu garip bir zaman dönemecindedir. Platon'la birlikte Machiavelli de tarihin döngüsel olduğuna kısmen inanır: Monarşi yozlaşarak tiranlık haline gelir, tiranlık demokratik isyanı kışkırtır; ama sonradan demokrasinin anarşi olduğunun ortaya çıkmasıyla bir monarkın ya da hükümdarın bulunması ya da ona mevkisinin geri verilmesi gerekir; ama sonradan onun yönetimi de yozlaşır ve demokratik isyanı kışkırtır... Ama Machiavelli bir kenti uzun süre koruyacak doğru güç dengesinin siyasi istenç, beceri ve (siyasi yaşamda kaçınılmazlık diye bir şey yoktur,

söz konusu olan daima "Kader"dir) biraz da şansla kurabileceğine inanmaktadır.

Machiavelli, demokratik siyasetin iki ana alternatif açıklamasından biri olan modern siyaset kuramını buldu ya da ona rasgeldi. En çok desteklenen ve görünüşte en açık olan görüş, demokrasilerin halk arasında bir değerler birliği yaratmaya çalışmaları gerektiğidir; ama bu görüş, demokrasilerin hem değerler hem de çıkarlar arasındaki kaçınılmaz, sürekli gerilimleri ve çatışmaları yönetmek için iyi ve uygun olduğu biçiminde de dile gelebilir. Machiavelli, "Soylular ile avam arasındaki tartışmaları kınayanlar, aslında, Roma'nın özgürlüğünü elinde tutmasının başlıca dayanağı olan gerçek şeyleri kınamaktadırlar," diyor. Her cumhuriyette "biri halkın ve diğeri üst sınıfın olmak üzere iki farklı yaradılış vardır ve özgürlüğü destekleyen bütün yasalar bu iki yaradılış arasındaki aykırılık tarafından gerçekleştirilir". Böylece, Machiavelli, "eğer kargaşalar tribünlerin oluşturulmasına götürdüyse, bunlar en büyük ödülü hak etmektedirler" sonucuna ulaşır. Sormak istiyorum, demokratik kurumlar kaçınılmaz çatışmaları yalnızca dayanılabilir değil, aynı zamanda yaratıcı da kılmanın bir aracı olabilirler mi? (Bazıları iyimser bir yaklaşımla iki partili bir rekabet sisteminin bunu sağlayacağını düşündüler.) Machiavelli, "tehlike baş gösterdiğinde diktatörlüğün yardımına başvuramayan cumhuriyetlerin genelde yıkılacaklarını" bize hâlâ hatırlatabiliyor. Rousseau bile "halkın ilk eğilimi devletin yok olmamasıdır" demişti. Lincoln ezeli ve ebedi çıkmazı dile getirir: "Bütün cumhuriyetlerde bu içkin ve ölümcül zayıflık var mıdır? Bir siyasi yönetimin halkının özgürlükleri için güçlü ya da kendi varlığını sürdür-

4. Cumhuriyetçi *Söylevler*'in ve aynı zamanda *Hükümdar*'ın yazarı Machiavelli.

mek için çok zayıf olması bir zorunluluk mudur?" Neyse ki, Lincoln iç karartıcı sorusunu hem bir siyasetçi hem de bir savaş lideri olarak kendi yaklaşımıyla yanıtladı – mutlaka böyle olması gerekmez. Bununla birlikte, Machiavelli'nin cumhuriyetçiliği bir bağımsız kentler dünyasıyla sınırlıdır. Bu kentler, Fransa Krallığı'nın ya da Hasburg İmparatorluk gücünün istilasına karşı kendilerini korumak için geçici olarak birleşebilirler; ama Machiavelli'nin çözümlemesinde özgürlük ile siyaset yalnızca İtalyan kentlerinde ve zamanının özgür Alman kentlerinde olanaklıydı. Hatta kent dışında geniş mülkleri olduğundan yurttaş ruhundan ve özdeşleşmesinden yoksun olan "*gentiluomini*"nin "budanması"nı, kesilip atılmasını ve temizlenmesini savundu.

İngiliz İç Savaşı

Bundan dolayı, Yunan kent devletlerinde ve Roma'da olduğu gibi, İtalyan kent devletlerinde de yalnızca toplam nüfusun küçük bir kısmını oluşturan yurttaş seçkinler değil, ama zorunlu olarak küçük olmaları gerektiğini düşünen seçkinler önemsendi. Eski Aristotelesçi çözümleme, hemen hemen apaçık bir biçimde doğru gibi gözükmekteydi: mülk sahipliği boş zaman yaratır ve boş zaman yurttaş etkinliği için –yurttaşlığın zorunlu koşulları– eğitim ve zaman sağlar. Açıkça cumhuriyetçi, aslında eşitlikçi olan bir savı ilk defa 17. yüzyıl ortasında, (ama lütfen, "İngiliz İç Savaş"ı değil) Britanya Adaları'ndaki iç savaşlarda ("Levellers" adlı bir hizbin ağzından) duyduk. Bu sav, çok

genel olması nedeniyle, bütünüyle demokratik görünmektedir. Muzaffer Yeni Örnek Ordu'nun alaylarından seçilen ("kışkırtıcılar" diye adlandırılan) temsilciler ile onların generalleri Ireton ve Cromwell arasındaki Putney tartışmaları geri ödeme sorunu nedeniyle başladıysa da, çok geçmeden oy verme hakkı ve krallığın bütün yapısı hakkında derin bir tartışmaya dönüştü.

Christopher Hill'in "Norman Boyunduruğu" söylenine ilişkin çalışmalarında anlattığı gibi, şiddet olayları, "büyük ölçüde kaydedilmemiş düşüncenin yeraltı dünyası"nı görünür hale getirdi. Sıradan halk, krallara, kontlara ve beylere demokratik ve koşullu biçimde sadakatlerini sunan bu ülkenin Anglo-Sakson halkının 1066 yılından önce eşit ve özgür yurttaşlar olarak yaşamış olduklarına inanırdı. Normanlar, bu halkın özgürlüğünü ve mülkünü elinden almıştı. Lilburne ve Walwyn'le birlikte Levellers'ın liderlerinden olan Overton, "Dayanılmaz esaretin işaretlerini, parlamentolar tarafından yapıldığı için birçok ayrıntısında siyasi yönetimlerimizi daha baskıcı ve dayanılmaz hale getiren yasaları içeren Magna Carta dilencilere uygun bir şeydi" dedi. Magna Carta, aslında, kral ile baronlar arasındaki bir antlaşma ya da bir kördüğümdü; sıradan halka hemen hemen hiçbir şey sağlamıyordu. Levellers, Magna Carta'nın kraliyetin önemli anlaşmalarından biri olmasından ve hukukçuların onun için bu kadar çok yaygara koparmalarından rahatsız oldu.

St. George's Hill, Surrey'deki kullanılmayan toprakları ortaklaşa işlemeye başladıkları için "Diggers" diye adlandırılan aşırı bir Kutsal Kitap köktencileri hizbi, Aralık 1649'da General Fairfax'a ve onun Savaş Kurulu'na karşı

kendisini savundu ("Yeryüzü Tanrı'nın olduğu için meyveleri de onundur" ve "Onun azizleri yeryüzünü miras olarak alacaklardır"):

> Değil mi ki İngiltere'nin sıradan halkı ortak kişisel rıza ve parayla Norman zalimimiz Charles'ı kovdu, zaten şimdiye kadar kendimizi onun Norman boyunduruğundan kurtarmalıydık. Toprak, zaferi kazananların –yani sıradan yurttaşların– ortak ellerine teslim edilmeli ve Norman'ı ve kralın iktidarını hâlâ destekleyebileceklerin ellerinden uzak tutulmalıdır.

Kamu hukukçularının 18. ve 19. yüzyılda parlamenter demokrasinin en büyük söylenlerinden biri haline gelen Magna Carta'ya ilişkin düşüncelerinden duyulan kuşku uzun süre ortadan kalkmadı. Bronterre O'Brien, 1837'de Chartist bir platformda "yönetici sınıfımız (...) kendi Magna Carta'larını Kral John'dan *söküp aldılar*", dolayısıyla onlar da aynısını yapmalılar dedi.

Putney tartışmaları, askerlerin ve onların (dönemin diliyle "kışkırtıcılar" diye adlandırılan) temsilcilerinin ortak özgürlükleri krala karşı korumak için gönüllü olarak savaştıkları için oy kullanmanın hakları olduğu iddiasını ilk defa yanıtlamak zorunda kaldığından ötürü, mülkiyet temelli oy kullanma hakkının klasik bir savunusunu içerir. Sexby şöyle demişti:

> Bizler yaşamlarını tehlikeye atan binlerce askeriz; krallıkta neredeyse hiç mülkümüz olmamasına karşın, doğum hakkına sahibiz. Ama bana krallıkta sabit bir

mülkü olmayanlar dışında kimsenin krallıkta hakkı olmadığını savunuyormuşsunuz gibi geliyor. Böylesine büyük bir oyuna nasıl getirildiğimize şaşırıyorum. Yalnızca paralı askerler olsaydık, krallıkta hakkımız olmayabilirdi. Benim durumumda birçok insan var; şu anda çok küçük mülkleri olabilir; ama lordlarım Cromwell, Ireton ve bu ülkedeki herhangi bir başkası kadar doğum hakkına sahipler.

Bu dokunaklı ve güçlü bir sav; ama oldukça farklı iki savın ileri sürüldüğüne dikkat edilmeli. Biri, aslında Roma Cumhuriyeti'ne ve Machiavelli'ye ait olan, "savaşmaya uygun olma, oy kullanmaya uygun olma" savıdır. Eğer sizin için savaşmamızı istiyorsanız, bizi siyasi yönetime dahil etmelisiniz. Bunun arkasında rahatsız edici bir güç bulunmalıydı. Ama öteki sav çok daha radikaldi – doğum hakkı: Özgür bir İngiliz olarak doğmak kişiye oy verme hakkı sağlar. Bu sav, askeri hizmetin ya da herhangi bir bireyin "isteği"nin değil, eğitimin ve (yalnızca eğitimle edinilebilen) aklın üzerine bina edilmiş yurttaşlık niteliklerinin eski ve cumhuriyetçi yapısına meydan okuyormuş gibi görünmektedir. Ayrıca, yurttaşlık haklarını içerecek bir doğal haklar felsefesini bulmanın ya da kullanmanın eşiğine gelmiş gibi durmaktadır. Ne çağdaş felsefede bunun için yazılı bir emir vardı ne de Kutsal Kitap oy kullanma hakkına sahip olduğumuzu söylemekteydi. Tanrı'nın gözünde hepimiz eşitiz; "ne Yunan, ne Yahudi, ne sünnetli, ne de sünnetsiz" var, hepimiz aynı göksel babanın çocuklarıyız. Ama kurtuluştaki tinsel eşitlik, veciz "Sezar'ın hakkı Sezar'a, Tanrı'nınki Tanrı'ya" sözünü her durumda yapıbozuma uğratmada bize yardım etmez. Ireton ve Cromwell doğum

hakkına başvurulmasını açıkça "yararsız ve boş sözcükler", retorik zırvalık, belki de bir hemşehri gibi adil muamele gören, ama neyin adil olduğunun belirlenmesinde (silah gücünden daha çok) Tanrı ya da doğa tarafından eşit söz hakkı olmayan bir iddia olarak gördüler.

Ireton, sorun bulunmadığı, ama temsilcilerin olması ve "bunların olabildiğince eşit biçimde seçilmeleri" gerektiği yanıtını verdi:

> Ama sorun bu temsilcilerin seçiminin, bütün halk tarafından eşit bir biçimde mi yoksa İngiltere'de kendisine ait nüfuzu ve mülkü bulunan eşitler arasında mı yapılması gerektiğiydi. Mülkiyet, sivil toplumun bir yaratımıdır: doğa durumunda ne mülkiyet ne de herhangi bir insanın bir şeyin sahibi olmasının temeli vardır, yalın geçim ve hayatta kalma söz konusudur. Gerçekten, hiç kimse elinizden doğum hakkınızı alamaz; ama sivil toplumda doğum hakkının yanı sıra yasalar ve bir anayasa vardır ve hiç kimsenin başkasının mülkü üzerinde doğum hakkı yoktur. Eğer bütün insanlar eşit biçimde oy kullanabilseydi, çoğu başkalarının mülküne el koymaya kalkışabilirdi.

Bu yanıt, Colonel Rainborough'un şu tepkisine yol açtı: "Sir, özgürlüğe sahip olmak olanaksız olsa da, bütün mülkiyetin ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyorum. Eğer bir kaideye dönüştürülürse ve eğer siz bunu emrederseniz, mülkiyet ortadan kaldırılabilir." Ve, "İngiltere'de en fakirin bile zengininki gibi yaşanacak bir hayatı vardır!" diye haykırır. Harold Laski'nin ve daha sonra 1950'lerde Aneurin Bevan'ın sık sık bu haykırışı sol kanat platform-

ların temel unsuru olarak alıntılandığını duydum. Ama, ne yazık ki, bir ya da iki onyıl sonra, tarihçiler, Leveller broşürlerini ve manifestolarını esas alarak onların da mülkiyete dayalı oy kullanma hakkına inandıklarını göstermeye başladılar: Başkasının iktidarına el koyabilecekleri ve *bağımsız* değerlendirmede bulunamayacakları için hizmetkârların, çırakların, borçluların ve kiracıların oy kullanma hakkı olmamalıdır. Rainborough "bütün mülkiyetin her koşulda ortadan kaldırılması"nı arzulamadı; daha geniş bir mülkiyete dayalı oy kullanma hakkını savundu. "Bağımsızlık", bir toplumsal ülkü olarak ve aynı zamanda kendilerini ortaklaşa "halk" olarak gören çok sayıda sıradan yurttaşın kendisine ait imgesini yansıtarak büyüdü. Ama sıradan yurttaşın kendisine ilişkin tanımı, neredeyse bir çoğunluk oluşturan çok sayıda insanı dışladı. Bu (karşılıklı bağımlı olmaktan daha çok) bağımsız "küçük çiftçi" bireyciliği, muhtemelen demokrasiye bir adım daha yakın olsa da, çelişkili bir biçimde uzun süre demokrasinin önünde bir engel oluşturdu.

Mülkiyet ile yurttaşlık arasında zorunlu bir bağlantı olduğu varsayımını bir nesil sonra bile desteklemeyi sürdüren felsefeci John Locke, aristokrat iddialara ve kalıtım iddialarına karşı gerçek bir burjuva koşul öne sürdü: Mülkiyet sahipliği, "bedensel emekle ve eller kullanılarak" doğadan edinilmişse haklıydı, bir başka deyişle, daha iyiydi. Locke, ufuk açıcı *Second Treatise on Civil Goverment* adlı yapıtında şunu açıkça ortay koydu: Tanrı "kişinin bozulmadan önce herhangi bir yaşamsal yarar için kullanabileceği, kişinin emeğiyle bir mülkiyet sağlayabileceği kadar [mülkiyete]" izin verir ve "bunun ötesi kişinin payına düşenden fazladır

ve başkalarına aittir. Tanrı, hiçbir şeyi insanın çürütmesi ya da yok etmesi için yaratmamıştır". İngiliz İmparatorluğu çöktüyse bile, hem düşünceler hem de olaylar yeni olasılıklar sunmaya başlamıştı. Putney tartışmalarında ortaya atılan "doğum hakkı", özellikle Amerikan kolonilerinde olmak üzere, Locke aracılığıyla yaygın bir biçimde savunulan, Locke'un hepimiz doğal "yaşam, özgürlük ve mülk" hakkıyla doğarız diye dile getirdiği inanca dönüştü. Doğal haklar düşüncesi icat ediliyordu. Doğal haklar insanın (ya da daha çok Tanrı'nın) insana sunduğu bir şeydir: Bir haklar demeti. Ve eğer bu haklar siyasi yönetim tarafından çiğnenirlerse, halk bunları bir süreliğine siyasi yönetime ödünç vermiş olsa da, bu hakları geri alır. Locke'ta devrim hakkının dikkatli bir biçimde sınırlandırılması söz konusudur. Bu "mülk" nedir? Genel (Lockeçu terimlerle haklılaştırılabilen) mülkiyet hakkından daha çok, bağımsızlığımızı, bireysel özerkliğimizi güvence altına alabilecek kadar şeye sahip olma ile (Feste'nin "insanoğlunun mülküne vardım" dediğinde olduğu gibi) statü ve saygınlık çağrışımı olan kendi "mülkiyetimiz"in bir birleşimi gibi görünmektedir.

Amerikan sorunu

Amerikan Bağımsızlık Savaşı ne bir devrim ne de bir demokrasi mücadelesiydi, ama devrimci ve demokratik sonuçlar doğurdu. Britanya siyasi yönetim sistemi, Bağımsızlık Savaşı'ndan önceki onyıllarda demokratik olmaya girişmedi. Serbest düşünceli, demagog ve reformcu John

Wilkes'in "orta sınıftan insanlar" diye adlandırdığı insanların parlamentoda çok daha eşit temsili yönünde bir kışkırtma vardı. On üç kolonideki kıpırdanmalar da buna katkıda bulundu. Bu hareketlerin liderlerinin çoğu, kendilerini halktan biri olarak değil, aslında değişen ölçülerdeki bir samimiyet ve kinizmle "halkın tribünleri" olarak gördüler. "Yurtseverler" olarak adlandırılan reformcular, Amerikan kolonilerinde kraliyet yetkesini protesto eden ve ardından parlamentonun kendisine meydan okuyanların örneğini izlediler. Onlar, bu kendi ellerimizle işlediğimiz kendi *patria*mız, kendi yurdumuz, kendi toprağımız dedikleri için yurtseverlerdi. Ve (Dr. Johnson'ın büyük bir ihtimalle "Jack" Wilkes'i düşünerek kaba bir biçimde "yurtseverlik bir rezilin son sığınağıdır" dediğinde gönder-mede bulunduğu) İngiliz yurtseverler, terimin içerimine kralı, mahkemeyi ve –Alman çevreleriyle ve köhne Fransız tavırlarıyla– çok kozmopolitan diye alay edilebilen büyük lordları dahil etmekten hoşnuttular. Bu karikatürde yine amaçlı bir Norman boyunduruğu retoriğinin esintisi vardı. Reformcular çoğunlukla Alderman William Beckford'un 1761'de Corporation of London'a seslenişinde yaptığı gibi erkeklerin evrensel oy kullanma hakkını desteklemediler: "Beyler, anayasamız yalnızca bir noktada yetersiz. Bayağı küçük kasabalar parlamentoya büyük kentlerle eşit sayıda üye yollamakta ve bu da iktidar mülkiyeti izlemelidir kuralına aykırıdır." Belki de sonradan Whig kuralının Amerika'nın ayrılışını kaçınılmaz kıldığını düşünmek hataydı. Hatta alt tabakanın kahramanı Wilkes, Tom Paine'in "insan hakları"ndan daha çok Alderman William Beckford'a yakındı.

Amerika sorunu, kesinlikle İngiliz İç Savaşı'nın anılarına ve aşırı cumhuriyetçi, *neredeyse* demokratik düşüncelerin kısa ama korkutucu oyununa kadar geriye giden derin bir korkuyu açığa çıkardı. Ayak direyen kolonicilerin nasıl yatıştırılacağına ilişkin ortak ve aşikâr öneri, onlara parlamenter temsil bahşetmekti. Aslında, kolonicilerin bazıları, temsil olmadan kesinlikle vergi söz konusu olamayacağı için, parlamenter demokrasiye bir hak olarak sahip olmaları gerektiğini savundu. Bu düşünce birçok İngiliz Whig'ine kendiliğinden açık göründü. Yedi Yıl Savaşı'nın büyük lideri Lord William Pitt Chatham, Amerikan kolonilerine (kendi savunmalarının giderlerini ödemeleri için) konulan Damga Vergisi'nin anayasaya aykırı ve kanundışı olduğunu savunmuştu. Temsil olmadan vergi söz konusu olamazdı. Parlamento her konuda egemen değildi. Bu, güçlü bir sav olmasına karşın, parlamentoda azınlıktaydı. *Hansard**, Damga Vergisi Kanunu'nun kaldırılması aleyhinde konuşan adsız bir parlamenteri şöyle aktardı:

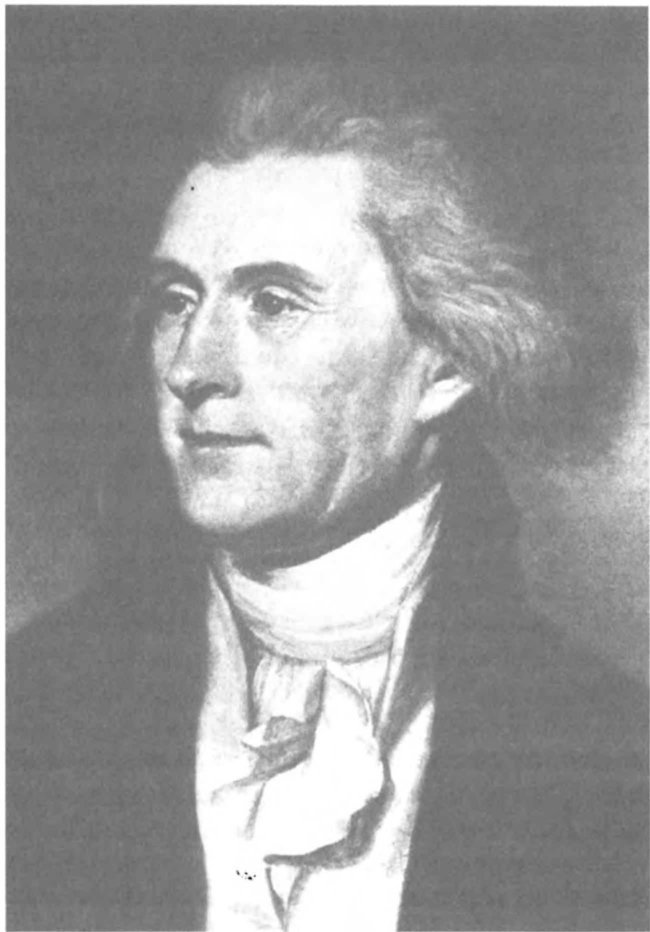
> Kolonilerin sakinlerinin parlamentoda İngiliz halkının büyük bir kısmı kadar temsil edildiğinden kuşku duyulamaz; çünkü dokuz milyonluk İngiliz halkının sekiz milyonunun parlamento üyelerinin seçiminde söz hakkı bulunmamaktadır: Dolayısıyla, kolonilerin parlamentoya bağımlılığına temsil temelinde yöneltilen her itiraz aynı zamanda Büyük Britanya'daki mevcut duruma yönelik bir itiraz anlamına gelecektir.

* Parlamento tutanağı.

Amerikalı temsilcilerin parlamentoya girmelerine izin verirsek, sekiz milyonun temsil edilmesine izin vermek zorunda kalacağız. Bu sekiz milyonun en iyilerinin ("yönerge" diye adlandırılan) ortak deneyim ve bilgeliği tarafından (Edmund Burke'ün yararlı ifadesi) "zımni olarak" yeterince iyi "temsil edildiklerine" inanıldı. Parlamenterler zamanından önce paniklediler; ama güçlü bir demokrasi hareketinin olmamasına (günün gerçek reformcuları "bağımsızlığı" sağlayabilecek asgari mülkiyete dayalı oy kullanma hakkını savunmada Levellers'la büyük ölçüde aynı zihniyette olmalarına) rağmen, demokrasi korkusunun yalnızca "eski güzel davayı" anlatan eski kitaplardaki bir şey olmayıp gerçekten ortaya çıkması söz konusudur. Her türden reforma karşı olanlar, reformcuları anarşist demokratlar olarak karikatürleştirdiler. Kimi reformcular, bu şapka kafalarına geçirildiğinde, bunu kışkırtıcı bir biçimde, hatta gururla taşıdılar.

Amerikan kolonilerinde egemen olan "bağımsızlık" ve etkin bireycilik düşüncesinin, hem tüccar topluluğuyla hem de küçük çiftçiyle bağları vardı. Bir Apalaş halk türküsünde sevgilisine kur yapan genç bir erkeğin söylediği gibi: "Mülk sahibiyim, kendi toprağım var." Şu bir gerçek ki, neredeyse bütün eyalet meclislerinde oy kullanma hakkı istisnai birkaç İngiliz seçim bölgesi dışında toplamda daha genişti. Bu genişlik demokratik duyarlılıktan değil, kamu arazisinin geniş kullanılabilirliğinden ötürüydü. Oy kullanma hakkının yıllık 40 şilinlik vergiye tabi mülke dayanması yaygındı. Daha çok insan siyasi yönetimin demokratik aygıtlarına alışmaya başladı: oy kullanma, dilekçe verme, kamusal tartışma ve önemsenmedikçe artan gösteriler ve ayaklanmalar. Bir

kraliyet memuru eve şöyle yazmıştı: "Güruhun 'Özgürlük ve Mülk' diye bağırmaları, bir depoyu yakmak üzere olduklarının işaretidir." Protestolar önemsenmeyince ve parlamento yeterli siyasi ve anayasal ödünü vermeyince liderler bağımsızlık iddiasına ve mücadelesine yöneldiler. Liderler, demokrat bir zihniyette olmayıp daha çok cumhuriyetçiydiler. Etkin bir yurttaşlık istiyorlardı; ne var ki, yurttaşın eğitim almasını, sorumluluk üstlenmesini, ülkede pay sahibi olmasını sağlayacak kadar mülkü olmalıydı. Hem radikal Jeffersoncılar'a hem de Washington'un ve John Adams'ın daha tutucu takipçilerine göre, "halk", mülk sahipleriydi. Ama her grup anayasal siyasi yönetimi, yani seçilmiş meclisi ve yorumlama yetkisinin Kongre'de değil, anayasa mahkemesinde olduğu yazılı anayasayı destekledi ve nihai anayasada başkan yemin aracılığıyla –yürütmenin ve Kongre'nin aleyhine olsa bile– mahkemelerin kararlarını uygulamakla yükümlü kılındı. John Adams, yeni anayasa "insanların değil yasaların yönetimi"dir diyerek bunu mükemmel bir biçimde dile getirdi. İngiliz parlamenterler, parlamenter egemenlik öğretisi altında onlar ne derse o olan İngiliz anayasasına büyük saygı gösterirken, Adams "parlamenter egemenlik gerçek tiranlıktır" dedi. Amerikalılar resmi evrakta kendilerini cumhuriyet diye adlandırdıklarında niyetleri yalnızca "krallık olmadıklarını" ifade etmek değildi: Cumhuriyet, "halkın" seçilmiş temsilcilerinin yönetmesi anlamına gelmekteydi. Ama bu tınılı sözcüğü yorumlamaya yine ara vermeliyiz: Çoğu Levellers için olduğu gibi, halk vergilendirilebilir mülkü olmayanlar ve elbette kadınlar, Kızılderililer ve köleler dışındaki bütün yetişkinler anlamına gelmekteydi. Ayrılma ve kendi kaderini tayin hakkı talebi, açıkça Lockeçu bütün

5. Thomas Jefferson, Bağımsızlık Bildirgesi'nin teknik ressamı.

(uygun) bireylerin temel hakları anlayışına dayanmaktaydı. Dışlanan kategoriler yarım yüzyıl ya da daha fazla bir süre boyunca sessizce görmezden gelindi.

"Sıradan insan" kültünü yeni Birleşik Devletler'de yayan ve neredeyse kişileştiren Thomas Jefferson kendi evini tasarladı ve Monticello'da inşa etti (ettirdi). En son buluşları kullandı: Mektup yazarken, kalemine bağlı hassas aletler kopya çıkarmak için stilograf sayesinde kalemin hareketini diğer kalemlere geçirmekteydiler – bir sekretere ihtiyaç yoktu. Masasındaki misafirlerine, evin bodrumunda yiyecekleri hazırlayıp yukarıya yollayan köleler ortada gözükmeksizin, gerçek bir cumhuriyetçi sadeliğiyle kendisi hizmet edebilmek için "yiyecek asansörü"nü ve "hizmet asansörünü" buldu ya da geliştirdi. (1954 yılında, Tennessee'de bir yemekte, bana, "sorunu" "onun", yani pürdikkat garsonun önünde tartışmamanın "kuralın" bir parçası olduğunun hatırlatılması gerekti.)

Buna karşın, 1787 tarihli yeni federal anayasayı hazırlayan Philadelphia kurultayındaki sıradışı tartışmalarda "demokrasi" gündeme geldi ve kurultayı çepeçevre kuşattı. Anayasa, protesto ve bağımsızlık hareketiyle birlikte başlayan, Amerikalı düşünür Perry Miller'ın bir keresinde "yurttaş edebiyatı" diye adlandırdığı –siyasi yönetimin temel amaçları ve aygıtları hakkında belirli bir düzeyde eleştirel zekâ talep eden, ama sıradan seçmene ulaşmak için sade bir İngilizce'yle yürütülen akla dayalı bir tartışma– bir yazma işinin doruğuydu. Publius* (kuşkusuz, Ale-

* *Federalist Papers*'ın yazarları Alexander Hamilton, John Jay ve James Madison'ın takma adı. (ç.n.)

xander Hamilton ve James Madison) tarafından yazılan *The Federalist Papers*, yalnızca en iyi ve en çok desteklenen örnekti. Önceki yüzyılın iç savaşlarında yaygın olan broşür edebiyatının bu ölçüdeki tek örneğiydi. Britanya'da bu türden yüksek nitelikli kamusal muhakeme, en son İrlanda sorunu ve 1886 ile 1914 arasındaki Lordlar reformu konusunda yapıldı. (Günümüzde büyük sorunların medyada basitleştirilmesinin ya da akademinin esrarlı diline özümsenmesinin aksine, İskoçya yetki aktarımı hakkında etkileyici bir "yurttaş edebiyatı" ürettiyse de bunu çok az insan okudu.) Amerikan "yurttaş edebiyatı" iki büyük sorun üzerinde yoğunlaştı: merkezi yönetimin 13 eyalet karşısındaki gücü; denetimler ve dengeler demokrasi üzerinde ne ölçüde hüküm sürmeli ve oy kullanma hakkı toplumda ne kadar aşağılara inmeli.

Philadelphia tartışmaları, iktidarın merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yazılı bir anayasa altında kabul edilen, yasal olarak düzenlenmiş ve bağlayıcı bir üleşim olarak federalizm düşüncesini ortaya çıkardı. Daha önceleri, terimin, esas olarak eski Yunan'daki Akka Birliği gibi, bağımsız kentler arasındaki ortak kurumlar ve amaçları sınırlı eylem sözleşmesiyle ilişkili çok gevşek bir anlamı vardı; 18. yüzyıl İsviçre Konfederasyonu'ndaki gibi oluşturucu unsurlar hareketlerinde özgürdüler ya da her birinin çoğunluk karşısında veto hakkı vardı. Ama birliğin ayrı eyaletleri (oy kullanma hakkının denetimi dahil olmak üzere) birçok konuda güçlerini muhafaza ederken, Amerikan federal anayasası, federal yönetimin merkezi için sınırlı ama önemli bir güç tanımı yaptı ve bu gücü ona tahsis etti. En başından itibaren ihtilaflı olan bu güç

dengesinin yıllar içerisinde nasıl tersine döndüğü başka bir hikâyedir. Güç tahsisini düzenli hale getirmek için hem iktidarın hem de denetim ve dengenin paylaştırılması devreye sokuldu ve (parlamentodakinden farklı olarak) yürütme ile yasama birbirinden ayrıldı. Hem her eyaletin eşit temsil hakkına sahip olduğu bir senato hem de her eyaletin oy kullanma hakkı demek olan nüfusuyla orantılı kongre vardı. Çok geçmeden özellikle yurttaşların bireysel özgürlüklerini korumak için anayasaya Haklar Bildirgesi eklendi. Bütün bunlar beceri ve sabırla çözülebilir olsalar da karışıktılar; ama demokrasi savı temel ve önemli görünmekteydi. Silahlara sarılanlar, bir yüzyıl önceki Putney tartışmalarında olduğu gibi, bir kralı olmamasına karşın hemşehrileri "daha iyiler"in hakimiyetindeki eski parlamenter sistemin benzeri bir sistem tarafından safdışı edilmek istemiyorlardı.

Temsilciler meclisinin nasıl seçilmesi gerektiği üzerine 31 Mayıs 1787 tarihli tartışmanın özet raporuna bir bakalım. Keskin bir düşünce ayrılığı ortaya çıktı. Muhafazakârlar ya da (çalarak) kendilerine verdikleri adla Federalciler dolaylı seçimi savundular. "*Mr Sherman (Conn.)* temsilciler meclisinin eyalet yasama meclisleri tarafından seçilmesi gerektiğinde ısrar ederek onu halkın seçmesine karşı çıktı. Halka siyasi yönetimle ilgili olabildiğince az iş bırakılması gerektiğini söyledi. Halk enformasyon ister [ondan yoksundur] ve daima kandırılabilirdir..." "*Mr. Gerry (Mass.)* ise demokrasinin aşırılığından kaynaklanan kötülükleri yaşamaktayız. Halk erdem istemez; ne var ki, sözde vatanseverler tarafından aldatılırlar... Şimdiye kadar cumhuriyetçiydim dedi: Bununla birlikte, hâlâ cumhuriyetçiydi; ama deneyimle Levellers ruhunun tehlikeli olduğunu

görmüştü. Massachusetts'te 'kamu görevlilerini açlıktan öldürmek (...) ücretlerin indirilmesi karşısında halkın ayaklanması' demokrasinin bir düsturu gibi görülüyordu." Ama "*Mr Mason* (*Va.*) temsilciler meclisinin daha büyük bir kısmının halk tarafından seçilmesini güçlü bir biçimde savundu. Halk, siyasi yönetimin demokratik ruhunun büyük emanetçisi olmalıydı... Siyasi yönetim topluluğun her kesimini tanımalı ve onunla duygudaşlık kurmalıydı. Demokratik olmamız gerektiğini kabul etmişti; ama ihtiyatsızca diğer aşırı uca kayabileceğimizden korktu. Her sınıftan insanın haklarına dikkat etmeliyiz. Toplumun üst sınıflarının insanlığın ve siyasi yönetimin bu biçiminin kabul ettirilmesine kayıtsız kalması onu şaşırtmıştı." "İnsanlık" kadar siyasi yönetim biçimi dediğine dikkat edin; aynı gerçekçilik, onun yerine göre çok az, yerine göre çok fazla demokrasinin de söz konusu olabileceğini kabul etmesini olanaklı kılmaktadır. Bu, iyi bir siyasi yönetim için tek başına yeterli olmasa da, can alıcı bir öğedir.

Buna karşın Pennsylvania'dan Wilson, modern siyasetin doğasına ilişkin temel bir içgörüyle devlet gücüne karşı federal güç savı ile sınırlı oy kullanma hakkına karşı demokrasi savını bir araya getirdi. "Meclisin en büyük bölümünün doğrudan doğruya halktan alınması için bütün gayretiyle mücadele verdi. *Federal piramidi hatırı sayılır bir yüksekliğe yükseltmeyi ve bu nedenle de onu olabildiğince geniş bir tabana yaymayı istedi.* Siyasi yönetim, halkın güveni olmaksızın uzun süre varlığını sürdüremez" (italikler bana ait).

Yaşlılığında, yıllar sonra geriye dönüp bakan Thomas Jefferson, eski rakibi John Adams'a "uğruna mücadele verdiğimiz şey seçimli despotluk değildi" diye yazdı. Par-

tisi kendisini Whigs olarak adlandırmaktan vazgeçerek Demokrat-Cumhuriyetçi Parti adını aldı. Parti genelde sıradan halkın ve sıradan insanın gerçek partisi olduğunu iddia etmesine karşın inançlarında ve belagatlarında birey *hakları* da çoğunluk hakları (ve iktidarı) denli çok yer buldu. Demokrasinin anlamı, halk arasında *özgürlüğü* ve *hakları* da içerecek biçimde genişlemeye başladı; ama kimileri ve kesinlikle Jefferson'ın kendisi de, özgürlüğün ve hakların hâlâ farklı zamanlarda farklı güçler tarafından farklı anlamlara çekilebileceğinin farkındaydı. Jefferson Bağımsızlık Bildirgesi'nin taslağını yazarken Locke'un (sonradan yaygın bir biçimde "yaşam, özgürlük ve mülkiyet" olarak yanlış bir biçimde aktarılan) bütün insanların doğal "yaşam, özgürlük ve mülk" haklarından "yaşam, özgürlük ve mutluluk peşinde koşma"ya yönelmişti. "Jeffersoncı demokrasi", "sıradan insanın", yani becerisiyle her şeyin üstesinden gelebilen kişinin siyasi ve toplumsal kültünü ifade eder hale geldi. Sıradan insan, kendi elleriyle kendi toprağını işleyebiliyor, bir hukuk kitabını ve günlük olaylara ilişkin broşürleri okuyabiliyor, bir davayı alt mahkemede ya da belediye meclisi toplantısında bütün yönleriyle sunabiliyordu ve gerek olursa ortak özgürlükleri savunmak için (anayasal hakla) silah taşıyor ya da silah sahibi oluyordu. Jeffersoncı, her birimizin kendimize ait ortak bir akla ve ahlaki duyarlılığa, genel bir istence ya da vicdana –bunu nasıl isterseniz öyle adlandırın– sahip olduğumuz ve eğer bunu hiçbir moda ya da öğrenilmiş hileye başvurmaksızın, dürüstçe, bencilliğe kapılmaksızın, alçakgönüllü bir yalınlıkla ve duygudaşlıkla uygularsak, komşularımızın ve hemşehrilerimizinkine çok yakın sonuçlara ulaşacağımız

konusunda Rousseau ve Kant'la anlaşırdı. Sıradan insan sağduyu sahibiydi. Yeni demokratik ahlak doğmaya başlamıştı – buna karşın, uygulamada itaatten çok itaatsizlik yoluyla onurlandırıldı.

Dolayısıyla, Bağımsızlık Savaşı'nda ve yeni anayasanın oluşturulmasında, ne demokrasi güdüleyici güçtü ne de tek tek eyaletler var olan oy kullanma düzenlemelerini onaylama ya da yenileme inisiyatifi onlara bırakıldığında daha demokratik yönde, yani –zamanın olanakları içinde– beyaz erkeklerin evrensel oy kullanma hakkı doğrultusunda hareket ettiler. Bununla kalmadı. Birçok eyalet parlamentosu, eski mülkiyete dayalı oy kullanma hakkını değişikliklerle korudu. Demokrasinin ve oy kullanma hakkının gerçek anlamda genişlemesinin, birliğe yeni katılan sınır eyaleti Tennessee'nin halk kahramanı General Andrew Jackson'ın 1829'da başkan seçilmesiyle başladığı söylenmektedir. "Rakiplerini korkutan bir başkan olduysa, bu, işlenmemiş elmas ve demagog Andrew Jackson'dı." Bu, "Jacksoncı demokrasi" diye adlandırılan dönemdi.

Ama tarihçiler bugün, Jackson'ın *zaten* oy kullanma hakkına sahip olmayan erkek çoğunluk, "sıradan halk" ve demokratik reformlar tarafından değil, koloni günlerinden beri neredeyse olduğu gibi kalan eski "kırk şilinlik mülk"ü kolaylıkla edinilebilir kılan, yavaş yavaş artan arazi fiyatları enflasyonu tarafından seçilmiş olabileceğine işaret etmekteler. Ama demokratik oy kullanma hakkını sağlayanın ideoloji değil de enflasyon olduğunu söylemek bir kinizm olacak ve çok basit kaçacaktır. Şurası bir gerçek ki, birçok kişi oy kullanma yeterliliğini yükseltmek isteyebilirdi, ne var ki, yeni demokratik ortamda bunu yapmaya

kimse cesaret edemedi. Hem siyasetin idare edilme biçimi hem de toplumun doğası artık asla aynı olamazdı.

Kimi çağdaşların ve gözde tarihçilerin "demokrasinin zaferi" olarak adlandırdıkları bu dönem, sonradan sorunların çıkmamasını güvence altına alamadı. Eğer birçok eyaletteki demokratik çoğunluk (artık bu adı gasp eden bir parti) "kendine özgü kölelik kurumunun" tehdidini kabul etmek yerine Birlik'ten ayrılmayı isteseydi ne olurdu? Nadir hakiki Amerikan gericilerinden Fisher Ames, Massachussets Yüksek Mahkemesi'nin bir hakimi değil de bir İngiliz Tory'siymiş gibi, alaycı bir havayla şunları söyledi: "Monarşi her yelken açışında haşmetle yol alan görkemli bir gemi gibidir; ama sonradan bir kayaya çarpar ve sonsuza kadar batar. Demokrasi bir sal gibidir. Hiçbir zaman batmaz, ama kahretsin ki ayaklarınız da hep suyun içindedir." Bu güzel bir eğretileme. Fisher eğretilemeyle yalın bir biçimde salın gelgit ya da akıntı tarafından sürüklendiğini, kişinin salı yüzer halde tutmak için bir kürek ya da bir kalas yardımıyla yol alabileceğini, yavaşça sola ya da sağa döndürmek, hatta hafifçe hızını düşürmek ya da artırmak için müdahale edebileceğini, ama demokrasi akıntısından geri dönüşün söz konusu olmadığını söylemektedir.

Fransız Devrimi

Fisher Ames'in aklında I. Charles ya da XVIII. Louis olabilirdi; ama Birleşik Devletler'in dışında her iki örnekte de yanıldı. Monarşi ve otokrasi Avrupa'da sonsuza kadar batmamıştı. Napoléon'un askeri yenilgisinin ardından

Fransa'da monarşinin yenilenmesi başladı. Her ne kadar Fransız Devrimi'nin ilk aşamasına Amerikan ve Britanya anayasal siyasi yönetim düşünceleri egemen olduysa da, Jakoben kulübünün diktatörlüğü anayasacıları çok çabuk safdışı bıraktı. Jakobenler yönetim mevkisini olağanüstü bir durum boyunca mutlak güç kullanma hakkı olarak gördüklerinden, Roma'ya özgü kullanımı izleyerek yönetimlerini diktatörlük diye adlandırdılar: Eski rejime –Fransa'daki kralcı ayaklanmalara, Fransa'nın devrim yayılmadan önce monarşiyi geri getirmek için uğraşan yabancı ordular tarafından işgaline ve Paris'teki muhaliflerinin muhalefetine ve (hem gerçek hem de hayali) komplosuna– son vermek. Kuşkusuz, diktatörlük, cumhuriyet *pure et dure* olana, saflaşana, güçlenene ve güvenli hale gelene kadar sürecek olağanüstü durum içindi. Bu zihniyetin, özgürlükle ya da bireysel hakların yasal güvence altına alınmasıyla harmanlanmış çoğunluk yönetimi olarak belirmekte olan Amerikan anlamıyla demokrasi için ayıracak zamanı yoktu. Devrimciler, bağımsızlık hakkı evreninin, Jefferson'ın evrensel akla başvurarak kaleme almış olduğu türden bir haklılaştırılmasının çok ötesine geçtiler. Bütün halkları kralları ve aristokrasileri başlarından atmaları için kışkırtan "Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi"ni hazırladılar ve bu ilkeleri bütün Avrupa'ya yayma sözü verdiler.

Jakoben kulübünde masanın üzerinde duran büst Rousseau'nunkiydi. Rousseau Jakobenlerin yaptıklarından dolayı suçlanamaz; ama Jakobenler onda (her ne kadar devrime kadar uygulanamasa da) yeni ve evrensel bir ilkenin ifadesini buldular. "Halk" artık yalnızca mülkleri ve eğitimleri dolayısıyla yurttaş olmaya uygun olanlar değildi;

halk artık iki sürükleyici nedenden ötürü herkes olabilirdi. Rousseau, *Toplumsal Sözleşme* adlı yapıtında "insan özgür doğar, ama her yerde zincire vurulmuştur" dedi. Kuşkusuz, bu, gözle görülür bir biçimde yanlıştır. Yardıma muhtaç ve annelerimize bağımlı doğarız. Ama Rousseau'nun söylemek istediği çok barizdir: Tiranlığın ve sıradüzenli toplumun yapay anlaşmalarını başımızdan attığımızda özgür olacağız. Zaten doğal olan da budur. İkinci sürükleyici neden, en iyi haliyle, kendimiz için değil de (ahlaki bir çabayla) genel için isteyebilmemiz olarak anlaşılan "genel istenci" ifade etme yeteneğine her birimizin ve ortaklaşa hepimizin doğamız gereği sahip olmamızdır. Buna karşın, *volonté générale*, sayısal bir çoğunluk değildir; kendilerini bencilliklerinden ve toplumun yapay uzlaşımlarının doğal yaşama dayattığı engellerden ve bilginin kibrinden dürüstlükle, yalınlıkla ve derin bir samimiyetle kurtarmaya çalışanların ortak bir anlaşmasıdır. Bir başka deyişle, Rousseau, yurttaşlık mülkiyete ve eğitime dayanmalıdır yollu cumhuriyetçi savı baş aşağı çevirir. Mülkiyet ve eğitim (en azından toplumun şimdiye kadar oluşturduğu biçimleriyle) olmadığında gerçek doğamızı keşfedebilir ve en sonunda en iyi halimizle kendimiz olabiliriz. (Aslında Rousseau yeni bir vesayetçi eğitimi savunur, ama bu bilgiye değil, duyarlılığa ve kişisel gelişime yönelik bir eğitimdir.) Bu savda neyin hoşunuza gittiğini düşünün; Rousseau ilk defa olmak üzere demokrasi için ahlaki bir temellendirme sağlar. Ardından Fransız Devrimi'nde birbirini izleyen hiziplerin her biri "halkın egemenliğini" ilan edebildi. Ama güçlük (daima olduğu gibi) birilerinin halkın sözcülüğünü yapmak zorunda olmasıydı. Jakoben-

6. Doğanın ilham verdiği Rousseau ve eylemin ilham verdiği Robespierre.

ler halkın sözcüsü olduklarından emindiler ama "yapay" anayasal sınırlamalara ya da Mill'in adını koyduğu ve Amerikalıların gerçekte uyguladıkları temsili siyasi yönetime önem vermediler.

Alexis de Tocqueville ufuk açıcı *L'Ancien Régime et la Revolution en France* (1856) adlı yapıtına 'Fransız Devrimi dini bir devrime benzeyen siyasi bir devrimdi' diyerek başladı. "Dini bir hareketin bütün kendine özgü ve karakteristik özelliklerine sahipti; yalnızca yabancı ülkelere yayılmadı, ama oralara vaaz ve propagandayla taşındı." Tocqueville, "yandaşları evdeki denli coşkuyla ve tutkuyla dışarıda da vaaz veren (...) Fransa'nın reformundan çok insanlığın yeniden doğuşu doğrultusunda etkide bulunurken tutkuları en şiddetli siyasi devrimlerin daha önce alevlendirmediği kadar alevlendiren, dönekliği esinleyen bir siyasi devriminkinden" daha garip bir gösteriyi kavramak olanaksızdı dedi. Dönekliği ve propagandasıyla (o zamana kadar Katolik Kilisesi'nin ancak bir bölümü bu sözcüğü kullanırdı) çağdaşlarını dehşete düşürdüğünü ve "İslam'ın yapmış olduğu gibi (...) askerlerini, müritlerini ve şehitlerini yeryüzüne saldığını" söyledi.

"Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik", Roma "SPQR"si gibi, bütün bayraklarda yazılıydı. Özgürlük öncelikle krallıktan, aristokrasiden ve Kilise'den özgürlüktü – bireysel özgürlükler devrim güvence altına alındıktan sonra söz konusu olacaktı; eşitlik ekonomik eşitlik değil, yurttaşlar arasında statü eşitliğiydi. Yurttaş Robespierre, Yurttaş St. Just, Yurttaş Danton diye seslenilmeye başlandı; ama aynı amaçlar doğrultusunda çalışanlar arasında ya da Danton'un cumhuriyeti savunmak için Haziran günlerinde topladığı yurt-

taş ordularında kardeşlik yoğun ve gerçekti. St. Just, meclise bir seslenişinde kardeşliği şöyle açıkladı:

> Göreviniz, yurttaşları birbirine arkadaşları, misafirleri ve kardeşleri gibi davranan bir kent inşa etmektir. Göreviniz, halkın güvenini yeniden kazanmak ve devrim hükümetinin savaş ya da fetihler değil, sefaletten mutluluğa, kötü ilkelerden iyi ilkelere geçiş anlamına geldiğinin anlaşılmasını sağlamaktır.

Ama halk, bu geçiş hiç bitmeyecek mi diye sormaya başladı. Modern muhafazakâr bir tarihçi, geçişi hiç de şaşırtıcı olamayan bir biçimde Troçki'nin "sürekli devrim" öğretisiyle ilişkilendirdi. Robespierre, Jakoben ülküsel amacı "barış içinde özgür ve eşit olmak ve ebedi adaletin hükümdarlığı" diye tanımladıysa da, bu amaç ancak "cumhuriyetçi duyarlılıkların *sürekli paylaşımı* aracılığıyla azametle büyüyen" bir devlette somutlaşabilirdi. Bu arada Robespierre devrimin amacının devrim düşmanlarına *la terreur* (şiddet yoluyla gözdağı) uygulamak olması gerektiğini, ama vatanseverlik içermeyen terörün yıkıcı ve terörsüz vatanseverliğin güçsüz olacağını söyledi. Terör, yalnızca devrime karşı çıkanları değil, aynı zamanda ona karşı çıkması olası grupları ve bireyleri de hedef alan hızlı ve acımasız eylem anlamına gelmeye başladı. Jakobenler devrim ikonografisinin büyük bir bölümünde soylu Romalılar gibi poz vermiş olsalar da –Robespierre gerçekten "Romalılardan beri tarih yok" demiştir– Roma'nın cumhuriyetçi meşruiyet düşüncelerinden bir süredir bütünüyle kopmuşlardı.

"Anayasal siyasi yönetimin amacı cumhuriyeti korumak, devrimci siyasi yönetimin amacı ise cumhuriyeti oluşturmaktır. Devrim, özgürlüğün düşmanlarına karşı savaştır, anayasa, muzaffer ve barışçıl özgürlük rejimidir." Robespierre sözünü "anayasal siyasi yönetim esas olarak kişisel özgürlükle, devrimci siyasi yönetim halkın özgürlüğüyle yakından ilgilenir" diyerek sürdürdü. St. Just, "Bizden olmayanlar bize karşıdırlar!" diye haykırdı. (Bu, devrim geleneğinde öylesine uzun bir süre anımsanan bir ifadedir ki, Macarlar, diktatörleri ya da parti liderleri Kadar –yeni bir tür sağgörülü otokratın görece hoşgörüsüyle– "bize karşı olmayanlar bizdendirler" dediğinde biraz mutlu olabildiler.)

Tarihçiler, devrimin Fransız toplumunu eskiden inanıldığı denli değiştirip değiştirmediğini tartışmaktadır. Ama buradaki konumuz bu değil. Konumuz, hem anayasalcı Jironden modernleşmenin hem de anayasalcılık karşıtı Jakobenlerin halkın gücünü harekete geçirebilmeye ve yönlendirebilmeye dayanmasıdır. Bunlar bir süre halkın istencinin herhangi bir resmi demokratik kurumun aracılığı olmaksızın somutlaşması gibi göründüler. Güçleri halktan aldıkları desteğe dayanmaktaydı; ama kentliler kendi güçlerini göstermişlerdi. 19. yüzyıl Avrupalılarının çoğuna göre, Fransız Devrimi, ister bir umut isterse bir korku işi olsun, daima bitmeyen bir işti; ama siyasi yönetimlerin çoğu, ister ilkeden ister siyasi sağgörüden dolayı olsun, birtakım oy kullanma hakkı reformlarına, ifade ve yayın özgürlükleri için yasal korumaya gereksinim olduğunu düşündüler. Fransız toplumunda cumhuriyetçi gelenek, ister "halk"a duyulan saygıdan ister korkudan dolayı ol-

sun, güçlü hale geldi. Amerika'da demokrasi yurttaşlardan giderek daha az talepte bulunurken onların haklarını güvence altına alan bir liberalizme yöneldi. Ama demokrasi Fransa'da halk gücünün daha sert, cumhuriyetçi yönünü asla tam olarak kaybetmemektedir.

Napoléon, hayatta kalan eski Jakonbenlerin söylediği gibi, devrime onun gizilgücünü devralmaya ve ussallaştırmaya ettiği kadar ihanet etmedi. Devrim, eski rejim yönetiminde bölgelere ayrılmış ve merkezsiz bir Fransa'yı birleştirdi ve bir merkez etrafında topladı. Bundan dolayıdır ki, Napoléon Romalı rolünü Jakobenlerden daha duyarlı oynamayı başarabildi. Napoléon'un büyük hukuk reformları, *Code Napoléon*, geleneksel, hâlâ yarı feodal olan Fransız hukukuna Roma hukuku ilkelerine dayanan daha ussal ve tutarlı bir yapı kazandırdı. Şurası bir gerçek ki, Napoléon kendisini imparator ilan ettiyse bile, bu kesinlikle kendisini cumhuriyetin yasalarını koruyan birinci yargıç olarak gören (ya da böyle görülmesi için ısrar eden) ilk Roma imparatoru Augustus Caesar'ın tarzıydı. Ve sıradan Fransız halkı, eski monarşilerin ve eski rejimlerin ordularına karşı verdikleri mücadelelerde vatanseverliği ve milliyetçiliği keşfetmişti. Hatta, öyle ki, Napoléon kendi savaşlarında *levée en masse*'a –yani kitlesel zorunlu askerliğe– güvenebildi. O zamana kadar zorunlu askerlik hizmeti, kentli sıradan halkı eğitmek ve silahlandırmak çok tehlikeli olduğundan, temelde taşranın geleneksel olarak sadık bölgeleriyle sınırlı oldukça özel bir uyguluma olmak zorundaydı – monarşilerde de böyle kaldı. Ama düzenli orduyu ortadan kaldırmak ya da bastırmak için değil, aksine, desteklemek için düşünülen zorunlu askerlik hizmeti, her koşulda

yalnızca askerlik yaşındaki erkek nüfusun belirli bir azınlığına güvenle yüklenebilirdi. Silahlandırmayı isteyeceğiniz son insan *en masse*, sıradan insandı. Ama Fransa'da devrim ruhu hâlâ çok güçlüydü ve sıradan halk gücünün ve değerinin farkına varmıştı. Napoléon silahlı sıradan halka güvenebilirdi, çünkü o aristokrasiye karşı verilen savaşın mirasçısı olarak görülüyordu ve kendi toplumsal katmanlarını ve düzenlerini oluşturduysa da, bunlar doğuma değil, (çoğunlukla) yeteneğe dayanıyordu. Devlet memuriyeti için hamiliğin yerini (çoğunlukla) kamu sınavları aldı. Dolayısıyla, kitlesel zorunlu askerliğin, Fransız ilkeleri için duyulan ilk coşkuyla arasına hızla mesafe koyan demokratik bir çağın –en eski anlamıyla demokrasinin, Jefferson'ın "dünyanın en iyi umudu" dediği doğmaktaki Amerika söz konusu değil– bir aygıtı olduğunu söylemek cezbedicidir.

IV. Bölüm

COMME DISAIT M. DE TOCQUEVILLE*

> Bana öyle geliyor ki, despotizmden (...) özellikle demokrasi dönemlerinde korkuluyor. Her zaman özgürlüğü sevmem gerektiğine inandım, ama içinde yaşadığımız zamanda ona büyük saygı göstermeye hazırım.
> Zamanımızın ulusları insanların koşullarının eşit hale gelmesini engelleyemezler, ama bu eşitlik ilkesinin ulusları kulluğa mı yoksa özgürlüğe mi, bilgiye mi yoksa barbarlığa mı, refaha mı yoksa sefalete mi götüreceği ulusların kendisine bağlıdır.
> (Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*)

John Stuart Mill, *Autobiography* (1873) adlı yapıtında Tocqueville'i okuduğunu ve "*Considerations on Representative Government*"ta siyasi ülküsünün yandaşlarının çoğunlukla anladıkları anlamda saf demokrasiden onun değiştirilmiş bir biçimine kaymaya başladığını anlatıyor. Mill, demokrasinin kaçınılmazlığına inanan Tocqueville'in,

* (Fra.) Bay de Tocqueville'in de dediği gibi. (ç.n.)

nasıl giderilebileceklerini göstermek amacıyla halkçı siyasi yönetimin "karakteristik kusurları"na işaret ettiği için, "demokrasinin mükemmellikleri"nin çok daha inandırıcı bir açıklamasını verdiğini iddia etti. En önemlisi, Tocqueville'in demokrasinin "bozularak modern dünyada gerçek bir tehlike olan demokrasi despotizmine –yürütmenin başının eşit ama kölece yalıtılmış bireyler cemaati üzerindeki mutlak yönetimine– dönüşmesine" karşı bir önlem aradığını söyledi. Bu bozulma artan merkezileşmeden kaynaklanıyor olabilirdi. Mill, Tocqueville'den, devlet ile birey arasındaki aracı kurumların özgürlük ve demokrasi arasındaki dengenin korunmasında can alıcı önemde olduğu sonucunu çıkardı. İngiltere'deki yararlı reformların "yerel yönetim gibi davranan ama çoğu kez bir simsarın bencil ve kötü yönetimini sergileyen (...) yerel oligarşinin mantıksız önyargısı" tarafından sıkça engellendiğini görmüş olan Mill, artık bu yerel önyargıların bazılarının bütünüyle merkezi bir devlete karşı bir koruma, dolayısıyla yerel yönetimin parçalanması için değil, ama onun reformu için bir kanıt olduğunu düşündü (*plus ça change, plus c'est la même chose*)*. Tocqueville'in Amerikan toplumuna ilişkin iki ciltlik açıklaması bütünüyle doğru olsun ya da olmasın, ulaştığı sonuçlarla Avrupa'daki ve Birleşik Devletler'deki insanların geleceği kavrayışları üzerinde büyük etkisi oldu. Düşüncelerinin birçoğu bugün hâlâ güncelliğini korumaktadır. Her ne kadar Tocqueville kesinlikle modern bir Aristoteles olmasa da, ciddiyeti ve düşünceleri, Mill'inkiler gibi, özel bir ilgiyi hak etmektedir.

* Değiştikçe aynı kalıyor. (ç.n.)

Normandiya'nın aristokrat bir ailesinde dünyaya gelen Alexis de Tocqueville (1805-1859) siyasal açıdan bir liberal olmasına karşın yaradılış olarak tutucuydu. Bununla birlikte, Tocqueville, bütün yazılarında ve kamu hizmeti boyunca arkadaşı olan aristokratları geri dönüşü olmayan devrimin meşruluğunu kabul etmeleri için ikna etmeye çalıştı. Aristokratlar, artan eşitliğin kaçınılmaz olduğunu kabul etmeli, ama eşitlikçi bir çağda özgürlüğün nasıl korunabileceğini araştırmalıydılar. Tocqueville "eşitlikle" ekonomik eşitliği değil, mevcut siyasi eşitliği, artan koşul eşitliğini, Amerika'da karşılaştığı demokratik "yordamları" ve davranış tarzlarını kastediyordu. Ticaretin ve pazar ilişkilerinin büyümesinin aristokrat ruhun öldüğüne işaret ettiğine ve oligarşiye düşman burjuva ahlakının ılımlı ve sağgörülü olduğuna inanmak dışında aşırı ekonomik eşitsizliklerin tehlikelerine çok az önem verdi – ama Aristoteles'in hayaleti kulağına "ya plütokrasi?" diye fısıldamış olabilir. Bununla birlikte, kendisinden beklenilmese de, demokratik ortamı derinlemesine ve dizgeli bir biçimde ilk defa o çözümledi. Bir çağdaşı onu ["terk ettiği Dido* için gözyaşları dökerken Roma'yı kurmaya koyulan "*mens immota manet, lacrymae volvuntur inanes* (Vergilius)," –akıl katıysa da gözleri yaşlıydı–] dindar Aeneas olarak betimledi.

Toecqueville ve arkadaşı Gustave de Beaumont, 1831 yılında Fransız hükümeti yenilenen hapishane sistemi üzerine bir rapor yazmak üzere Birleşik Devletler'i ziyaret etmelerini teklif ettiğinde bunu kabul ettiler. Bu ziyaretten

* Aeneas'ın Roma'yı kurmak için terk ettiği Kartaca kraliçesi. (ç.n.)

1832 yılında basılan bir rapor ve ayrıca Tocqueville'in iki ciltlik muhteşem *Democracy in America* (1835 ve 1840) yapıtı doğdu. Amerika'ya gitmeden önce Tocqueville'in aklı aslında büyük ölçüde niçin gittiğiyle meşguldü: "Amerika'da Amerika'dan daha fazlasını gördüğümü itiraf etmeliyim. Orada demokrasinin ilerleyişinde korkmamız gerekenin ya da umutlanmamız gerekenin ne olduğunu anlamak için demokrasi imgesinin kendisini araştırdım." Dahası, bu araştırma sırasında *Democracy in America* denli etkili ve emek harcanmış olan yapıtı *L'Ancien Regime et la Révolution en France*'ın (1856) konuları ve varsayımları da biçimleniyordu. Bu iki yapıt, büyük bir tasarının parçalarıydılar: Fransa'da eski aristokrat düzenin nasıl çöktüğünü belirlemek ve insanları (koşul eşitliğini ifade ettiği) demokrasinin kaçınılmaz olduğuna ikna etmek, bu eğilimlerin en çok yol almış olduğu Birleşik Devletler'deki mevcut demokrasiyi araştırarak, bir bakıma Avrupa'nın geleceğini karşılaştırma yoluyla görmek ve demokrasinin özgürlüklerini Fransız Devrimi'nin bitmeyen işine karşı nasıl koruyacağını öğrenmek. Tocqueville *Democracy in America*'nın Birinci Bölümü'nü dünyanın çok geçmeden farklı ilkeleri savunan, nüfus ve coğrafya bakımından çok büyük iki ulus, Amerikalılar ve Ruslar tarafından tahakküm altına alınacağı kestirimiyle sonlandırdı. Birinci cildi çok sık alıntılanan şu düşünceyle son buluyordu: "Zamanımızın ulusları insanların koşullarının eşit hale gelmesini engelleyemezler, ama bu eşitlik ilkesinin ulusları kulluğa mı yoksa özgürlüğe mi, bilgiye mi yoksa barbarlığa mı, refaha mı yoksa sefalete mi götüreceği ulusların kendisine bağlıdır."

Tocqueville ölümünden sonra yayımlanan *Souvenirs* adlı yapıtında siyasetçilerin bütün büyük olayların "tellerin gerilmesi" aracılığıyla gerçekleştiği görüşüyle ve döneminin büyük kuramcılarının büyük olayların izlerinin "ilk büyük nedenlere" değin sürülebilir olduğu görüşüyle alay etti. "Demir yasalar" yerine eğilimler üzerine konuşan Tocqueville, bu eğilimler bağlamının dışında hiçbir şeyin meydana gelmediğini, ama zamanı gelse de, tek tek insanların özgür eylemleri olmaksızın hiçbir şeyin kendi başına meydana gelmediğini söyledi. Nitekim, belirlenimcilik ile iradecilik arasında gidip gelen Tocqueville, her şeye karşın eşitlik doğrultusunda karşı konulamaz bir eğilim olduğunu savundu. Eşitliğin alacağı biçim kestirilemez insan eylemlerine dayanmaktadır ve bu türden eylemlerin başarısı (hiç anlaşılmasa bile siyasi eylemi yönlendirmek yerine onun yerini alabilen) tarihsel eğilimlerin ve toplumbilimsel durumların anlaşılmasına bağlıdır. Kimileri savın kanıtı izlemesi yerine sava uygun örneklerin toplandığını öne sürseler bile, Tocqueville, soyut düşüncelerin tarihsel olaylar üzerindeki etkisi üzerinde ne çok ne de az durarak toplumbilimsel açıklama ile siyasi açıklama arasında makul bir denge kurmaya çalıştı. Onun Amerika'sı, kesinlikle belirli bir ülkenin görgül olarak araştırılmasından daha çok, bütün modern toplumlara ilişkin parlak varsayımlar ve kuramlarla dolu soyut bir modeldir. Aynı şekilde, *L'Ancien Regime et la Révolution en France* adlı yapıtı için Fransa taşrasındaki arşivlerde yürüttüğü araştırması da kesinlikle özgün ve kalıcı bir niteliktedir.

DEMOCRACY IN AMERICA.

BY

ALEXIS DE TOCQUEVILLE,

AVOCAT À LA COUR ROYALE DE PARIS,

ETC., ETC.

TRANSLATED BY

HENRY REEVE, Esq.

THIRD EDITION.

IN TWO VOLUMES.

VOL. I.

LONDON:

SAUNDERS AND OTLEY, CONDUIT STREET.

1838.

7. Tocqueville'in başyapıtının İngilizce ilk baskısının ilk sayfası.

Tocqueville taşra kaynaklarından hareket ederek (her şey Paris'te, Londra'da, Berlin'de ya da Washington'da gerçekleşmez) önemini halen koruyan kuramlar oluşturabildi: Halihazırdaki devrim, yalnızca uzun zamandır sürmekte olan bir merkezileştirme sürecini hızlandırmıştı; eski düzen için en tehlikeli zaman kendisini yenilemeye çalıştığı dönemdi; devrim olağanüstü sıkıntı döneminde değil, iktisadi gelişme döneminde gerçekleşmişti. Tocqueville, son iki önermeyi, 'despotizm ve yoksulluk altında umutsuzca acı çeken insanlar, yalnızca umut ve iyileşme işaretleri için ortam doğduğunda harekete geçerler' diyerek özetledi.

Her iki çalışmasının temelinde özgürlük ile demokrasi arasındaki ayrım yatmaktadır. Hem Fransa'da hem de Amerika'da neler olduğunu ve bunların sonuçlarını anlamak için demokrasiyi giderek artan bir toplumsal koşul eşitliğine işaret eden çoğunluk yönetimi olarak klasik anlamıyla kullanmayı yararlı buldu. Amerika'yı sanki bir tür orta sınıf sınıfsız toplummuş gibi ele aldı. Demokrasiler, ifade ve siyasal eylemde bireysel seçim özgürlüğünü destekleyebilirler ya da destekleyemeyebilirler. Tocqueville demokrasilerin hem *Democracy in America* adlı yapıtında belirttiği genel nedenlerden ötürü, hem de Amerika'ya özgü bazı kurumlardan ötürü eskisinden daha büyük özgürlükler sağlayabileceğini, ama, öte yandan, demokrasideki birçok şeyin kendine özgü bir biçimde özgürlüğü ve bireyciliği tehdit ettiğini düşündü. "Çoğunluk tiranlığının tehlikeleri"nden, kamuoyunun hoşgörüsüzlüğünden, tekbiçimliğe ve sıradanlığa büyük değer verilmesinden, eksantrikliğin, çeşitliliğin ve mükemmelliğin güvenilmezliğinden söz açtı. Tocqueville, "Edebiyat Ticareti" adlı

kısa bir bölüme, "demokrasi tüccar sınıfına edebiyat zevki aşılamakla kalmadı, edebiyata tüccar ruhunu yerleştirdi" diye başladığında aristokrat küçümseyişi hızla görünüp kaybolur. Ama bir amacı vardır.

Büyük korkuları, azametli kuramının dramını yakalayabilmek için bütünüyle okunması gereken II. cildin 6. bölümündeki bir paragrafta anlatılmaktadır:

> Dünyada despotizmin ortaya çıkabileceği yeni biçimlerin izini sürmeye çalışmaktayım. Göze çarpan ilk şey, yaşamlarını tıka basa doldurdukları basit ve değersiz zevklere ulaşmak için sürekli çalışan, hepsi eşit ve hepsi birbirine benzeyen, saymakla bitmez bir insan yığınıdır. Birbirlerinden ayrı yaşayan bu insanlar kendilerinin dışındaki insanların kaderlerine yabancıdırlar; onlar için bütün insanlık çocuklarından ve yakın arkadaşlarından ibarettir. Dostu yurttaşları sorarsanız, onlara yakındır, ama onları görmez, onlara dokunur ama onları hissetmez; kendi başına ve kendisi için var olur; hele akrabaları da varsa, vatanı tümden gözden çıkardığı söylenebilir. Bu insan soyunun üzerinde, kendi başına onların haz nesnelerini sağlamayı ve onların kaderlerine göz kulak olmayı üstlenen çok büyük, hami bir güç durmaktadır. Bu güç, mutlak, dikkatli, düzenli, sağgörülü ve ılımlıdır. Bu gücün amacı insanları insanlık için hazırlamak olsaydı, yetkesi bir ana babanın yetkesi gibi olurdu; ama, aksine, o, insanları sürekli çocukluk halinde tutmaya çalışmaktadır: halkın sevinmekten başka bir şey düşünmeyerek sevinmesi onu memnun eder, böyle bir siyasi yönetim, onların mutluluğu için canı yürekten çalışır, ama bu mutluluğun tek

aracısı ve efendisi olmak ister, onların güvenliğini sağlar, ihtiyaçlarını önceden düşünür ve sağlar, zevklerine yardımcı olur, belli başlı kaygılarını giderir, meşguliyetlerini yönlendirir, mülk intikalini düzenler, miraslarını paylaştırır: Onları bütün düşünsel kaygılardan ve yaşamın bütün sorunlarından kurtarmak için geriye ne kaldı ki?

Bu paragraf, retorik, aşırı, siyasi bakımdan bütünüyle yanlış ve modern zevkler için fazlasıyla bilgiç ve toplumsal yalıtım tanımı (birçok modern toplumbilimci az çok benzer "yalnız kalabalık", "yabancılaşma", "kuralsızlık" ya da "tek başına bowling oynama" terimleriyle konuşsa bile) *un peu exagéré*'dir.* Ama aynı zamanda son derece ciddidir ve bizi bir sonraki seçimlerin sonuçları ya da komşuların ne düşündükleri yerine daha temel sorunları düşünmeye zorlar. Bu paragraf, –"sağgörülü ve ılımlı" olmak bir kenara, tam aksi olan– 20. yüzyıl ortası totalitarizmine ilişkin bir kehanet olarak yanlış yorumlandı. Tocqueville, bireylerin bir lider ya da parti tarafından eylem için ideolojiyle donatılacağını ve harekete geçirileceğini değil, aksine, ortak siyasi eyleme ilgilerini kaybedeceklerini söylemektedir. Bu, Orwell'in (bizim yarınlarımız kadar onun kendi dönemi üzerine de bir yergi olan) *1984* adlı yapıtında terör kadar siyasi yönetimin ürettiği "işçibesini" tarafından da güçsüz ve kayıtsız hale getirilen işçileri alaycı bir biçimde betimlemesine daha çok benzemektedir. Belki de Tocqueville'in paragrafının eski moda bir muhafazakârın refah devletinin olası etkilerine getirdiği eleştiriyle ortak noktaları bulun-

* (Fra.) Bir miktar abartılı. (ç.n.)

maktadır. Maalesef bu eleştiri, insanların refah devletinin üzerindeki denetimlerini kaybettiklerini çok daha genel olarak kabul ediyor görünmektedir. Ama bu paragraf aynı zamanda tüketim toplumunun olası bir eleştirisidir.

Demokrasinin üstünlükleri ve savunmaları

Tocqueville, ilk ciltteki "Amerika'da Çoğunluğun Sınırsız Gücü ve Bunun Sonuçları" başlıklı bir bölümde kaygılarını daha adamakıllı ve daha az retorik bir tarzda dile getirir; ama bu bölümü "Amerikan Toplumunun Demokratik Siyasi Yönetimden Edindiği Gerçek Üstünlükler" adlı bölüm öncelemekte ve "Birleşik Devletler'de Demokratik bir Cumhuriyetin Sürdürülmesinin Başlıca Nedeni" izlemektedir. Amerikalıların üstünlükleri kısmen tarihseldi. Devrim, kolonicilerin özgün ve içsel özgürlük düşüncelerini korumak için gerçekleştirilmişti. Fransa'da olduğu gibi acımasızlık ve toplumsal sürekliliğin şiddetli bir kırılması söz konusu olmamıştı. Tocqueville, genel Amerikan demokrasi ve özgürlük düşünceleriyle uyuşmadığına hükmettiği köleliğin ileride sorun olacağını gördü; ama, zekice, köle nüfusun bu hakları lekeli bir kaynaktan geldikleri için ortadan kaldırmak yerine bunlara sahip olmak istediklerini düşündü. Birleşik Devletler'de hukuk, bireysel haklar ve anayasa hukuku büyük saygı görüyordu ve avukatlık mesleği bu hakları korumaktaydı – küçük kasaba avukatının mevcut yeteneklerinden ve tarafsızlığından oldukça umutluydu. Ama, en önemlisi, erken cumhuriyet dönemindeki başka gezginlerin de dikkatini çeken,

Amerikalıların vatanseverliğine ve –sonradan "yapabilirsin" ruhu diye adlandırılan sıradan insan kültü– hemen hemen her işe el atma isteklerine dikkat çekti. Jefferson'ın sözlerini kullanarak "kamuoyunun tiranlığı"na rağmen, tehlikeli bir biçimde ortaya çıkan "bir doğal yetenek ve erdem aristokrasisi" bulunduğunu söyledi. Bu insanlar, aristokrat beceri ve mükemmellik erdemlerinin eski ayrıcalık ve toplumsal sıradüzen rejimleriyle birlikte ortadan kaldırılmasını engellediler.

Tocqueville, her şeyden önce, merkezi bir idarenin bulunmamasına, etkin özerk yerel yönetimlerin yaygınlığına, Protestan kiliselerinin sayısına ve bağımsızlığına, çok sayıda hayır kurumunun ve yardım derneğinin bulunmasına dikkat çekti. Tocqueville, devletin egemenliği ya da Jakobenlerin gerçekleştirdiklerini iddia ettikleri halkın egemenliği yerine, daha sonraki yazarların çoğulculuk diye adlandırdıkları şeye dayanan yeni bir siyaset kuramı inşa etti. Demokrasi, "halk" ile devlet arasında (Jakobenlik) ya da bireyler ile devlet (liberalizm) arasında doğrudan bir ilişki değildi; aracı gruplar, devlet ve bireysel haklar arasındaki kesintisiz etkileşimdi. Modern çağın daha önceki düşünürleri, aracı grupları düzeni ya da reformu baltalamakla suçlamışlardı: Hobbes "birlikler"den "siyasal bedenin bağırsaklarındaki kurtlar" diye bahsetmiş ve "eğer güçlerin bölünebileceği yönünde bir kanı olmasaydı, İngiltere eski iç savaşa sürüklenmezdi" demişti; Rousseau bunlardan sıradan halkın genel istencini altüst eden feodal kalıntılar oldukları için nefret etti ve Bentham hepsini birden kurumsal çıkarların desteklenmesini değil, en fazla sayıda insanın en büyük mutluluğunu amaçlayan tekbiçim ve us-

sal yasamayı engelleyen "fesat çıkarları" olarak kabullendi. Ama Tocqueville çeşitlilikte yarar olduğunu gördü:

> Siyasi, ticari, imalat amaçlı ya da hatta bilim ve edebiyat amaçlı bir dernek, topluluğun güçlü ve aydın bir üyesidir (...) siyasi yönetimin tecavüzlerine karşı haklarını savunarak ülkenin ortak özgürlüklerini korur.

Yine de, Tocqueville, bir toplum çoğulcu mu yoksa yekpare mi olmalı sorusunun eski tarihin nesnel bir sorusu olduğunu söyledi. Ahlaki etken daima tetiktedir. Benzer olaylar karşısında farklı tutumlar benimsenebilir. Eğer demokrasideki özgürlük konusunda ciddiysek, kimi zaman demokratik değilmiş gibi gözükseler de, grup çıkarlarının hayli çeşitlenmesine hoşgörü göstermemiz gerektiğini savundu. Ayrıca, siyasi yönetimin merkezileşmesi ile idarenin merkezileşmesini birbirinden ayırdı. Ona göre, demokratik bir siyasi yönetimin –kuşkusuz anayasal sınırlar içinde– etkin ve güçlü olması hem zorunlu hem de istenen bir şeydi. "Amacımız siyasi yönetimi zayıflatmak ve uyuşuklaştırmak olamaz, tek amacımız onun yeteneğini ve gücünü kötüye kullanmasını engellemek olmalıdır," dedi. Bu, taşranın ve yerel idarenin muhafaza edilmesi ve desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Tocqueville seçim üzerinde daima ısrarla durur. *Democracy in America*'nın ikinci cildinde savını birinci ve en ünlü cildin Amerikan yaşamına ilişkin oyalayıcı ayrıntılarından arındırarak özetlemektedir. Burada, 'tarihin bize sunduğu seçenekler arasında bir seçimde bulunmalıyız' savını yalın ve açık bir biçimde dile getirir. Özgürlük ahlaki özgürlük-

tür: Duruma ilişkin gerçekleri değerlendirdikten sonra en azından başkalarının özgür seçim alanını daraltmayacak biçimde seçim yapmak ve eylemde bulunmak. "Başkaları" bireyler kadar gruplardır. Daima bu biçimde davranamayabiliriz, ortak hareket edemeyiz. Çoğunluğun düşüncesine karşı gelmek istemeyebiliriz ya da, aksine, karşı gelmenin doğru olduğunu ve daima bireyliğin *özgün* işaretinin böyle davranmak olduğunu düşünebiliriz. Ama Tocqueville, öyle ya da böyle, eylemde bulunmayı seçmemiz, ahlaklı ve bilgili bir biçimde seçim yapmamız gerektiğini ve seçim yaparken diğer insanlara eşit insanlar gibi davranırsak onların da bize böyle davranabileceğini söylemektedir.

Bir ülkeden diğerine aynen aktarılabilecek koruyucu aygıtlar yoktur ama aktarılabilselerdi büyük bir olasılıkla aynı sonucu verirlerdi. Tarihler ve kültürler farklıdır. Ama Amerika örneği, yasalara ve geleneklere bilinçli ve ussal bir bağlılığın çoğunluğun kendisini bile sınırlayabileceğini göstermek için yeterliydi. Arkalarında istenç olmayan yasalar etkili olamaz; ne var ki, kurumlar olmaksızın tek başına iyi niyet de bir işe yaramaz. Nitekim, Aristoteles gibi Tocqueville'e göre de, eylem ve anlama el ele gitmelidir. Bireyler yalnızca başkalarıyla birlikte hareket ettiklerinde en iyi durumda kendileridirler. Devlet, kökleri derinde, yerel ve bağlılık koşullu olduğunda güçlüdür. Amerikan federalizmi iktidarın karşısavı değildi. İngiliz Tory polemikçileri, 19. yüzyılın başlarında ısrarla denetimler ve dengeler ile iktidar paylaşımlarının arasında açık bir egemenlik kaynağı bulunmadığından ötürü Birleşik Devletler'in çökeceği kestiriminde bulundular. Ama Tocqueville federalizmin çok güçlü bir iktidar kaynağı olduğunu belirtmek-

tedir. Özgürlük, yetkenin karşısavı değildir; yetkenin güç ve kandırmaca olmaksızın benimsenebilen tek kaynağıdır. Tocqueville, demokratik çoğulculuk ile özgürlük arasında doğru denge oluşturulabilirse, demokrasinin yararlı bir biçimde yaşatılabileceği sonucuna ulaşmış gibi görünmektedir.

Belki de, Tocqueville, düşüncesini çok güzel bir biçimde, açıkça ifade etmiştir ya da, kuramcıların sık sık yaptıkları gibi, başkalarının akıl yürütmelerinin Amerikalıların ve çok daha fazla Avrupalının "demokrasiyle ifade ettiği şeyin" hem özgürlük hem de halkçı siyasi yönetim –başka ne olabilir?– anlamına gelmesi gerektiğini sorgusuz sualsiz kabul edecekleri bir zamanın geleceği sonucuna bağımsız bir biçimde nasıl ulaştıklarını göstermektedir. Artık bazı kuşkularımızın demokrasiden çok popülizme ilişkin olduklarını kabul etsek de, gerilim sürmektedir. Fransa'da şaşılacak bir bayağılığı ifade ederken "*Comme disait M. de Tocqueville*" demek neredeyse bir klişe haline geldi. Öyle olsun. Bayağı olarak kabul edilen çetin doğrulara ulaşmak büyük başarıdır. *In Defence of Politics* adlı yapıtıma "kimi yavanlıkların içini doldurmak" istediğimi söyleyerek başlamıştım. Hâlâ bunu yapıyorum.

V. Bölüm

DEMOKRASİ VE POPÜLİZM

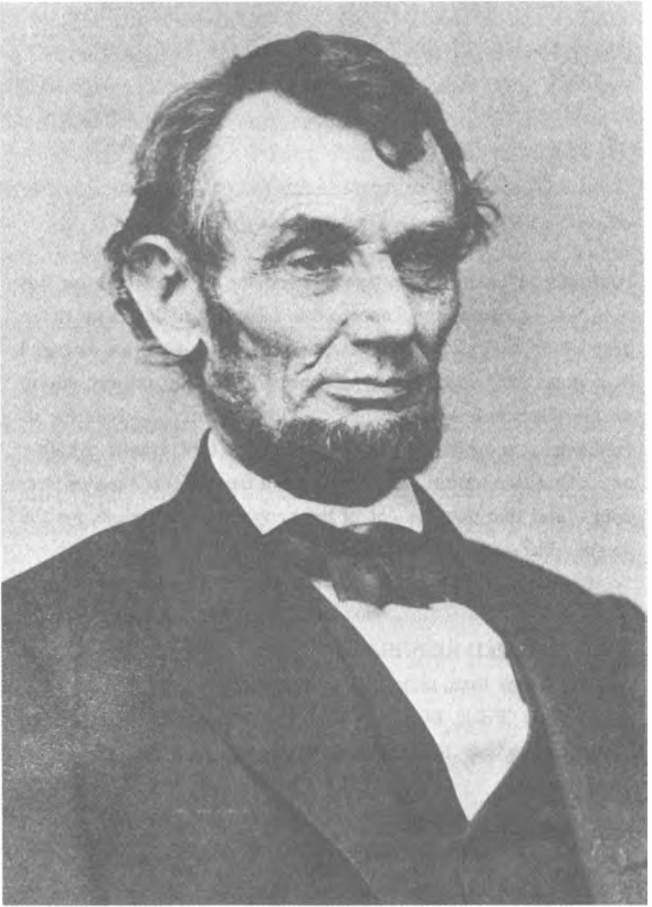
Babalarımız, seksen yedi yıl önce, bu kıtanın üzerinde, Özgürlükle tasarlanmış ve bütün insanlar eşit yaratılmışlardır sözüne adanmış yeni bir ulus oluşturdular. Şimdi, bizler bu ulusun ya da böyle tasarlanan ve böyle adanan herhangi bir ulusun uzun süre baki kalıp kalamayacağını sınayan büyük bir iç savaşın içindeyiz. Bizim için yaşamak (...) bizden önce var olan büyük göreve kendini adamaktır (...) bu ulus, Tanrı'nın komutasında, özgürlüğün yeni bir doğuşunu görecek – halk tarafından, halk için oluşturulan halkın siyasi yönetimi yeryüzünden silinmeyecek.

(Abraham Lincoln, Gettysburg, Kasım 1863)

BU KİTABI eşit yasalar altında herhangi bir insanın eşiti kılındığım –her ne kadar bu eşitlik anavatanım tarafından tanınmasa da– SEVGİLİ CUMHURİYET'e yerli bir yurttaşın hissedemeyeceği ve anlayamayacağı bir minnettarlık ve takdir gürlüğüyle ADIYORUM.

(Andrew Carnegie, *Triumphant Democracy: Fifty Years' March of Republic*, 1887)

Savaş alanındaki –İç Savaş henüz sona ermemişti– ulusal bir şehit mezarlığı için yapılan Gettysburg konuşma-

8. Abraham Lincoln (1809-1865), Matthew Brady'nin çalışması, 1863.

sından alıntılanmış bu paragraf, Bağımsızlık Bildirgesi'nin içerdiği özgürlük düşüncesi ile çoğunlukçu ve demokratik "halk tarafından ve halk için" düşüncesini Amerikan siyaset düşüncesinde birleştirmeye ve kutsallaştırmaya çalışmaktadır. Lincoln, her şeye karşın, eşitliğe ve hoş görülen köleliğe göndermede bulunmayan anayasa karşısında Bildirge'ye bilerek ahlaki bir öncelik tanıdı. Köleliğin kaldırılmasına karşı çıkan Birlikçiler, başkanın halka bu seslenişinde, özgürlük bildirgesinde yapmış olduğu gibi, anayasayı atlamasına şiddetle karşı çıktılar. Ama savaş kimi zaman toplumsal değişimin gaz pedalıdır ve paylaşılan değerleri pekiştirebilir. Başsavcı savaşın başında hükümet kararıyla telgraf işletmesini millileştiren Lincoln'e karşı çıktığında, Lincoln, Taney'in savaştan sonra konuşmak için bir adamını kendi adamının yanına yollaması gerektiğini söylemişti. Demokrasiler kendilerini korumak zorundadırlar.

19. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren, Birleşik Devletler örneği, aslında onun gerçek varoluşu, bireysel özgürlük ile halk iktidarını harmanlayan bir demokrasinin bundan böyle yalnızca genişleyen içbölgelere sahip kentlerde değil, kıtasal büyüklükteki bir ülkede de olanaklı olabileceğini gösterdi. İç Savaş patladığında Avrupa'nın dört bir yanındaki muhafazakârlar, –klasiklere ve Fransız Devrimi'ne ilişkin çalışmaların onlara öğretmiş olduğu gibi– demokrasinin anarşiyle sonuçlanacağını "söylemiştik" dediler. Ama kuzeyin zaferi, kölelerin azat edilmesi, kuzey endüstrisinin iktisadi gücü, yurttaş ordularının vatanseverliği, Lincoln'ün konuşmaları onlara yanıt oldu. Carnegie'nin kitabının adı (*Muzaffer Demokrasi*), onlara

demokratik kapitalist bir toplumun plantasyon sahiplerinin tarıma dayalı "pamukokrasi"si karşısında zafer kazandığını kesinlikle hatırlatmaktaydı.

New York Limanı'na yaklaşan göçmen gemilerini Özgürlük Heykeli karşılıyordu. Heykelin üzerinde şu yazılıydı:

Yorgunlarını, fakirlerini,
Özgür olmayı arzulayan bir araya toplanmış yığınlarını
Cömert desteğini reddeden mutsuzları bana ver
Bu evsizleri, fırtınanın savurduklarını bana getir
Işığımı altın kapının yanına tutuyorum.

Carnegie haklıydı. "Özgür ülkeye" göç ettiğinde anayurdu ona oy kullanma hakkı tanımamış ve babasını İskoçya'da "bir kişi=bir oy", düzenli toplanan parlamento ve gizli oy talep eden Chartist bir kışkırtıcı diye hapse atmıştı. Rusya'nın 20. yüzyılın büyük bir bölümünde komünist sosyalizm düşüncesini somutlaştırması gibi, Birleşik Devletler de demokrasi düşüncesini somutlaştırdı. 19. yüzyıl Hasburg ve Romanov imparatorluklarında Amerikan tarihinin öğretilmesi boş yere yasaklanmadı.

Acı gerçekler

Bu sırada hiç kimse Britanya parlamenter yönetim sistemini akla uygun bir biçimde demokratik olarak tanımlayamazdı. Sıradan insan değil, beyefendi kültü yönetiyordu ülkeyi. Carnegie, Robert Burns'ünü tanıyordu:

Ötede lord denen adamı görüyoruz,
O ne çalım, o ne bakışlar öyle,
Yüzlercesi onun sözlerine saygı gösterse de
O ruhsuz bir adamdan başka bir şey değil,
Rozetine, süslerine ve bütün bunlara,
Özgür fikirli insan,
Bütün bunlara bakıp gülüyor.

Ama yergi ve demokrasinin kötüye kullanılması, Britanya'da oy kullanma hakkının gelişimini bilinçli ve dikkat çekici bir biçimde yavaşlatmaktan başka bir işe yaramadı. Güçlü halk ayaklanmalarına karşın, 1832 Reform Yasası'nda demokrasiden eser yoktu: Eski mülkiyete dayalı oy kullanma hakkını tekbiçimli, daha ussal bir temele oturttu ve seçmen sayısını 435.000 civarlarından yaklaşık 652.000'e çıkardı. Hegel 1832'de Britanya anayasasını "özgürlük düşüncesinin dünya tarihindeki en ileri gelişmesi" diye adlandırdı. 1867 Reform Yasası, işçi sınıfı hareketine bir yanıttı ve 1832'dekinden açık ara daha büyük bir sonuçtu; ama yeni mülk ve kira ehliyetleri yalnızca vasıflı işçilere oy hakkı vermeyi amaçladı. 1869 yılı itibarıyla yetişkin erkeklerin üçte birine oy kullanma hakkı tanındı. 1884 Kanunu bunu yaklaşık % 40'a yükseltti. Ne ahlakçı ve aşamacı Gladstone ne de hoşgörülü, fırsatçı Disraeli tam demokratik oy kullanma hakkına inanmaktaydı. Ama 1867 Reform Kanunu, bütünüyle demokratik olmamasına karşın, öyle çok sayıda yeni seçmen yarattı ki parti sistemi Westminster'ın dışına çıkmak ve ilk kez olmak üzere ulusal çapta örgütlenmek ve kampanyalar düzenlemek zorunda kaldı. Parti liderleri, hem yüzlerini taşrada göstermek

hem de Birmingham, Sheffield, Manchester ve kuzeydeki sanayi kentlerinden gelen kaba aksanlı güç simsarlarının sayısız ziyaretine katlanmak zorundaydılar. Kadınları da içeren evrensel oy kullanma hakkı, ancak keskin tartışmaların ve oy kullanma haklarını savunan kadınların sivil itaatsizlik kampanyalarının eşlik ettiği gergin süreçlerin sonucunda, 1918 ve 1928 tarihli Halkın Temsili Kanunlarıyla birlikte tanındı. Parlamentonun düşüncesini hoş bir neden değil, savaşın zorunlulukları değiştirdi. Demokratik uygulamalar, büyüyen sendika ve işçi hareketlerinde yaygın olmasına karşın, parlamentoda ve parlamento seçimlerinde mevcut değildi.

İngiliz Liberal Partisi'nde anayasanın daha *demokratik* olmasının gerekip gerekmediği tartışılmaya başladı – 1900'lerde Lloyd George anayasanın daha demokratik olmasını savundu, ama lideri Asquith zaten yeterince demokratik olduğunu düşünerek teşekkür etti. Özgür basın ve konuşma özgürlüğü yok muydu, yerel savcılar toplu gösterilere karşı hoşgörüsüz müydü? "Platform" oy kullanma hakkından çok daha hızlı gelişmişti.

Muhafazakâr liderler çoğunlukla eski savları yinelediler; ama lanet "D" sözcüğünün önündeki –"gemlenmemiş", "yeterince bilgi sahibi olmayan", "aşırı" ya da "eğitimsiz" demokrasinin tehlikeleri– niteleyiciler aşama aşama atıldı. Joseph Chamberlain gibi bir figürün, ondan önce Disraeli'de olduğu gibi, halkın "yönetilebileceği"ne büyük bir güveni vardı. "Birmingham parti kurultayı"nda (Amerikan siyasetinden ithal edilen bir terim) seçmen tabanı olan Joseph Chamberlain, Gladstone'un 1886 tarihli İrlanda Özerk Yönetimi Beyannamesi karşısında Birlikçi

THE TWO AUGURS.

9. Mr Punch, Gladstone ile Disraeli'yi siyasetin geleceğinden kaygı duyan uzgörülü asil Romalılar olarak görüyor.

yandaşlarını Muhafazakârlarla ittifaka sokarak Liberal Parti'den ayrıldı ve hükümeti devirdi. Chamberlain, kralın ve ülkenin adını, imparatorluk yurtseverliğini, serbest ticareti ve gümrük tarifelerindeki –"kitleler için ucuz gıdayı" hangisi garanti ediyorsa– başka imparatorluk tercihlerini kullanarak yeni seçmeni yönlendirme becerisine sahipti.

"Demokrasi", ülkeyi derleyip toparlayacak bir terim değildi. Britanya sistemi, bilimsel kitaplarda bile demokratik diye tanımlanmamaktaydı. Britanya sistemi, basında ve ilk kez olmak üzere 1916 yılının ortasında, Somme'daki* korkunç kayıpları –"uğruna savaşılan şey kraldan ve ülkeden daha büyüktür" *sloganı* ya da parolasıyla– fabrika işçileri, askere alınan bölükler ve Kelt bölgesinde yaşayanlar nezdinde haklılaştırarak onları cezbetmek gerektiği zaman parlamentoda oldukça sık bir biçimde "demokratik" diye adlandırıldı. Woodrow Wilson, –Wilson'ın umutlarını ve son enerjisini bağladığı Milletler Cemiyeti'ne katılma talebini reddeden Kongre sonradan demokrasinin herhangi bir uluslararası boyutuna ilgisini yitirdiyse de– Birleşik Devletler'i savaşa soktuğunda, savaş resmi olarak "demokrasiyi kurtarma" savaşı haline geldi. Sovyet komünizmiyle aralarına mesafe koyma kaygısı içindeki savaş sonrası İşçi Partisi'nin liderleri, "halk" adına iktidarı ele geçirmeye, var olan parlamenter sistemi kullanmaya, onu sosyalist yerine demokratik yönelimler doğrultusunda değiştirmeye daha çok ilgi gösterdiler. Buna karşın, işçi hareketinde bir gerilim vardı. Bu sırada "yerel sosyalizm" güçlüydü ve

* I. Dünya Savaşı'nda bir milyondan fazla askerin öldüğü bir çarpışma. (ç.n.)

eşitlikçi amaçlarının yanı sıra karar alma biçiminde de birlikler ve kooperatifler gibi demokratikti. İki tane demokratik sosyalizm kuramı vardı: Biri demokratik sosyalizmin toplumun köklerinden, yarı özerk küçük gruplar, yerel birlikler ve yerel yönetimler oluşturması gerektiğini savundu, diğeri Whitehall'daki merkezi iktidarın Westminster aracılığıyla halkın yararına ele geçirilmesi gerektiğini savundu – Fabianlar'ın, Webbler'in ve günümüzün (her ne kadar yeni bir "halk" imgesi olsa da) Yeni İşçi Partisi'nin kuramı.

Walter Bagehot'un *The English Constitution* (1867) adlı ünlü yapıtı –Bagehot monarşi üzerine kaleme aldığı bölümde "emekli bir dulun ve işsiz bir gencin eylemlerinin nasıl böylesine önemli hale geldiğinin izini sürmek güzel" dediğinde– Manet'nin Akademi'nin resimleriyle karşılaştırılan *Dejeuner sur l'herbe* adlı yapıtı gibi yeni bir gerçekçilik tarzında nesnel ve betimleyici bir çalışma olarak yorumlandı. Ama söz konusu olan yalnızca gerçekçilik değildi. Yapıt aynı zamanda 1867 Reform Beyannamesi tartışmaları üzerine bir polemikti. Bagehot, demokrasinin tehlikelerine karşı liberal bir uyarı olmakla kalmıyor, bu tehlikelerin çeşitli araçlarla nasıl engellenebileceği konusunda akıl veriyordu: "Kraliçeden onurlu bir mevkide yararlanmanın olanağı sayısızdır" – bu bölümün ilk cümlesi. Bagehot, insanların altmetni gözden kaçırmış olabileceği kitabının 1872 tarihli ikinci baskısının girişinde kendini açıkça ortaya koyar:

> Açıkçası iki siyasal partimizin de işçinin desteğini kazanmak için vaatlerde bulunmalarından; her ikisinin de eğer istenilen şeyin ne olduğu kendilerine söylenirse yapacaklarına söz vermelerinden korkuyorum. İki iyi düşü-

nen ve zengin insanın sürekli bir grup fakir, cahil insanın kararına uymayı önermek ve bu kararı uygulama mevkisi için rekabete girmek zorunda olmalarından daha ayartıcı ya da kötü bir şey düşünemiyorum. Eğer sistem böyle işlerse, *Vox populi, Vox diaboli* olacaktır.

Bagehot, sözlerini, en büyük korkusunun "birçoğu artık oy kullanma hakkına sahip olan alt sınıfların kalıcı bir siyasi birlikteliğe gitmeleri (...) cehaletin eğitim, sayıların bilgi üzerinde egemenlik kurması" olduğunu söyleyerek sürdürdü. Sendika hareketinin ve İşçi Partisi'nin büyümesine rağmen, Bagehot'un korkularının nasıl abartılı olduğunun ortaya çıkması bir başka hikâyedir. Ama bu hikâyenin ana teması, hem Tory Partisi'nin hem de Liberal Parti'nin ileri gelenlerinin, Bagehot'un *Vox populi, vox dei* klişesini küçümseyişiyle korkularını yankıladığı Romalı soylular gibi demagogu oynamayı öğrenmek zorunda kalmaları olabilir. Gladstone, Britanya'nın Türkiye'nin Ermenilere yönelik zalimce eylemlerine müdahale etmesini talep etmek için emekliye ayrıldığı siyasete (bir kere daha) geri döndüğünde, *katarların arkasında* gerçekleştirdiği ünlü Midlothian kampanyasında ve başka üyelerin seçim bölgelerinde İngiliz siyasetinin doğrudan Amerikanlaştığı korkusu yaratan konuşmalar yaptı.

Popülizm

Kitlesel oy kullanma hakkı, ABD'de (kuşkusuz kadınları ve siyahları göz ardı eden) bir siyaset tarzı geliştirdi.

Bütünüyle yeni olmayan bu tarz, erken cumhuriyetin "yurttaş edebiyatı" ya da aslında kölelik ve ayrılma tartışmaları ve Büyük Britanya'daki parlamento tartışmaları üslubunda, gerçekten de ikna etmeye çalışıyormuş gibi gözüken, dikkatle düşünülerek yürütülen tartışma yordamından koptu. Eski siyaset tarzı, arkadaşlığın, aile bağının ya da en azından toplumsal tanışıklık ve ortak davranış kodlarının bir arada tuttuğu daha küçük bir siyasal sınıfa uygundu. Bir mitingde konuşmak ya da bir kitlenin oyunu istemek, ortak duyguları anlama ve harekete geçirme yeteneğini gerektiriyordu. En büyük beceri, sade bir dili sağduyu ve bilgelikle birleştirmek için –zamanında oldukça uzun süren ünlü konuşmalarının gösterişsiz, ağırbaşlı olmayan dilinden dolayı çok eleştirilen– Lincoln'ün yaptığı gibi basit konuşmaktı. Ama en berbat beceri "kışkırtıcılık" diye adlandırılabilirdi ve öyle de adlandırıldı.

Popülizm birçok anlama gelmekteyse de, ben onu eğitimli egemen çevre tarafından aşağılanan ve hor görülen ya da siyasi yapının dışında olduklarını, aşağılandıklarını ve hor görüldüklerini düşünen bir çoğunluğu ya da en azından (günümüzde açıkça bir azınlık olan "ahlaki çoğunluk" gibi) liderlerinin hararetle bir çoğunluk oluşturduğuna inandığı bir grubu harekete geçirmeye çalışan bir siyaset ve retorik tarzı olarak görüyorum. Eğer üst tabakanın uygar tartışmaları adliye binalarında ve seçilmiş meclislerde bilendiyse, popülist hatibin yetenekleri daha çok evanjelik kürsülerde ve dinsel uyanış toplantılarında bilendi ve örneklendi. Bugünlerde, en azından Britanya'da vaizin etkisini çok çabuk unutabiliyoruz. Amerikan Devrimi'nin vaizleri çok daha fazla insana ulaştı ve büyük bir olasılıkla en azından kent

mitinglerindeki ya da yasama meclislerindeki birkaç kişi arasında geçen tartışmalar kadar etkiliydiler. İngiltere'de ilk kitlesel halk mitingleri Wesley dinsel uyanışında oldu. Bununla birlikte, daha önce İskoçya'da Akitçiler tarlalarda ya da dağ eteklerinde benzer bir biçimde toplanmışlardı, ama bastırıldılar; bu suretle kamu binalarında ve kent meydanlarında mitingler ancak iki yüzyıl sonra, Chartist hareket ve daha sonraki işçi hareketiyle gerçekleşti.

Birleşik Devletler'de bugün "popülizm" ya da "popülist demokrasi" diye adlandırdığımız şey, kentlerinkine karşı kırsalın çıkarlarına öncelik verdi. Çünkü kırsal Jefferson'ın ve Jackson'ın 'sıradan insan'ının en fazla olduğu yerdi. 1930'lara kadar Amerikalıların çoğu nüfusu 3.000'in üzerinde olmayan kasabalarda yaşıyorlardı. Tarihçi Richard Hofstadter, Amerikan popülizminin ayırt edici özelliğinin "büyük ölçüde Amerikan girişimci köktencilik geleneğinden kaynaklandığını" buldu. Çarlık Rusya'sında, hatta günümüzde Güney Amerika'da ve Hindistan'da olduğu gibi, başka yerlerde popülizm aristokrasinin ya da geniş mülkleri olan yerel soyluların mülkünün bir parçası olarak toprağa bağlı olan köylü sınıfından beslendi. Amerikan çiftçileri, çiftlikleri ne denli küçük, ne denli fakir olursa olsun, mülk sahibi keskin bireycilerdi; yine de ortak sıkıntıların yardımıyla ortak eylem için harekete geçirilebiliyorlardı. Ortak düşmanları değişmeyen bir biçimde "hükümet" (günümüzün "yurttaş milisleri" hükümetten nefret ederler), bankerler, demiryolu şirketleri, kapitalist sistemdi – ve fakir çiftçilerin çoğu müşkül durumlarından çoğunlukla Katolik Kilisesi'ni, Yahudileri, siyahları sorumlu tuttular (Hofstadter'in *The Paranoid Style in American*

Politics [Amerikan Siyasetindeki Paranoid Tarz] adlı kitabının başlığının adlandırdığı şey). Ama fakir çiftçiler eziyet gördüklerini hissediyorlarsa, bu, sık sık eziyet gördükleri içindi. Seçtikleri çözümler çoğunlukla akılsızca basitti ve sıkıntılarına çare değildi. Popülist hatip William Jennings Bryan, "çile kaynağı altının" yanı sıra gümüşün de ulusal para olarak yeniden kullanıma sokulmasını talep eden "altın haç" konuşmasıyla Demokrat Parti'nin 1896'daki kongresini kolayca kazandı. Demokrat Parti'nin başkan adayı olarak seçildi, McKinley'in 7.104.779 oyuna karşılık Halkçı Parti'nin desteğiyle 6.502.925 gibi etkileyici bir oy aldı. Ulusal bir hareket olarak popülizmin en büyük zaferi, 1919 anayasasının tadil edilen 18. maddesi, yani Yasak hükmüydü. Bugün "ahlaki çoğunluğun" hedefleri ve taktikleri de bu türdendir. Kutsal Kitap'ın değişmez doğruluğu üzerine kafa yormayan sıradan insanların çığlıkları başkanlar tarafından duyulabiliyor.

Hofstadter, 1893 yılında Iowa'da bunu bütünüyle özetleyen bir broşür yazarını alıntıladı:

> Nüfusu yoğun bir ulusta tarım ne zaman zengin olmanın bir aracı olarak önemini yitirse, onun önüne geçen mesleklerin *anormal* ve *acımasız yapay* bir uyaranın idaresi altında işlediği kesin olarak belirlenecektir.

Adeta Rousseau konuşmaktadır: Yapay, doğalı tehdit etmektedir ve bu, kırsalın ve doğanın değerleri ile kentlerin ve teşvik edilen yapay öğrenmenin değerleri arasındaki daimi mücadeledeki bir olguydu. Ama, kuşkusuz, bunun bir başka uyarlaması daha vardır: (Machiavelli'nin

Avrupa'da ve Henry Mencken'in Amerika'da söylediği gibi) "kırsalın batıl inancı"nın yatağı ve özgür yurttaşların küçük değerlerine düşman olan ya da kayıtsız kalan gerici ordular için asker toplama yeri taşradır. Belki de Schiller'in Romantik akımı başlatan, Swabia'da bir *fabrika* olduğunu duyduğundaki paniğine gülmemiz ve Blake'in "karanlık şeytani değirmenleri"nin yaşam standartlarının sanayi ülkelerindeki etkin demokrasiyle bağlantılı büyük genel yükselişiyle ilişkili olduğunu unutmamız gerekmektedir.

Kapitalist demokrasi ve liberalizm

1886 yılında yeni dikilen Özgürlük Heykeli'nde o dörtlük belirdiği zaman, Birleşik Devletler'in demokratik kimliği üzerine yeniden düşünülmeye başlandı. Bazıları, gazete editörü Horace Greeley'in seslendirdiği gibi, "Batı'ya gidin, gençler Batı'ya gidin" demeye devam ettiler, ama toprağı işlemek –altına hücumun temelindeki "hızla zengin olmanın" çekiciliğine kapılanlar ya da daha çok vagonlarında "California ya da iflas" yazan ve sonradan "iflas eden"ler dışında– göçmenler ve benzer şekilde Amerika doğumlular için çekiciliğini yitirmeye başlıyordu. Bütün bir popüler edebiyat türünün adı haline gelen *From Log Cabin to White House* (Ağaç Kulübeden Beyaz Saray'a) popüler bir kitaptı, ama daha sonraki uyarlamaları, sanki "izbeden yönetim kurulu toplantı odasına" halini almak zorunda kalmıştı. Küçük toprak sahibi çiftçinin erken cumhuriyetçi ülküsü, yerini kentli kapitalizmin erdemlerine ve kentli kitlelerden kaygılanmaya ve korkmaya bırakıyordu. Amerikan siyasetinde

(başarısız) bir "popülist ayaklanma"ya dönüşen şey, yoksulluğun, büyük tarım bunalımının ve artan banka borçlarının yanı sıra itibarın yitirilmesi tarafından tetiklendi. Kentli kapitalizm, demokratik bir meşrulaştırma bulmak zorundaydı.

Bu meşrulaştırma, hem popüler edebiyatta hem de toplum kuramında bulundu. Büyük "soyguncu baronlar", İç Savaş sonrasının yeni demiryolu ve demir kralları ve de bankerler nesli döneminde "başarı romanları" diye adlandırılan popüler bir edebiyat ortaya çıktı. (Pierpoint Morgan, Başkan Cleveland'a, "Arkadaşlar arasında anayasa nedir ki?" demesiyle ünlüydü – bugünlerde petrolcüler ve madenciler çıkarları konusunda daha temkinliler.) Bu romanların en ünlüsü, belki de, Horatio Alger'in *From Rags to Riches* adlı yapıtıydı. "Zirvede herkes için yer var", demokratik kapitalizmin sloganı haline geldi. Alger bu yalanı mantıklı hale getirmeye çalıştı (ve çok sonra Orwell "rekabetlerdeki sorun yalnızca bir kişinin kazanmak zorunda olması"dır diyerek rekabetçi topumun ahlakıyla dalga geçti). *Luke Larkin's Luck* adlı yapıtta Luke evsiz barksız bir öksüzdür. Ama, elbette ki, liderliğini bir Mickey McGuire'ın* yaptığı bir sokak çetesine katılmamak için cesurca direnmekte, beyefendilerin atlarına bekçilik ederek ve ayak işlerini görerek dürüst yoldan kazandığı paranın her kuruşunu düşünceli bir tutumla bir tasarruf bankasına yatırmaktadır. Alger, "seçim günü (muhtemelen Tammay Hall tarafından satın alınan) saygıdeğer seçmenleri tehdit eden" ve genelde "kendisinden daha iyilere yönelik saygısız davranışlarında abartılı ve sert" olan Mic-

* Amerikalı aktör Mickey Rooney'nin asıl adı. (ç.n.)

key McGuire'ın "en kötü anlamda bir demokrat" olduğunu söylüyor. Buna karşın, Luke Larkin "en iyi anlamda bir demokrat (...) dostlarına yardım eden biridir" ve yasaya saygılıdır. Dürüstçe çok çalışmakta ve boş zamanlarında kendini geliştirmek için halk kütüphanesine gitmektedir. Ama ortada bir sorun vardır. Zirvede herkes için yer yoktur. Buna karşın, Luke, East River'ın kenarında yürürken hayatını tehlikeye atarak nehre düşen bir milyonerin kızını kurtarır. Ya da başka romanlarda başka Luke'lar başıboş kalmış at arabalarının içindeki başka milyonerlerin kızlarını kurtarmak için ürkmüş atları dizginlerler. Her durumda, kahramana muhasebe bölümünde bir iş verilir ve o hızla yükselir; hatta kimi zaman kahraman milyonerin kızıyla evlenir. Alger "kabul ediyorum, biraz şans olmalıydı" diye düşünür ve ama eğer Luke'un sabık erdemi olmasaydı şansın gelip onu bulmayacağını ve aynı zamanda eğer bu erdem olmasaydı onun teklif edilen işte başarılı olamayacağını öne sürer ve onun ödül olarak bir avuç dolar yerine iş istediğine dikkat çeker. Sıkı çalışma, erdem ve biraz şans, gerçekten "servetin demokratik düsturu" diye adlandırılan şey haline geldi. Bu düstur demokratikti çünkü, zirvede herkes için yer olmasa bile, düşünce, toplumsal sınıfı dikkate alınmaksızın herkesin zirveye ulaşabileceği yönündeydi. Dönemin hatipleri (ve günümüzün birçok hatibi), insansever bir tutum, –kendi yargılarına göre– merhamet zenginin bir ödevi olsa da, zenginlerin erdem için göksel hediye olduğu görüşünü benimsediler.

Demokratik kapitalizmin kuramdaki meşrulaştırılışı ABD'deki muazzam satışlarda ve popülerlikte de görülebilir, ama bundan daha fazlası peygamberin kendi ülkesinde,

Herbert Spencer'ın *Man versus the State* adlı yapıtında görülebilir. Spencer'ın toplumbilimi, ilerlemenin kaçınılmazlığı inancı, (Thomas Huxley'nin doğa yasasının, "uygun olanın hayatta kalması"nın farklı bir biçimi) "toplumsal Darwincilik" ile aşırı *laissez-faire* ve serbest piyasa kuramının etkileyici bir harmanıydı. Spencer, toplumun, devlet müdahale etmezse, doğal bir dengeye kavuşan bir *sistem* olduğunu savundu: Her reform girişimi hemen hemen her zaman bu dengeyi bozar ve bir kötülüğün yerine bir başkasını koyar. Arada bir toplumun "dişi ve tırnağı kızıla" bulansa da, bu kaçınılmazdır, çünkü evrimin ilerleyişi uygun olanı uygun olmayandan ayırmaktadır. Bu öğretinin arkasında hem akademisyenlerden hem de onu yaygınlaştıran yazarlardan oluşan küçük bir ordu vardı. Yeni zenginler, devlet mülkiyetiyle bir alıp veremedikleri olmadığından ve (bazıları nedensiz yere ve yerel bir gerekçe olmaksızın korkmalarına karşın), sosyalizmle nadiren sorun yaşadıkları için öğretiyi memnuniyetle karşıladılar. Bunlar asıl olarak Kongre'nin kanallara, demiryollarına, kamu hizmetlerine, şirketler hukukuna ve kamu arazilerinin kullanımına getirdiği düzenlemelerden dertliydiler. Bu düzenlemeler genelde yerel siyasal baskılara bir yanıt niteliğindeydi. Düzenlemeyi yapanlar, eski zenginlerin ve eski yönetici seçkinin vesayetçi zihniyetini paylaşmalarına ve artık Tocquevilleci anlamda demokrasi karşıtı ve kesinlikle kapitalist karşıtı olmamalarına rağmen, kendi sorumluluklarında gördükleri sorunları çözmek amacıyla serbest girişime müdahale etmeye çok eğilimliydiler. "Liberal" sözcüğü, büyük ölçüde, ülkenin hangi bölgesinde yaşadıklarına göre değişen siyasi bağlılıklarının Cumhuriyetçi mi

yoksa Demokrat mı olduğu dikkate alınmaksızın bütün düzenleyicilere atfedilmeye başladı.

Liberalizmin iki farklı kullanımı ortaya çıktı ve denizin iki yakasında kendine yer edindi. Bu kullanımlardan biri, neredeyse *laissez-faire* kapitalizmi ve serbest piyasa ekonomisiyle eşanlamlıydı. Ama diğeri daha siyasi ve kültürel bir vurguya sahipti. Bireysel özgürlük azamileştirilmeliydi; ama herkesin özgürlüğü birkaç kişinin ölçüsüz özgürlüğü tarafından sınırlanabilirdi. Dolayısıyla, bazı hukuki çerçevelerin konulması gerekmekteydi – tekel karşıtı yasalar bunun paradigma örneği haline geldi. Ama yurttaş özgürlüklerinin hem özgür girişimin hem de demokratik oy kullanma hakkının kötüye kullanılmasına karşı özel bir korumaya gereksinimi vardı: hukukun egemenliği (anayasa, özellikle İnsan Hakları Beyannamesi ve federal mahkemeler) bireyciliği sınırlamalıdır. 1900'lerin Ulusal Parklar hareketi, en vahşi kapitalizminden yana olan maden, demiryolu ve günümüzde petrol çıkar gruplarıyla kapışmakta istekli olan ve kimi başarılar elde eden bu liberalizmin kültürel değerleri olduğunu göstermektedir.

Kapitalist popülizm

Carnegie'nin *Triumphant Democracy* adlı yapıtı, bu iki tür liberalizm arasındaki ve bu ikisiyle bireycilik arasındaki gerilimleri gösterdi. Carnegie, uygun olanın hayatta kalmasını öylesine düz anlamıyla aldı ki sermaye birikimi karşısına bir sorun olarak çıktı. Kendi çabasıyla başarıya ve servete ulaşan insan demokratik kahramandı; ama ser-

vetiyle ne yapmalıydı? "Zengin adamın çocuğu"na saldırdı. Serveti o kazanmamıştı. Miras alınan servet, büyük bir servet yapmak ve ona sahip olmaktan hoşnut olmak için gereken erdemi bozardı. Carnegie, "zengin ölen lanetlidir" demiştir. Evrim, milyonerden parasını elinden çıkarmasını istemektedir. Kuşkusuz, aynı zamanda ondan yöneticilerinin Bethlehem Steel Works'teki kararlı ve her şeyi göze almış grevi en kanlı biçimde sona erdirmeleri için bir mavna dolusu silahlı Pinkerton adamı* göndermesine izin vermesini de istemişti. Carnegie Dünya Barışı Vakfı gerçekti ve mali olarak iyi desteklenmekteydi. Bütün liberaller gibi Carnegie de 1914 yılına kadar yeni küresel ekonominin ve gümrük engellerinin azaltılmasının kapitalist uluslar arasında barışı sağlayacağına ve savaşın kökünü kazıyacağına inandı.

Ama servetin evrim sürecine müdahale etmeksizin ülke içinde nasıl harcanacağı sorunu çözümsüz kaldı. Herbert Spencer, New York'un kodamanları onuruna verilen büyük bir ziyafette bir dilencinin tasına on cent koymanın düşüncesiz haksızlığı üzerine bir konferans vermişti. Tekdüze bir şekilde dilencinin bu parayı kendine çeki düzen verip iş aramak için değil, bira ve tütün için harcamasında şaşılacak bir şey olmadığını söyledi. Yoksula yardım etmek, ilerlemeye uygun olmayanların yaşamasını sağlar. Öyleyse, insanlara para vermeden onların kendilerine yardım etmeleri için onlara nasıl yardım etmeli? Yanıt, çok uzun zaman önce Mill'e olduğu gibi, Carnegie'ye de aniden belirdi

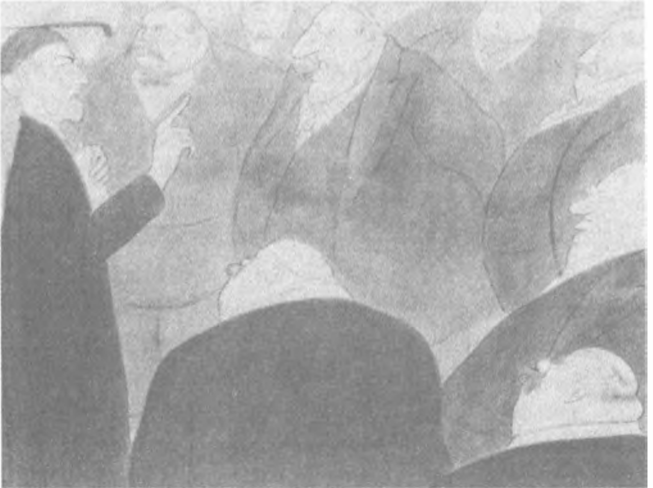
* 19. yüzyılın sonlarında Amerika'daki iş adamlarının grevleri ve sendikaları şiddet yoluyla bastırmaları için tuttukları Pinkerton Ulusal Detektiflik Bürosu'nun adamları. (ç.n.)

– eğitim ya da, Carnegie örneğinde daha özel olarak, halk kütüphanesi. Bunun üzerine, Carnegie, halk kütüphanelerini yalnızca Amerika'da değil, anavatanı İskoçya'da da yaygınlaştırdı. (Ama birçok küçük kasabanın iflasına da yol açtı, çünkü hibe yoluyla kütüphane binası sahibi olmanın tek koşulu onun içini kitapla doldurmaktı ve önerilen bina modellerinin en küçüğü bile çok büyüktü.) *The Chicago-Irish*'in mizah yazarı Mr. Dooley, Carnegie'yi şöyle hicveder: Uşağı, Carnegie'ye kapının önündeki bir serserinin bir bardak süt ve bir somun ekmek istediğini söyler. Carnegie'nin yanıtı, "Olmaz, bu yoksul adamı daha da yoksullaştırmayın. Ona bir kütüphane verin"dir. Ayrıca, Gladstone'u ve Liberal Parti'yi desteklemek için İngiliz ve İskoç taşra gazetelerini satın aldı. Başka bir ülkenin siyasetine bu çirkin müdahale çıkar amaçlı mıydı? Bundan çok öte bir şeydi. Carnegie, Murdoch değildi ve Gladstone'un lütuflarının peşinde koşmaya ihtiyacı yoktu. Yalnızca demokrasinin kaçınılmaz evrimci ilerleyişini Amerika'nın epey gerisinde olan Britanya'da hızlandırmaya çalıştı.

Kuşkusuz, kentli kapitalist demokrasinin aynı ölçüde garip bir ürünü, biraz süt, bir somun ekmek ve bol bol iş dağıtan, başka bir kentli popülist türü vardı: Önceleri İrlandalıların, daha sonra İtalyan göçmenlerin yeni kent siyaseti düzenleri. Alger'in Mickey McGuire'ı onlar için çalışacak ve aslında genellikle saygıdeğer seçmenleri korkutarak sandığa gitmelerini engelleyecekti. Ama, Lincoln'ün "halkçı tavrı"nın buna hiç fırsatı olmadıysa da, Tammany Hall'un ve başka kentlerdeki benzerlerinin patronları kendi halkları için kendi halklarının patronuydular. Bir Tammany *lideri* ve Vali Richard Croker'ın vekili olan George Washington

Plunkitt, "soylu ilkeler çok güzeller, ama Shakespeare'den konuşmanın da yararı olmadığı 14. bölgede size pek bir şey sağlamaz" esasını mükemmel felsefeleştirdi. Doğal olarak, halkımız tarafından yapıldığı sürece seçim yolsuzluğuna böylesine rahat müsamaha gösterilmesi ortadan kalkmaz ve büyük kentlerin çok ötesine yayılır, hatta zaman zaman başkanlık seçimlerinin sonuçlarını belirler.

Liberal demokrasi ABD'de farklı biçimler aldı; ama genelde baskın olan ideoloji liberalizmdi. ABD'de ne Avrupa'daki anlamıyla gerçek bir muhafazakâr gelenek ne de sosyalizm vardı. Haklarında birçok kitap yazılmış olmasına karşın, bunların ne siyaset ne de kültür üzerinde kalıcı

10. Woodrow Wilson'un Kongre üyeleriyle buluşması, Max Beerbohm'un çizimi.

etkileri oldu. ABD'deki demokrasiye bu kadar çok sayfa ayırmamın nedeni, eski dünyanın daha ideolojik, siyasi, sınıfsal ve kültürel bölünmelerinin aksine, ABD'de anayasal ve bireyci güçlü noktalar ile popülist zayıflıkların bütün dünyaya göre hâlâ çok canlı olmasıdır. Louis Hartz, *The Liberal Tradition in America* adlı yapıtında, "atomcu toplumsal özgürlüğün bir gerçeklik olduğu, Amerikan siyasal düşüncesinin temel varsayımıdır" diye yazdı ve *geleneğin* liberal olduğunu savundu. Bu durum, geleneğinin muhafazakâr olduğunu düşünen ve bugüne kadar demokrasi kavramı, hatta liberal demokrasi kavramı konusunda, kendi kendimize ne dersek diyelim, huzursuz ve kafası karışık olan Avrupalılar için bir paradokstu. H. G. Wells, *The Future in America* adlı derinlikli gezi kitabında şöyle dedi:

> Amerika topluluğu (...) kesinlikle bütün Avrupa topluluğuna değil, onun orta kitlelerine, ticaretle ve üretimle uğraşan sınıfına karşılık gelmektedir... O ya hayal kuran kafası ya da prangalanmış ayakları olmayan Avrupa organizmasının temel parçasıdır... Aslında, Amerika bir topluluk haline gelen bir orta sınıftır ve dolayısıyla modern bir bireyci toplumun sorunları olan temel sorunları belirgin ve açıktır, zirvesinde ya da zemininde herhangi bir feodal gelenek tarafından engellenmemekte ve açıklanmamaktadır.

Çağdaş popülizm

Günümüz dünyasına popülizmin oldukça ilginç bir örneğiyle geçelim. İki yıl önce *London Sunday*'in tabloidi

News of the World'ün editörü, hapishaneden çıkan sübyancıların adreslerini yayımlamaya karar verdi. Bu sırada, Channel Four'da *Big Brother* adlı bir televizyon programı yayınlanmaktaydı. Bu programda izleyiciler televizyonun yaşadıkları her anı gösterdiği kapalı bir topluluktan her hafta tek tek atılacak yarışmacılar için –ve yalnızca ödülü kazanacak kişi kalana kadar– oy kullanabiliyorlardı. Dolayısıyla, salıverildiği söylenen bir sübyancının Portsmouth'ta bulunan evinin önündeki kızgın güruh sahnelerinden Caroline'ın salıverildiği ya da kovulduğu –öyle değil mi?– *Big Brother* stüdyosunun önünde bekleyenlere rahatlıkla geçebiliyordunuz. Bir güruh, kuşkusuz, çirkin, nefret dolu ve şiddete eğilimliyken, diğeri "Nick'ten nefret ediyoruz" diye çığlık atarak alaycı bir neşe içindeydi. Biri gerçek, diğeri oyundu, ama her ikisi de birer güruhtu.

Hannah Arendt, *Origins of Totalitarianism* adlı kitabında "halk" ile "güruh" arasında bir ayrıma gitti. Güruh dışlandığı için toplumdan nefret ederken, halk etkin siyasal temsil için çabalar. İlginç bir biçimde, Arendt, güruhu *bütün* sınıfların artığı olarak adlandırdı (tutuklanan futbol holiganlarının toplumsal sınıfları ve meslekleri aslında çoğu kişinin zannettiğinden daha çeşitlidir). Arendt, toplumun dışında olma duygularını meşrulaştırmak, ortak nefretlerini anlık ayaklanmalardan daha uzun ayaklamalara kanalize etmek için karizmatik bir lider ortaya çıkmadıkça güruh üyelerinin oldukça bireyci olduklarını, her şeyin göstermelik olduğunu savunur. Kuşkusuz, bizim iki güruh oldukça farklı yollardan toplumdan dışlanmaktalar: Geleneksel ciddiyet ve toplumsal sorumluluk düşüncelerinden uzak duran setteki güruh kişisel olarak dışlanırken,

harap durumdaki Paulsgrove toplu konut bölgesindeki güruh birçok toplumsal mahrumiyet önlemiyle nesnel olarak dışlanmaktadır. Bu ikisini nefret dolu güruh ve boş güruh diye adlandıralım.

Dolayısıyla, Channel Four, aslında, boş güruh için parlak bir eğlence, gösteriyle bayağı ve basitleştirici belgeselin uyanık bir bireşimini yaratmış ya da uyarlamıştı. Bu bireşim, en az dört nedenden ötürü, bizi liberal demokrat bir kültürde popülizmin nasıl gelişebildiğine ciddi biçimde eğilmeye yöneltiyor. Birinci neden, doğalcılık yanılsaması yaratmasıdır. Yalnızca melodramlar değil, hemen hemen bütün televizyon dramaları, bizim gibi insanları bildik şeyler yaparken seyretmektir. İlk bakışta cinayetin, tecavüzün, başka şiddet suçlarının ve cinselliğin gösterilme sıklığı istatistiksel olarak olağanüstü olsa bile, çok az imgelem, fantezi ya da büyüsel gerçeklik vardır. Televizyon dramaları, imgesel ufukların genişlemesini engeller. Ama birçoğumuz hepsinin uydurma olduğunu biliyoruz. Buna karşın, dikkat: Bir arkadaşın 11 yaşındaki evlatlığına televizyonda seyrettiğimiz kovboyların ve Kızılderililerin gerçekten öldürülmediklerini söylemek zorunda kaldığımı hatırlıyorum. Kız bana niçin bu işi birilerinin üstlenmediğini sormuştu. Bu, yetişkinleri bile kandırabilen ve kafasını karıştırabilen gerçekimsilerin (*factoids*) alacakaranlık kuşağıdır – bu türden filmler Kennedy'nin niçin öldürüldüğünü *bilir* ya da bir Suudi prensesinin öldürülmesini yeniden canlandırır. Gazetecilik ile eğlencenin birbirine karıştırıldığı bir dünyadayız. Channel Four, *Big Brother*'ın insanların baskı altında nasıl tepki verdikleri üzerine ciddi bir bilgilendirme olduğu yollu ahmakça iddialarda bulundu. Gizli kamera

kaydının nasıl da güçlükle kesilip düzenlenmesi gerektiği ve mutlu aileye kameraya çekilebiliyor olabilecekleri nasıl söylendiği düşünülürse, bu da (Bentham'ın sözcükleriyle) cambaz ayaklıkları üzerindeki saçmalıktır.

İkinci olarak, *Big Brother* izleyicilere hüküm verme iktidarı tanıyor: Neyse ki, bu örnekte –sübyancı oldukları iddia edilenlerin adreslerinin verilmesinin aksine– demokratik katılım ve halk iktidarı yanılsaması bir yanılsama. "Çarmıha gerin onu, çarmıha gerin onu!" Bu zihniyeti tabloidlerin yanı sıra giderek artan bir biçimde BBC de besliyor. *Today* programı kurbanın bir akrabasına failin nasıl cezalandırılması gerektiğini sorabiliyor ya da, her zamanki gibi, anlık, boş ve önyargılı bir kanı elde etmek için, akıllıca bir ekonomiyle, sıradan bir kişiyle sanki "halkın temsilcisi"ymiş gibi görüşme yapabiliyor; en azından *özgün* bir ses, büyülü bir sözcük, habercilikteki ve kimi zaman hükümettekinin yanı sıra sanattaki yüksek ve aşağı popülizmi bağlantılandırabiliyor.

Üçüncü olarak, *Big Brother*, kalabalık bir güruhu, aleyhinde oy kullandıklarının karşı-Cennetten kovuluşlarını olay yerine gelip seyretmeleri için harekete geçirdi. Sunucu Davina, güruhun arasından, *Alice*'teki çılgın, post-modern Anglo-Sakson haberci gibi, onları kışkırtarak ve galeyana getirerek fırladı; ama Portsmouth'taki güruhtan farklı olarak bütün hareketleri senaryo olarak yazılmıştı. Davina, yaygaracı saçmalığın ya da amaçsızlığın saflığının uygun bir somutlaşmasıydı. Yunan tanrıçası Demokratia sayılmazdı. Ve boş güruh eve gidebilir ve nefret dolu güruhu oynayan kendilerini videoda seyredebilirlerdi. Bu durum modern gerçekliktir.

Dördüncü olarak, *Big Brother*, Orwell'in eğretilemesini tersine çevirdi. Boş güruhtan herhangi bir kişi *1984*'ü okumuş olsaydı, hayal kırıklığına uğraması beklenebilirdi. Orwell'in Airstrip One'ı totaliter bir diktatörlüğün yönetimi altındaydı. Televizyon ekranı kesinlikle eğlence için değildi. Orwell burnunun dibinde yetişen şeyi kaçırdı. Esas olarak eğlence için olsa bile, bugün ekranlar gözetleme için kullanılmakta*dır*. *Big Brother* programı, halkın ya da boş güruhun sesi olduğu iddiasındaydı. Güzel, o zaman biz demokrasiyiz, yoksa değil miyiz? Niçin insanlar istediklerine sahip olamıyorlar? Bir tür demokratik diktatörlük olsa bile, Tocqueville çoğunluğun tiranlığı diye neyi adlandırdı? Bilgiye, ussal tartışmaya, yetkililere ve deneyime başvurmaya gerek yok. Bu, popülistlerin seçkincilik dedikleri şeydir. Bunlardan hiçbirini istemeyiz. Ama ticari menfaat için toplumu tahrik ederken kamuoyunun arkasına saklanan TV ve tabloit takımı gerçekten onun ne olduğunu anlamak için –yalnızca kişileri, elektronik postaları, okur mektuplarını ve, kuşkusuz, bir editörün sezgisini görüntüleyeceklerine– ciddi girişimlerde bulunsaydı, popülizmin iyi siyasi yönetime, temsili demokrasiye ve ussal tartışmaya dayanan bir toplum yapısının yerini almasının daha sağlam olacağı gerçeğine işaret ederdi. Ne var ki, profesyonel nitelikli derinlemesine kamuoyu araştırmaları pahalı. Renkli ve konuşkan birisini bulması için muhabiri dışarı yollamak daha kolay ve daha ucuz. Beatrice Webb'in demokrasi cahilce düşüncelerin çoğalması değildir yollu burun sürten aforizmasının popülist eğilimlilere hatırlatılması onları sarsıyor. Ama bir dakika, durun. Akılyürütme, özgürlük ve insan hakları, çoğunluğun istencini kesinlikle sınırlama-

lı mı yoksa onunla etkileşim içinde mi olmalı? Örneğin, idam cezasını düşünelim.

Orwell'in *1984*'teki Big Brother uyarlamasının, tahakküm yönteminin, durum komedilerinin, gösterilerin dünyasıyla ve *Big Brother*'ın ödül yollu anlamsızlıklarıyla bazı benzerlikleri vardı. Parti üyeleri sıkı denetim altındaydılar, ama içsel parti, düzensiz güruhtan işçileri parti üyesi yapmak için uğraşmıyordu. Bunlar kültürel yozlaşma, aptallaştırma yolluyla kolaylıkla siyasetten uzak tutulmakta ve hatta adil paylaşımı talep etmeyi düşünmekten alıkonulmaktadır. Doğruluk Bakanlığı'nın, hatırlayın, emekçiler için özel bir bölümü vardı:

> Burada spor, suç, astroloji dışında hiçbir şey içermeyen çöplük gazeteler, duygusal beş sentlik ucuz romanlar, sekse boğulmuş filmler, bir koşuklamacı olarak bilinen bir tür kaleydoskop üzerindeki mekanik bir araç tarafından bestelenen duygusal şarkılar üretilirdi. Hatta bir altbölüm vardı; *Pornosoc* en alt düzeyden porno üretmekle meşguldü.

Bu, Stalin ya da Hitler rejiminin hicvi değildi; bu beyefendilerin her ikisi de geleneksel olarak aşırı iffetli havasındaydı ve kitlelere öğretilerini belletmek ve onları harekete geçirmek için sıkı çalıştılar. Orwell'in acımasız hicvinin hedefi Britanya'nın popüler basınıydı: Küçümseyici karamsarlığı tarafından beslenen şey kaba bir Swiftçi abartı ya da alaya almaydı. O zamandan kalan gazetelerden yalnızca bir tanesi amaca uygundu – *News of the World*.

Orwell en azından kağıt üzerinde eğitimli ve özgür seçmenle karşı karşıya gelen kapitalizmin kaba eşitsizlikler ve

servet adaletsizlikleri sistemini kültürel yozlaşma, kaynakların ve gizil güç okur-yazarlığın kasıtlı biçimde az kullanılması yoluyla sürdürebileceğini savunurken çok ciddiydi. Habermas'ın ve Frankfurt Okulu'nun Yeni-Marksçılığını biliyor muydu? Bunlar yalnızca bunu savundular. Bundan kuşkuluyum. İhtiyar George kitabını kendi başına tasarladı. Nefret dolu güruhu tahrik eden editör, kızın sıradan halkı içgüdüsel olarak anladığını düşünmüş olabilirdi ya da kız gazeteleri satıyor olabilirdi. Ama kız kesinlikle duyarlı ve bilgili bir liderliğe ve ciddi demokratik tartışmaya, içgüdüsel ya da aceleci bir eyleme değil, dikkatli ve müşfik bir değerlendirmeye ihtiyaç duyan bir konuda popülist bir yordam benimseyerek güruhu tahrik etti. Neyse ki, medyanın aklı başındaki sesleri trafik kazalarındaki yüzlerce ölümle karşılaştırıldığında geçen yıl yalnızca beş çocuk cinayeti gerçekleştiğini ve kayıtlı çocuk istismarlarının %98'inin aile içinde yaşandığını bize hatırlatmaya başladı. Tabloitlerin çocuk istismarına, cinayetine, refah beleşçilerine ve yetersiz doktorlara ve benzerlerine ilişkin haberleri (yanlışlık olması durumunda onları bekleyen tazminatın korkusundan) genellikle iyi araştırılmıştır ve doğru olmalarına karşın, bu haberler çoğunlukla rakam olarak bir şey ifade etmezler ve nadiren toplamı ya da karşılaştırmalı rakamları vermeye ya da sunmaya çalışırlar. Panik duygusu haberleri oluşturur, karşılaştırmalı istatistikler sıkıcı ve zahmetlidirler – seçkincidirler.

Bu küçük ama açıklayıcı olay sırasında, önde gelen siyasetçiler yasadışı cezalandırıcıların uyarılmasında kullanılandan daha sert bir dil kullandılar ve (bazı gazetelerin bunu talep etmeleri dışında açık bir neden öne sürmeden)

yeni yasalara ihtiyaç olduğunu daha sık dile getirdiler. Baldwin 1936 yılında Beaverbrook'u "fahişenin asırlık ayrıcalığını, sorumluluk yüklenmeden gücü" kullandığı için uyardı. Modern bir başbakanının ya da devlet başkanının Murdoch'la böyle konuştuğunu düşünebiliyor musunuz? Ama Baldwin popülist değil, seçkinci günlerde yaşadı. Yoksa insanların en kötü içgüdülerine değil, en iyilerine seslenmek daha çok bir siyasi cesaret meselesi mi? Ve, olasılıkla, bu hüzünlü bölgelerdeki kötü eğitim ve hukuksuzluk sorununun kökeni yeni yasalar değil de büyük ölçüde ekonomikse, yerel yardım hizmetlerinde kadrolaşma düzeyleri ve eğitim de bu türden sorunların parçasıdır (hem toplumbilimciler hem de serbest piyasacılar tam anlamıyla anlaşabilecekler mi?). Ama ortak ihtiyacımız olan bir şeyi kendi başımıza harcamamız bizi kaygılandırmalı. Rekabette vergi indirimi siyasası uygulanmaktadır. Bireyciliğin sınırları olmalıdır. Orwell, neyin kamuyu ilgilendirdiği ile kamu çıkarı arasındaki farkı anlamıştı. Uyarısı kinik küçümsemeyle ele alınan ve *Big Brother* programında işçigıdası* olarak iç edilen bu kitabı bu nedenle yazdı. Sorunları çözmenin yalnızca popülist olmayan daha demokratik yolları olmalı. Popülist demokrasi biçimi, akıldan daha çok bir tahrik etme siyasetidir, ama aynı zamanda dikkatin ya liberal demokratik ya da yurttaş cumhuriyetçi yaklaşımla giderilmesi gereken ciddi kaygılardan başka yöne çekilmesi siyasasıdır.

* George Orwell'in *1984*'ünde işçileri meşgul etmek, bilgilenmelerini ve partiye karşı ayaklanmalarını engellemek için Doğruluk Bakanlığı tarafından üretilen işe yaramaz edebiyat, film ve müzik yığınlarını betimlemek için kullanılan terim. (ç.n.)

VI. Bölüm

MODERN DEMOKRASİNİN KOŞULLARI

Dünya, demokrasi için güvenilir hale getirilmeli.
(Woodrow Wilson, Kongre konuşması, 2 Nisan 1917)

Sokak kapısının kapalı olduğunu sanan
Yaşlı bir adam vardı
Ama bazı büyük fareler paltosunu ve şapkasını yediler
Bu sırada işe yaramaz ihtiyar beyefendi uyuklamaktaydı.
(Edward Lear)

Amerika'yı kuran fikir babaları, "bütün siyasi yönetim halkın rızasına dayanır" dediklerinde ne açıkça yanılıyorlardı ne de böyle olması *gerektiğini* varsayıyorlardı; yalnızca böyle olursa halkın daima müşfik olacağını varsayıyorlardı. Halihazırda sahip olduklarının bir gün evrensel hale geleceğine inandılar. Keyfi dışarıdan yönetimden bağımsız olmayı isteyen yurttaşlarının gücünü sınırlasa da, temsili meclis biçimlerine sahip olan bir eyaletler konfederasyonuydu zaten söz konusu olan. Yürürlükteki düstur, "temsilsiz vergi yok", gerçekte çok daha genel "temsilsiz itaat

yok" ya da "seçtiğimiz temsilciler tarafından yapılanlardan başka geçerli yasa yok" iddiasının parçasıydı. Son iddia, Mill'in *Temsili Siyasi Yönetim* ile anlattığı ve günümüzde insanların çoğunun yalın bir biçimde demokrasi ile ifade etmek istediği şeydir. Ama insanların çoğu, değer ve çıkar çatışmaları yoluyla ya da belki küçük kitaplar tarafından düşünmeleri için dürtüldüklerinde, buna, demokratik yollardan yapılmış olsalar bile, yasaların bireysel özgürlüklere ve insan haklarının kabul edilebilir dile getirilişine saygı göstermeleri gerektiğinin eklenmesini isteyeceklerdir. Askeri bir diktatörün bile uyumak için muhafızlarının gönülden ya da teşvik edilmiş rızasının koruyucu kozasına güvenmesi gerektiği gibi, açık ama neredeyse önemsiz bir anlam dışında bütün siyasi yönetimler rızaya dayanmadı. Ama küreselleşen modern sanayi dünyasında bu türden bir toplumsal dönüşümü yönetmek için uğraşan bütün siyasi yönetimler kitlenin rızasına ihtiyaç duyarlar – bu nedenle, birçok askeri diktatörlük demokratik olduğu iddiasındadır ve terimin en eski anlamıyla demokratiktirler ve eski köylü toplumlarında despotun ya da otokratın ihtiyaç duymadığı bir biçimde etkin kitlesel desteğe dayanırlar.

Bu suretle, artık temel bir yanlış anlamayı ortadan kaldırmaya çalışacağım. Açıkçası, demokrasi başlıklı bir kitapta demokrasi hakkında yazıyorum, ama okurların çoğu "demokrasi"nin genelde iyi siyasi yönetimle ya da siyasi adaletle eşanlamlı olmasını bekleyecekler. Demokrasi terimi yaygın olarak iyi siyasi yönetimin önemli bir öğesi olarak değil, değer verdiğimiz ya da değerli olduğunu varsaydığımız bir şey için kullanılmaktadır. İyi bir siyasi yönetim, hem kurumsal hem de toplumsal anlamda de-

mokratik olmalıdır, ama aynı zamanda içinde bireysel özgürlükleri, insan haklarını, iktisadi ilerlemeyi ve –siyasal haklar eşitliğini aşan– toplumsal adaleti barındırmalıdır. Eğer bu, Aristoteles'i yineleyerek, demokrasi iyi siyasi yönetimin zorunlu öğesidir, ama ne ülküseldir ne de bütünün biçimidir demek ise, bu böyle olduğu içindir. "Popülizm"e ilişkin kısa bir hikâye, demokratik ruhun denetimden çıkabileceğini bize gösterecektir. İyi niyetli insanların, okulların demokratik olmasını istediklerini duydum. Ne yazık ki, Rousseau'nunki gibi –masumiyet bilgiye üstündür ya da kendisi bir bilgi biçimidir– bu istek de anlamsızdır. Ama başka bir yerde, okulların şu anda olduklarından *daha* demokratik olmaları gerektiğini bütün gücümle savundum. Yurttaş eğitimininin demokratik bir itki olduğunu düşünsem de, demokratik okul kendi kendisiyle çelişen bir ifadedir. Bir siyasi yönetimin ya da bir başka yetke biçiminin demokratik olmayan bir biçimde hareket ettiğini söylemek, temel ve azami anlamda demokratik bir ortamda yönetmesi dışında *gerçekten* demokratik bir biçimde hareket ettiğini söylemekten daha kolaydır: düzenli seçimi kabul eder ve sonuçlarına katlanır, kararlarını (hatta kimi zaman kararlara nasıl ulaştığını) bildirmek zorundadır ve medyada bunların açıkça eleştirilmesine izin verir. Çoğu insanın demokrasiyle ifade ettiği şeyden anladığım, Yunanların "siyaset"le ifade ettiği şey ya da daima mevcut olan değerler ve çıkarlar arasındaki çatışmaların barış yoluyla uzlaştırılmasına izin veren bir siyasal yönetim, bir sistemdir. Bu nedenle, "Demokrasinin Savunusu" adını taşıyan değil de, *In Defence of Politics* (Siyasetin Savunusu) adını taşıyan bir kitap yazdım, dolayısıyla, demokrasi için üç kere değil, iki kere alkış.

11. Christabel Pankhurst, Trafalgar Meydanı'nda kadınların oy kullanma hakkı mitingine katılanları Avam Kamarası'nı kuşatmak için cesaretlendirirken, 11 Ekim 1908.

Modern demokrasinin koşulları

"Demokrasinin tehlikeleri" ve muğlaklıkları üzerinde yeterince durduk. Demokrasi karşıtı gibi görünmeye başlayabilirim. Ukala bir biçimde "siyasi rejimler" ya da hatta "cumhuriyetçi siyasi yönetim" demeyi tercih edebilecek olsam bile, önemsiz bir tavizle popüler kullanımı vermeme ve bir *modern* demokrasinin koşullarının neler olduğunu sormama izin verin, çünkü gerçekte tartışılan siyasi yönetim biçimleridir.

Siyasi yönetim biçimlerini tam anlamıyla belirlemese de koşullandıran temel etkenler tarihsel ve karşılaştırmalı

bir bakış açısından ele alınırsa modern demokrasinin koşulları hakkında doğru olduğu düşünülen şeylerden daha emin olunabilir. Öğrencileri harekete geçirmek ya da yeni sözcüklerle onlara acı çektirmek için farklı bir "kavramsal çerçeve"ye yerleştirilmiş farklı etkenler sıralamasının akademik bir değeri olabilirdi. Ama bütün siyasi yönetim biçimleri için bu etkenler kadar önemli olan benzer etkenler olduğunu düşünmekteyim: yerleşik halkın rolü, resmi öğretiler, kendine özgü toplumsal yapı, seçkinin yapısı, siyasi yönetimin kendine özgü kurumları, ekonominin tipi, mülk kuramları, hukuk karşısındaki tutumlar, bilgi karşısındaki tutumlar, enformasyonun yayılması, siyaset karşısındaki tutumlar.

Modern demokrasinin bunların her biri için aldığı biçimi ve yardımcı olabilecek otokratik ve hatta totaliter biçimlerle karşıtlıklarını görelim.

- *Yerleşik halkın rolü.* Modern demokrasilerde gönüllü ve bireysel katılım cesaretlendirilse de, zorunlu değildir. Kişi bir yurttaş gibi hareket etmek ya da etmemekte özgürdür, bundan ötürü ayrımcı bir sadakat söz konusudur. Devlet bütün yerleşik halkını yalnızca savaş zamanında seferber edebilir, diğer durumlarda insanlar kamu yaşamı ile özel yaşam arasında gidip gelmekte özgürdürler. Liberale göre, özel ve ticari yaşamın azamileştirilmesine yalnızca yasalar izin verir; cumhuriyetçiye göre, yüksek düzeyde yurttaş katılımı olmadığında devlet zayıf, özel yaşam noksandır. Otokrasilerle –ve toplumsal dönüşüm için yerel halkı sefer etme ihtiyacı duyan sözde totaliter rejimlerle– karşıtlık belirgindir:

Otokrasiler edilgen boyun eğme ve toplumsal itaat ("uyuyan yılanı uyandırma") üzerinde gelişirler.

- *Resmi öğretiler.* Demokrasilerde sadakat talep edilir ve bu da yararcı ve dünyevi zeminlerde halk rızasıyla verilir: Devlet ilerideki değil o andaki pratik yararları göstermelidir. Yetke gerçekten yönetenler ile yönetilenler arasındaki bir sözleşme üzerinden sağlanmasa da, sanki haklar görevlere bağlıymış gibi ortaklaşa sözleşmeci bir dil konuşulur. Farklı öğretilere, izlenecek tutum kamusal düzeni ya da devletin güvenliğini doğrudan tehdit etmediği sürece, hoşgörü gösterilir. Otokrasilerin çoğunda sadakat dini bir görevdir, devlet ve onun yöneticileri kutsal bir düzenin parçası olarak görülürler. Modern sözde totaliter devletlerde, sadakat, kapsayıcı olduğu ve tarihin gidişatını haber verdiği iddiasında olan bir ideoloji ve hatta devletin güvenliğini tehdit eden içsel kuşkular aracılığıyla sağlanır.
- *Kendine özgü toplumsal yapı.* Bütün eski ve modern yetkililer, geniş orta sınıfın temel olduğu konusunda hemfikirdiler (Marksçıların, demokrasiyi "kapitalist, burjuva yalanı" diye reddetmesinin nedeni kısmen budur). Birkaç kişinin elinde aşırı servet olması demokratik süreçleri tehdit edebilir ve aşırı yoksulluk insanları normal siyasetten uzaklaştırıp düzeni tehdit edebilir. Gene de, siyasal açıdan daima itiraz edilebilir 'aşırı' nedir? "Orta sınıf"ın diğer temiz sınıfları düşünmesi gerekmemektedir. Post-Marksçıların aklındaki sınıfsız toplum düşüncesi, burjuva sınıfının bulunmadığı bir orta sınıf toplumudur – gerçeklik gerisinde kalsa bile, Amerika,

Avusturya, İsveç, Hollanda, savaş sonrası Almanya, Blairci ya da Yeni İşçi Parti ülküsü. Otokrasiler sınıf ya da kast sistemlerini bir hayli katmanlaştırdılar. Totaliter rejimler eşitlikçi olmayı amaçlar; ne var ki, aslında siyasal ve bürokratik mevki sahipliğine dayanan bir sınıf sistemi geliştirirler.

- *Seçkinin Yapısı.* Genellikle oldukça istikrarlı olan bu siyasal sınıfın itibarı vardır, ama iş dünyasının seçkinleriyle, entelektüel ve toplumsal seçkinlerle bir statüyü paylaşır ve kısmen yetenekten faydalanmak ve devingenliği cesaretlendirmek için tasarlanmış eğitim kurumlarından adaylara açıktırlar ve adaylar değişen derecelerde bunlara katılabilirler. Devingenliğin ve açıklığın derecesi hem yönelim hem de sonuç bakımından sürekli tartışmalıdır ve siyasal seçkinin görece itibarı günümüzde ya azalmaktadır ya da azalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Otokrasilerde seçkin genellikle kendi kendini yeniler ve ayrıcalıklıdır, totaliter rejimlerde ise seçkin, kuramda mükemmel toplumsal devingenliğe dayanan bir meritokrasi olsa da, pratikte görece geniş ve gerçekten meritokratik dış partinin hizmet ettiği, kendi kendini yenileyen bir iç partidir.
- *Siyasal yönetimin kendine özgü kurumları.* Çok partili bir sistemde, bu kurumlar parlamento, meclis, kongre, bütün seçmenler, kamusal alanda tartışma ve bilgilendirmedir. Hemen hemen daima güçlerin yerel ya da bölgesel siyasi yönetimlere devri ya da bu siyasal yönetimlerdeki eski güçlerin varlığını sürdürmesi söz konusudur. Seçim sistemleri, sonsuz denecek kadar çeşitlidir ve tartışma konusudurlar. (Britanya'daki "en çok oyu

alan kazanır"ın* demokratik ve kesinlikle temsili olmadığı söylenebilir, ama "demokratik mi?" sorusunun yanıtı sorunun yanlış olduğudur; doğru sorunun "açık, iyi, sağlam siyasi yönetime katkıda bulunuyor mu?" olduğu söylenmektedir.) Otokrasilerde mahkeme ya da adalet sarayı, toplum içinde görünür, korku uyandıran ve genellikle askeri olarak korunan bir toplum oluşturur. İç siyaset, kamusal alanda değil, saray duvarlarının arkasındadır. Kısa süreler için rakip mahkemeler söz konusu olabilir – "Niçin Mahkemeye gelmedin? Hangisine, Kralınkine mi yoksa Hampton Mahkemesine mi?" Totaliter bir devletin kendine özgü kurumu tek partidir.

- *Ekonominin tipi.* Kökende, kuramda ve ruhta bu bir piyasa ekonomisi ya da bir başka deyişle kapitalist ekonomi olmakla birlikte, gerçekte sosyal demokrat ya da demokratik sosyalist rejimlerde olduğu gibi, kimi zaman bilinçli ve kararlı bir biçimde olmak üzere, çoğunlukla karma ekonomidir. Otokrasilerin (ve askeri siyasi yönetimlerin) çoğu tarım toplumlarıdırlar. Bunların sanayileşme girişimleri, iktidar yayıldığı ve eleştiri gerektiği için, ya demokratikleşmelerine ya da iktidarın totaliterlik doğrultusunda tek elde toplanmasına yol açar, ama genellikle kronik ekonomik ve siyasal istikrarsızlıkla sonuçlanır. Gerçek totaliter rejimler, ister savaşta olsunlar ister olmasınlar, "tek" ölçütün ekonomi olmasını reddeden savaş ekonomisiydiler.
- *Mülk kuramları.* Modern bir demokraside mülk sahipliği hâlâ bireysel değerliliğin, kökende ahlaki değerlili-

* Dar bölge seçim sistemi. (ç.n.)

ğin bir simgesi olsa da, artık daha çok iktisadi anlamda anlaşılmaktadır. Bazıları koşucuların önündeki engellerden sorumlu olmasa da ödülleri Tanrı'nın dağıttığına inanır, ama servet dünyevi koşullarda bile haklılaştırma gerektirir. John Rawls, düz anlamıyla eşitliği reddetse de, bütün eşitliklerin başkalarının yararına oldukları yönünde bir kamusal haklılaştırmaya ihtiyacı olduğunu savunur. Mülk biçimleri her zamankinden daha devingen ve bireysel hale geldi: Miras alınan topraktan edinilen toprağa, topraktan evlere ve işyerlerine, anonim şirket hisselerine ve eğitimle kazanılan yeteneklere uzanır. Dolayısıyla, "mülk" devingen ulusal sınırdır. Otokrasilerde mülkü yalnızca toprak ve değerli şeyler oluşturur. Totaliter rejimlerde kuramda kişisel mülk yoktur ama her durumda mevkinin mükafatları, üstünlükleri ve ayrıcalıkları vardır.

- *Hukuk karşısındaki tutumlar.* Otokrasilerde hukuk ya gelenekseldir ya da otokratın ilan edilmiş istencidir. Modern demokrasilerde hukuk hem geleneksel hem de yasal açıdan emredici olabilir; ama yeni yasalar bir millet meclisi ya da parlamento tarafından yapılır. Bireyler arasında hukuk, daha çok sözleşme meselesidir, ama otokrasilerde olduğu gibi kişisel iltimaslar ya da müdahaleler aracılığıyla değil, yansız yargıçlar tarafından genel kurallara göre düzenlenir. Totaliter rejimlerde, yasa, yazılı olanın harfi harfine anlamında değil, ideolojinin genel yönelimleri doğrultusunda yorumlanır.
- *Bilgi karşısındaki tutumlar.* Yine karşılaştırma, modern demokrasileri daha anlaşılır kılabilir. Otokrasilerde bilgi siyasi iktidarın birleşik bir aygıtıdır, "iktidarın

gizemleri"nin parçası ya da yönetici seçkin tarafından paylaşılan ama kamusal alanda sorgulanmayan ya da tartışılmayan yayımlanmamış "devlet us"u olarak görülür. Bilimsel ve ahlaki doğrular birbirine karıştırılır ve sansür devletin zorunlu bir kurumudur. Modern bir demokraside bilginin parçalı, zorunlu olarak bağlantılı olmayan sorunlarla ilişkili olduğu düşünülür. Ahlaki doğruların çoğunun, uygulamayla bağlantılı, kamusal tartışmaya açık ve bilimsel doğrulardan ayrı olduğu düşünülür. Bağımsız eğitim ve bilgi yayma merkezleri resmi yollardan himaye edilirler. Eğer bu türden toplum işleyecekse, bilgi yayılmalı ve sansürden uzak tutulmalıdır.

- *Enformasyonun yayılması.* Duyurular otokrasilere, gazeteler modern demokrasilere özgüdürler. Otokrasilerde düzenli haber dolaşımı olmaması nedeniyle, casusun gizli dinlemeci ve soytarının emniyet supabı ya da gizli hicivci haline gelmesi gibi, söylenti ve dedikodu da toplumsal kurumlar haline gelir. Gazetelerin sayısının ve devlet denetiminden bağımsızlıklarının artması, demokratik oy kullanma hakkının artmasıyla koşuttur. Basılı materyaller, kamusal enformasyon kaynakları olarak sözel iletişim ve söylenti karşısında ağır basar. Demokratik rejimlerin etkin biçimde işlemesi, giderek daha çok insanın devlet işlerinin nasıl gittiğine ilişkin mantıklı kesin enformasyona ulaşmasına ve devletin kamusal ihtiyaçları ve tepkileri ussal biçimde doğru değerlendirebilmesine dayanmaktadır. Demokratik rejimlerde resmi yayınların doğal olarak yansız ve nesnel olmaları gerekirken, aksine, totaliter rejimlerde her türlü bilgi ya propaganda ya da devlet sırrı olarak görülür.

- *Siyaset karşısındaki tutumlar.* Modern demokrasilerde siyasete daima hoşgörü gösterilir ve siyaset etkin bir biçimde cesaretlendirilir. Siyaset, uzlaşmayı amaçlayan ya da içeren bir uzlaştırma etkinliği olarak görülür. Otokrasilerde ya rejim siyasetin üstündedir ya da siyaset sarayın mahremiyetiyle, mahkemeyle ve iç partiyle sınırlıdır. Totaliter rejimlerde siyaset bir burjuva yalanı olarak lanetlenir ve bütün uzlaşmalar gibi o da ya bütünüyle taktikseldir ya da henüz ortadan kaldırılamamış toplumsal çelişkilerin bir belirtisidir. Gobbels, "Siyasi partiler sorunları sürdürmek için, biz çözmek için varız," demişti.

"Demokrasi" tarihindeki ve anlayışındaki bazı temel sorunlar ve muğlaklıklar (bilgiye karşı kanı, "çoğunluk tiranlığının tehlikeleri, popülizm, kitlesel desteğin bazı modern otokrasilere verdiği güç) çözülmediyse de, bu çok basit karşılaştırmalar, ülküsel bir en iyiyle karşılaştırmalar yaparak kendimizi hayal kırıklığına uğratmak yerine, en kötüsüyle karşılaştırmalar yaptığımızda ortaya çıkan büyük gücün ve etkinin özelliklerini gösterebilir. Yalnızca iki özelliğe ya da duruma işaret edelim: Birincisi, siyasi yönetim sistemleri hakkındaki gerçekler yazıldığında ve bilindiğinde otokrasilerin zarar gördükleri karşılaştırma yoluyla çok açıktır. Çünkü dışarıya kapalı seçkinler, siyasi yönetimin idaresinde söylenlere ve aldatmacalara dayanırlar. Seçkinlerin daima bilge ve haklı olmadıkları ve yönetici seçkinin halkı için kaygılanacağı yerde onu sistemli bir biçimde sömürdüğünü gizlemeye ihtiyaç duyduğu yaygın ve açık bir biçimde söylenirse tehlikeye düşerler. Öte yandan, modern demokrasiler sistemin nasıl çalıştığını söyleyen

doğrulara katlanabilirler. Kimileri bu suretle demokrasilerin güçlendiklerini, çünkü siyasi yönetimin siyasaları ve tasarıları bilindiğinde ve herkes tarafından eleştirildiğinde, otokrasiden farklı olarak bunların düzeltilebileceklerini ya da gerekliyse terk edebileceklerini savunmaktadırlar. Belirli hükümetler kuşku uyandırabilirler, onlara güvenilemeyebilir ve hatta görevden uzaklaştırılabilirler ama rejimin istikrarı ya da bütün siyasal sistem (kamuoyu bütün siyasetçilerin yozlaştıklarına ve kendi çıkarlarına hizmet ettiklerine, belki de hatta bütün siyaset etkinliğinin yozlaşmış olduğuna inanmaları için yönlendirilmediği sürece) çoğunlukla tehdit altında değildir.

İkinci olarak, karşılaştırma açık, şeffaf siyasi yönetimin ve bilgi edinme özgürlüğünün yanı sıra bilginin kullanılabilirliğinin ve dolaşımının da fiili katılım denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Katılımın (hem demokratik siyasi yönetimin bir mekanizması hem de ahlak eğitiminin bir temeli olarak) öneminden bir şey kaybettirmese de, en azından ilkçağ demokrasilerinin ve kent cumhuriyetlerinin ülküsü olan doğrudan katılım konusunda modern demokrasiler ölçeğinde sınırlar vardır. Dolayısıyla, geniş topraklar üzerine kurulmuş siyasi yönetimler (tarihte oldukça yeni olan) halkın ne yaptıklarını bildiğini bilmeleri tarafından, bir başka deyişle, hem doğrudan katılımcı halk hem de kamuoyu tarafından dizginlenirler. Ayrıca, siyasi yönetimler, liderlik ettiklerinde izlenip izlenmeyeceklerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Amacına ulaşacaksa kimi yasalar, tutumlarda yalnızca hukuka saygıdan ya da ondan duyulan korkudan kaynaklanmayan (örneğin, hız sınırları, halk sağlığı kampanyaları, enerji tasarrufu, ırk ilişkileri ve

benzerleri konusunda) değişiklikler yapma ihtiyacı duyabilir. Amerikalı deneyimli Britanya siyaseti araştırmacısı Samuel H. Beer, parlamentonun var olan rızayı temsil etmek için olduğu kadar "rızayı seferber etmek" için de var olduğunu söyledi. İyi bilgi edinme hakkı yasası, büyük bir olasılıkla, seçime dayalı temsil sistemin hal yoluna konulmasında olduğu denli bilgilendirilmiş rızanın seferber edilmesinde de önemlidir.

Japonya'dan bir örnek durum

Otokrasiler hakkındaki doğrular onları tehlikeye atmadan söylenemese de, demokratik sistemler hakkındakiler söylenebilirler ve söylenmelidir savı, Japon siyaset düşünürü ve kültür tarihçisi Masao Maruyama'nın anlattığı uyarıcı bir hikâyeyle açıklanabilir. Kono Hironaka, önceleri Japonya'nın planlı modernleşmesine kesinlikle karşı çıkan bir gelenekçiydi, daha sonra Japon Liberal Partisi'nin kurucusu ve lideri oldu. Özyaşamöyküsünde dönüşümünün John Stuart Mill'in *On Liberty* (modernleşmecilerin çevirmek için onu seçmesi garip) adlı kitabını okumasıyla gerçekleştiğini anlatır.

> Bu kitabı ilk okuduğumda at sırtındaydım. Ani bir ışıldamayla bütün düşünme biçimim değişti. O zamana kadar Çinli Konfüçyüsçülerin ve klasik Japon düşünürlerinin etkisi altındaydım ve "barbarı kovma" siyasasını destekliyordum. Artık *sadakat ve evlat saygısı dışında* bütün eski düşüncelerim tuzla buz oldu. Ama, aynı zamanda,

bundan böyle insanın özgürlüğüne ve insan haklarına her şeyden daha çok saygı göstermem gerektiğini biliyordum.

Maruyama, acıklı bir kızgınlıkla, bu iki koşulun (sadakat ve evlat saygısı), daha sonra birbirine dayanan iki kendilik olarak düşündüğü Japon demokrasisi ve özgür "siyaset bilimi" ya da eleştirel siyaset araştırması için ölümcül olduğunun ortaya çıktığına dikkat çekti. "Kono bu gelenekçi ahlaklılığın muhafaza edilmesinin liberalizm için bir sorun yaratabileceği konusunda en ufak bir uyanıklık gösteremiyor." Şu bir gerçek ki, "evlat saygısı" (çok geniş bir aile söz konusudur), klanın üyesi açıkça eleştirilmemelidir anlamına ve "sadakat", yasalar imparator adına parlamento tarafından kabul edildiğinde –hayran olunan bir Britanya ve Almanya geleneği– nasıl ve niçin olduğu sorgulanamaz anlamına gelmekteydi. Bu, Diet'te ya da bir başka deyişle 1930'lardaki parlamentoda aşırı milliyetçilerle karşı karşıya geldiklerinde demokratların ve liberallerin gücünü hem ahlaken hem de siyasal olarak zayıflattı. Maruyama, aşırı milliyetçi İmparatorluk Eğitim Tebliği'nin parlamentonun ilk toplantısından çok kısa bir süre önce ilan edildiğini ve bunun daha sonra parlamento tarafından sorgulanamadığını, çünkü Japon devletinin değerlere karar verme hakkına sahip karşı gelinemez bir ahlaki kendilik olarak görüldüğüne dikkat çekti. Son zamanlara kadar İngiltere'de monarşinin ve bütün kraliyet ailesinin ahlaki değerleri kişileştirmesi ve bunları pekiştirmesi gerektiği yönünde bir kanı hakimdi.

Karşılaştırmalar güven oluşturabildikleri gibi kimi zaman endişeye de neden olabilirler. 1930'larda, demokrasilerde ekonomilerini bütünüyle denetleyen ve, dahası, ye-

niden silahlanmada bu etkili denetimi kullanan, totaliter olma iddiasındaki Japonya, Nazi Almanya'sı, Faşist İtalya ve Sovyetler Birliği gibi modernleşen otokrasilerle karşılaştırıldığında özgür toplumların verimlilik konusunda bir bedel ödediği kanısı hakimdi. Ama bin tane hatip ve başyazı bu bedelin ödenmek zorunda olduğunu söylemişti. Buna karşın, İkinci Dünya Savaşı'nın fiili gidişatı bu iddiaların birçoğunun boş olduğunu gösterdi. Mussolini'nin verimlilik iddialarının boş böbürlenmeler olduğu ortaya çıktı; Hitler, kısmen yönetimdeki yetersizliğinden, kısmen de "böl ve yönet" taktiğinden ötürü, farklı bölümlerin, parti liderlerinin, hatta rakip gizli servislerin savaş malzemelerinin tedariki için kendi aralarında rekabete girmelerine izin verdi ve benzer paranoyalarıyla Stalin, (mutlak iktidar kesinlikle insanın güvende hissetmesini sağlıyormuş gibi gözükmemektedir) 1930'ların ortasında ve sonunda muvazzaf ordu subaylarının yarısı ile üçte ikisi arasındaki bir bölümünü tasfiye etti; Japonya'da ordu ile siyasi liderler arasındaki güvenin ve ilişkinin bozulması, ordunun savaşın gerçekçi amaçlarının belirlenmesinde siyasi etkenleri göz ardı etmesine yol açtı. Britanya köşeye sıkıştığında ve Japonya, Birleşik Devletler'e saldırdığında her iki ülke de ekonomilerini savaş için seferber etmede beklenmedik bir biçimde Nazi Almanya'sından daha başarılı ve verimli oldular. Britanya'da savaştan önce planlamaya ve bunun olanaklı olduğuna inanmayan yüksek mevkilerdeki devlet memurları, hızla işgücünün zorla çalıştırılmasını, hatta kadınların bile askere alınmasını da içeren planlı bir ekonomi oluşturdular. Naziler, esas olarak ideolojik nedenlerden dolayı, yenilgi gözle görülür hale gelene kadar kadınları askere almadılar.

Bir demokrasi nasıl böyle aniden kendisini etkili bir savaş ekonomisine dönüştürebildi? Yanıt, özgür toplumlara temel oluşturan bir şeyde olabilir. Aristoteles bunu uzun zaman önce düşünmüş ve şöyle sormuştu: Bir tiran iktidarını ebedileştirmeyi nasıl umabilir? Ve çok alışılmış gibi görünmeyen bir yanıt verdi: Tiran bütün erkeklerin "saray kapılarında amaçsızca bekleme" yeteneğini (*arete*) desteklemeli ve bütün *symposia*'ları, erkeklerin uzun öğlen dinlenceleri sırasında konuşmak, dinlenmek ya da herhangi bir başka amaç için toplandıkları içki içilen dernekleri yasaklamalıdır. Niçin? Erkeklerin aylak bir biçimde dolanmalarını sağlamanın amacı, onları –özellikle mimlenmiş olanları– gözetlemek ve komplo kurmalarını engellemektir. Ama masum *symposia* niçin yasaklanıyor? Çünkü erkekler karşılıklı güveni ilk defa böyle siyasi olmayan kurumlarda öğrenirler. Ve karşılıklı güven olmadan tiran alaşağı edilemez. Bence İngiliz savaş ekonomisinin olağanüstü biçimde seferber edilebilmesinin nedeni insanların birbirlerine güvenebilmeleri, karar alma iradesini başkalarına bırakabilmeleri ve merkezin tasarılarını merkezin sürekli gözetimi olmaksızın gerçekleştirmek için bu temelde birlikte çalışabilmeleriydi. (Olağanüstü durumlar dışında kullanamadığımız bir beceri – kamu görevlilerinin işlerini yapmalarını sağlamak, aslında işlerini mesleki görev duygusuyla yaptıklarına duyulan güven azaldığında işlerini yaparken onlara müdahale etmek için karmaşık hesap sorma ve izleme aygıtları tasarlamak için bol zamanın olması.)

Öğrencilerime meslekten bir asker olarak Rommel'in 1944'te müttefiklerin nereye çıkartma yapacağını doğru tahmin ettiğini söylerim. Ama Hitler'in Normandiya

yerine Pas de Calais aldatmacasına kanmasından ötürü, Rommel, Panzerlerini uygun yere değil, cesaret edip ikisi arasında bir yere konumlandırmak zorunda kaldı. Gene de, Hitler'in Normandiya çıkartmasının bir kandırmaca olmadığını kabul etmesi için üç gün beklemek zorunda kaldı. Britanyalı bir komutan Churchill'in emirlerine uymayıp kendi karar verme yetkisini kullanarak zafer kazanmış olsaydı, kuşku yok ki, Cheltenham, Surbiton, East Ham ya da böyle bir yerin dükü, kaybetmesi durumunda ise Barbados'un ya da Falkland'ın genel valisi olurdu. Ama Rommel benzer bir şey yapıp başarısız olsaydı onu anında ve halkın önünde bir infaz beklerdi ve başarılı olması durumunda ise Führer'in istencine karşı çıktığı için değil, asıl Hitler'in her şeyi bilmediğini gösterdiği için sessiz sedasız uzaklaştırılmadan ve tasfiye edilmeden önce kısa bir dönem mesleki saygı görürdü. Demokrasilerde halk yalnızca daha çok güven duyulabildiği için değil, her şeyi bilmesi beklenmediği ve aynı zamanda başarısızlığın sonuçları daha az sert ve şiddetli olduğu için de ordusuna, kendi yargısına güvenecek, karar verme yetkisini kullanacaktır. Muhtemelen, Lincoln, Birlik ordularının komutanı McClellan'ın zaferler kazandıracağına güvenebildiği sürece (kazandıramadı ve ayrıldı) başkan olmak ya da diktatör olmak için komplo kurup kurmadığının umurunda olmadığını söylediğinde aynı doğrultuda düşünmekteydi. İntikam arzusu, siyasi uzlaşma gereksinimine aykırı olabileceği için, bir şekilde otokrasilerden daha çok demokrasilerde karşılaşılan karşılıklı güven siyasi eylem için temel koşul olmalıdır.

VII. Bölüm

DEMOKRATİK YURTTAŞLIK

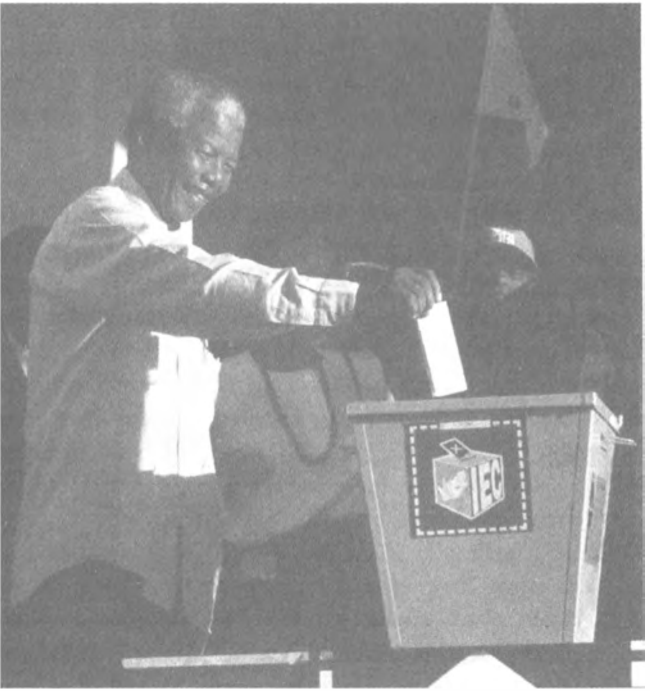
Sonra, gelebilmesi için dua edelim,
Her şeye rağmen gelmesi için
...
Her yerde samimi,
Her şeye rağmen kardeş olalım.

(Robert Burns)

Modern demokrasilere özgü kurumsal aygıtların çoğu, cumhuriyetlerde ya da sınırlı monarşilerde biçimlendirildiler. Demokrasi öncesine ait bu aygıtların birçoğu, daha demokratik bir anayasa, kimi zaman da daha demokratik bir toplum yaratmak için eski yönetici sınıfın aleyhine döndüler. Yurttaşlar ile tebaalar arasındaki ayrımın aşama aşama ortadan kalktığı söylenebilirse de, bu çok basit olacaktır – bazen böyle olduysa da bazen de olmadı. Birleşik Krallık'ta meşru yurttaşların kralın tebaaları olarak tanımlanması düşüncesi uzun süre ayak diredi. "Yerlileşme" (yani meşru vatandaşlık) için uğraşan göçmenler, krala ya da kraliçeye uzun bir bağlılık yemini etmeliydiler. 2002 yılında

yemine Birleşik Krallık'ın ve onun sakinlerinin haklarına ve özgürlüklerine saygı gösterme, demokratik değerlerini savunma, yasalarını gözetme ve yurttaşlık görevlerini ve yükümlülüklerini yerine getirme andını ekleyen yeni bir "vatandaşlık yemini ve andı" yasası kabul edildi.

Sonuncu yükümlülük, biraz bulanıksa da, ilginçtir. Yurttaşlık görevleri ve yükümlülükleri, yalın bir biçimde geleneksel korumaları karşılığında yasalara itaat etme (bazılarının kabul ettiği gibi, iyi yurttaş olma) anlamına gelmekteyse, zaten bu önceden söylenmiş olduğundan bu sözcükler gereksizdir. Aynı zamanda yurttaş için daha etkin bir rol ifade ediyor gibi gözüktüğünden dolayı, Birleşik Krallık'ta haklara ve özgürlüklere saygı göstermenin bir görev olduğunu da ifade etmektedir. Siyaset felsefecileri, haklar ve görevler arasında yakın, hatta karşılıklı bir ilişkinin bulunduğunu savunacaklardır: Siz ve ben, başkaları üzerindeki etkisinin ne olabileceğini düşünme ve dolayısıyla başkalarının haklarına saygı gösterme ve destekleme görevini yerine getirmeksizin hakkımız olduğunu düşündüğümüz şeyi öne süremeyiz; aynı şekilde, siz ve ben vatandaşlık görevimizi yerine getirmenin bir yolu olarak düşündüğümüz bir yolu izliyorsak, bu, bizim başkalarının da benzer bir görevi olduğunu düşündüğümüzü ve bu görevleri yerine getirmeleri için onlara bilgi, yetenekler ve fırsatlar verilmesi gerektiğini içerimlemektedir. İçişleri Bakanlığı, ister hükümet siyaseti olarak bilinçli bir biçimde olsun, isterse zamanımızın değişen ruhunun (Almanlar bunu tek bir sözcükle, *Zeitgeist*'la karşılamaktalar) izlenmesi olarak bilinçsizce olsun, sanki yeni bir Britanya vatandaşı olmak için etkin bir vatandaş olmanız gerek-

12. Nelson Mandela, Güney Afrika'daki ilk ırkçı olmayan, tam demokratik seçimde oyunu kullanıyor, 1994.

tiğini kabul etmelisiniz ya da kabul etmek zorundasınız demektedir. Cumhuriyetçi bir paradigma, bir monarşi paradigmasına aşılanmakta. ABD'de kapsamlı bir yurttaşlık sınavı yapılmakta ve bayrağın önünde anayasaya sadakat andı içilmektedir. Bir demokraside yazılı bir anayasanın bulunması, bu anayasa demokrasi öncesine ait olsa bile,

meşru yurttaşlık hakları ile yurttaştan beklenen görevler arasında –en azından kağıt üzerinde– herhangi bir ayrımın yapılmasını zorlaştırır.

Kurumlar

Etkin, etkili bir yurttaş olmak istenci, beceri ve kuramlar hakkında bilginin yanı sıra, özel yönelimlerin iktidar kaldıraçlarının neler olduğunun hem kapsamlı soyut ve akademik bilgisine hem de pratik bilgisine sahip olmayı gerektirir. Farklı demokrasilerdeki farklı kurum yapılarının görece etkililiklerini karşılaştırmaya çalışmak bu kitabın kapsamını aşacaktır. Siyaset bilimciler sık sık karşılaştırmaya başvursalar da, aynı şeylerin farklı ulusal kültür ve tarih ortamlarında ne denli farklı işlediği anlaşıldığından beri, bir benzerle karşılaştırmak için bir benzerin bulunup bulunmadığı konusunda hep kuşkucu oldum. Birleşik Krallık, savaş sonrasının imparatorluktan geri çekilme döneminde, neredeyse bütün eski kolonilerinde, ardında Westminster parlamenter siyasi yönetim biçimlerini bırakmış ya da onlara bahşetmişti. Bekleneceği üzere bunlardan hiçbiri çalışmadı, bazıları bütünüyle yıkıldı hatta yıkılmadıkları yerlerde (Hindistan'da olduğu gibi) Westminster yönetim biçimlerine ilişkin a priori bilgi, yeni bağlamı, dinamikleri, sorunları ve olasılıkları anlamaya yardımcı olmak yerine bunun önünde önyargısal bir engel oluşturdu.

Buna karşın, modern demokrasilerin kurumsal genel ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin bazıları çok açıkken bazıları daha zor ayırt edilirler, ama

gene de bunları sıralamama izin verin. Bunu, kategorilerin çoğunun belirli biçimde modern oldukları iddiasına katılmasam da, saygıyla, Robert Dahl'ın *The International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences* adlı yapıttaki nitelikli yazısında yer alan kategorilere dayandıracağım. Ama düzeltmeler ve eklemeler yaparak bu kategorileri yeniden açıklayacağım.

- *Seçilmiş temsilciler.* Siyasi yönetimin bir parlamentonun ya da meclisin vatandaşlar tarafından seçilen üyelerinin denetiminin altında olması. Aslında, Dahl, nadir görülen ve ABD'nin birçok bölgesi için özgül olan "seçilmiş memurlar" demektedir. (Eğer hakimler ve devlet yargıçları seçilirlerse, liberal demokrasi biçiminden çok popülist demokrasi biçimi yürürlüğe girer.)
- *Özgür, adil, sık seçimler.* Hall "bunda baskının görece nadir olduğunu" ekliyor. Seçim gözlem heyetleri, günümüzde askeri diktatörlükten sonra demokratik seçimleri oturtmak ya da bozulan seçim sistemini düzeltmek için uğraşan birçok ülkeye gidip baskının yanı sıra (ülkede belki de bilinmeyen) seçim yolsuzluğunun olup olmadığını araştırmaktalar.
- *İfade özgürlüğü.* "Yurttaşlar, büyük ölçüde tanımlanmış siyasi meselelerde sert cezalandırılma tehlikesi olmaksızın kendilerini ifade etme hakkına sahiptirler..." Aslında, burada "siyasi" gerekli midir? Otokrasilerde konuşma özgürlüğünün bastırılması kesinlikle "siyasi" gibi damgalayıcı sözcüklerle gerçekleşmektedir; ama devlet okullarında cinsel eğitimin yasaklanmasının siyasi olmadığı da samimiyetle söylenebilir – yalın biçimde, okul yönetim

kurullarının, anne babaların ve siyasi ödünler vermesi gerekmeyen kanun koyucuların özel ahlakına ilişkin bir meseledir.

- *Alternatif, bağımsız enformasyon kaynaklarına ulaşma.* Dahl bu kategoriyi, eğer veri kaynakları siyasi yönetimlerin yayınlarına, onların istatistiklerle oynayabilme, onları saklayabilme ya da hatta uydurabilme güçlerine karşı çıkmak için kullanışsız iseler, özellikle de yönetimlerin basının ve yayıncılık araçlarının üzerinde aşırı etkileri, hatta denetimleri var ise, yararsız hale gelen "ifade özgürlüğü"nün hemen ardına koymakta haklı.
- *Özerk kuruluşlar.* Yurttaşların "görece bağımsız siyasi partiler ve çıkar grupları da dahil olmak üzere bağımsız kuruluşlar ya da örgütler kurma hakkı" olmalıdır. Aslında, bu, Tocqueville'i izlersek, özgürlük ve demokrasi için temeldir, ama modern demokrasilerde siyasi partiler siyasi yönetimi seçmene uymaya zorlayan temel kurumlar gibi gözükmektedirler. Bu nedenle, "çok partili" sistem ayrı bir başlığı hak ediyor olabilir. Ve çokkültürlü siyasalar yönündeki yeni taleplerin ne kadar ileri gidebileceğine ilişkin sorular (Britanya ve ABD gibi devletlerin ne kadar çokkültürlü olduklarına ilişkin oto-portreleri denli) karmaşık ve külfetlidirler.
- *Kapsayıcı yurttaşlık.* "Ülkede sürekli ikamet eden ve onun yasalarına tabi olan hiçbir yetişkin, yurttaşlar için geçerli olan ve yukarıda sıralanan beş siyasi kurum için zorunlu haklardan yoksun bırakılamaz." Ama oy kullanma hakkının sürekli ikamet edenlere genellikle tanınmadığına dikkat edin. Ulusal duygular coşabilir. Yabancı eşlerin statüsüne ilişkin yasalar genellikle oldukça özel ve tuhaf olabilirler.

Buna karşın, Robert Dahl, özellikle yeni ve gelişmekte olan demokrasilerde kabul edilmeyen bir şeyi kabul etmekte: *Yargının* siyasi yönetimden gerçek *bağımsızlığı* ve *adil ve ussal bir yansız devlet hizmetine* gerçek anayasal destek ihtiyacı. Muhtemelen, Dahl, 'Birleşik Devletler bu iki kurumsal özellik *olmadan* da açıkça demokrasidir ve bunlar kesinlikle önkoşul değildirler' yanıtını verecektir. Amerikan kurumlarının görece garipliğini kabul etmekteyim, ama bu eksikliği başkaları tarafından iyi yönetim adına reddedilen popülist demokrasinin bir öğesi olarak görüyorum. 1900'lerde Birleşik Devletler'in batı eyaletlerinin hemen hemen tamamı, popülist bir siyaset biçimini güvence altına almak için bazı oldukça ilginç aygıtları yasallaştırdılar: Halk dilekçesiyle yasama *girişimi*, *halkoylamaları* ve seçilmiş üyelerin azli için koşullar.

Dolayısıyla, bu noktanın etrafında dönüp durmaktayız. En azından –normal olarak demokrasi diye adlandırılan rejimlerin ortak özelliklerine işaret eden– bir tane açık ya da ampirik demokrasi tanımına ulaştığımızı düşündüğümüz an karşımıza çoğunlukçuluk ve popülizm sorunu dikilmekte. Platon'un hayaleti bizi rahatsız ediyor. Evet, yanıtı biliyoruz. Tarih, us ve ahlak, demokrasi tenceresine özgürlüğü, insan haklarını ve insanların kardeşliğini katmalıdır. Sonuçta bu güzel harmanı, etiket şaraptan daha güzel olsa bile, keyifle modern demokrasi diye adlandırabiliriz. Yukarıdaki gibi listeler konusunda iyimser olsak da, bu harmanın iyi yönetimle aynı şey olduğu gibi saçma bir iyimserliğe kapılmamak için, iyi siyasi yönetimin diğer iki olumsuz koşulunu eklemeliyiz: Kamu görevleri için Amerikan tarzı parti "ganimet sistemi" ve siyasi güdüm altın-

daki yargı, siyasi adalet ve kimi zaman siyasi istikrar için geçirgen değil midir? Ve demokrasiler dış siyasetlerinde otokrasiler kadar aptal, gözükara ve saldırgan olabilirler. Demokrasi adına nihai bir yanıt yoktur. Tanımlar gibi listeler de hiçbir şeyi çözmezler. Yalnızca sürekli farklı değerleri, farklı çıkarları ve siyasetin kendisini uzlaştırma yönünde bir gayret söz konusudur.

İnsanların demokrasinin ilkeleri olarak kabul ettikleri ilkelerin kimi zaman uzlaştırılması gerekebilir. Milletvekili, Papaz Dr. Ian Paisley, sık sık ve anlaşılır bir biçimde, Kuzey İrlanda'nın demokratik yönetilmediğinden yakınıyor: "Demokratik" çoğunluk, uydurma bir seçim sistemine dayanan oldukça dayatmacı, yapay ve karışık bir iktidar paylaşımı düzenlemesiyle iktidardan mahrum edilmekte ve sorunları daha da kötü bir hale getirmek için yabancı yönetimin bu dayatması görmezden gelinmekte, dolayısıyla da hem ulusal egemenlik hem de demokratik ilkeler ihlal edilmektedir. Aslında (Thomas Hobbes'un alayla kabul edebileceği gibi) aranan saf demokrasi değil, çoğunluk açısından muhtemelen uygun olmasa da, en azından kabul edilebilir olan bir barıştı. Güney Afrika'da ırkçı devletten müzakere edilmiş demokratik bir anayasaya geçiş dönemi sırasında Afrika Ulusal Kongresi "bir kişi=bir oy" diye haykırdı (aslında "bir erkek=bir oy" diyorlardı, ama hızla bu küçük yanlışı düzelttiler). Onların oy kullanma ve Güney Afrika siyahlarını yeni düzende baskın çoğunluk yapma haklarını ve güçlerini yadsımak olanaklı değildi. Ama sorun bu kadarla kalmıyordu. Liderler, yalnızca barışçıl değil, aynı zamanda yatırımların ve sermayenin Güney Afrika'dan kaçmasına yol açmayacak bir çözümün bulunması gerektiğini bili-

yorlardı. Nitekim, sıkı yasal sınırlamalar ve İnsan Hakları Beyannamesi, özellikle beyaz Güney Afrikalıların güvenini tazelemek için yeni anayasanın siyasal uzlaşımlarının parçası haline getirildi. "Barış Komisyonu" bazı bakımlardan (doğru itiraflar karşılığında insan haklarının çiğnenmesini geriye dönük cezalandırmadığı için) adalet ve çoğunluk hakları ilkelerinin yadsınması olarak görülebilir; bu barış, iktisadi ve siyasal istikrar adına verilen bir ödündü. Demokrasi İspanya'ya ve Şili'ye az çok benzer ödünlerle geri döndü. "Halkın egemenliği"nin sınırlarının olduğu kabul edildi. Her iki örnekte de, zalimce suçların faillerinden, insan haklarını çiğneyenlerden intikam almanın, hatta adalet aramanın içerdiği büyük tehlikeler karşısında, cumhuriyetin, cumhuriyetçi ya da demokratik siyasi yönetimin güvenliğine ve geleceğine öncelik tanındı.

Liberalizm ve cumhuriyetçilik

Günümüzde çoğu insan devletle ve kamuyla ilişkisinin asgari düzeyde olmasını istiyor. Bilinen ve geçerli yasaların (tabii ki yoksulluk ya da ayrımcılık söz konusu olmadığı sürece) üstünlüklerine sahibiz. Liberal devlet, son iki yüzyıl içerisinde Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da gelişirken, insanların özel ve ticari yaşamlarını asgari müdahaleyle yönlendirebildikleri bir ortam yarattı. İnsanların müdahaleleri çoğunlukla seçimlerde oy kullanmakla sınırlıydı. İşçi hareketlerinin dışındakiler hariç görece çok az insan siyasi partilerde etkindi; insanların çoğu kamu işlerini basının gözetimi altındaki görece küçük bir topluluğa ve en azın-

dan belirli ölçüde mahkemelerin denetimine bırakmaktan hoşnuttu. Bu siyasal sınıf, bazen bir işçi sınıfı hareketi çoğunluğunun demokrat sosyalist temsilcilerinden bazen de sistemden hoşnut olmayanları yatıştırmak için refah devletinin yeterli olduğunu kabul eden ya da onu geliştiren muhafazakârlardan ve Hıristiyan demokratlardan oluşmaktaydı. Bunlar arasında geliri bir şekilde yeniden paylaştırma –altın yumurtlayan tavuğu, kapitalist piyasa sistemini kesmeyi amaçlamayan– girişimlerinden kaynaklanan ciddi siyasa farklılıkları vardı. İş çevreleri, siyasi ya da ahlaki amaçlar güden yüksek vergilendirmeye kızdılar ve genellikle histerik bir biçimde, asla öyle olmadığı halde, özel girişim sisteminin çökmenin eşiğinde olduğunu söylediler. Ama savaş sonrası kapitalizminin başarısı eski işçi sınıfından daha büyük bir orta sınıf yarattığında, yeni orta sınıfın büyük bir kısmının temel ihtiyaçların, basit zorunlulukların ve acil durumlar için sıkı tasarrufun eski dünyasıyla bağlarını koparak tüketim mallarına para harcayabildiği bir zaman geldi. Britanya'da kooperatiflerin, satış dükkânlarının yerini büyük mağazalar aldı. Bu, tüketim toplumuydu. Bunu Thatcherizm ya da Reaganizm yaratmadı. Thatcher da Reagan da onun ürünüydüler. Thatcher ve Reagan tarihte ilk defa olmak üzere çoğunluk sınıfı olmayan, aslında hızla bir alt sınıf haline gelen –siyasetten uzaklaşan, örgütsüz ve artık demokrasinin rekabetçi parti sistemi tarafından korunmayan– işçi sınıfının refahı için canlarını çok fazla sıkmaksızın seçimleri kazanabildiler.

Parti liderleri, sorunlu konuları gerçek ciddi tartışmalar söz konusu olmaksızın içeriği belirsiz samimiyetlerle bir kenara atabildiler. Partiler çabalarını orta sınıf üzerin-

de yoğunlaştırdılar: 'Daha az vergi' seçim sloganı olarak kamu harcamasının yerini aldı. Yeni orta sınıf eski orta sınıftan çok daha bireyci, çok daha ben ve aile merkezliydi ve kamu hizmeti için ondan daha az istekliydi; hakların görevleri ve sorumlulukları gerekli kıldığına daha az inanmaktaydı. Parti liderleri ve yöneticileri, toplumun uzun dönemdeki ihtiyaçlarına odaklanan düşünceler ve siyasalar üzerine düşünmek ve bunları desteklemek yerine, açıkça ve utanmaksızın, en yakın seçimin taktikleriyle, kişiliğin yansıtılmasıyla ve medyada temsille ilgilendiler. Toplumsal demokratik siyasette böylesine etkili olan bu kentli entelektüellerin çoğu yoksulluk ya da iktisadi eşitlik davalarını değil, "Balinaları Kurtarma", "GM Yiyeceklerini Yasaklama", hayvan hakları ve benzeri büyük ama küçük davaları üstlendiler. Kentli entelektüeller, ırkçılığa, aslında insanın saygınlığına ve her türden demokrasiye bir hakaret diye saldırırlar; ama ayrımcılığın kökenindeki nedenlerle – acımasız yoksullukla, iktisadi dezavantajla ve hatta görece yoksun bırakılmayla– yüzleşmezler.

Britanya'da kürsülerde ve anılarda Britanya demokrasisini ve özgürlüklerini yerel yönetimlerin ve gönüllü kurumların büyük hizmet geleneklerine atfetmeyi alışkanlık edinmiş siyasi liderler, aniden yerel yönetimin ulusal siyasetteki ve seçim stratejilerindeki joker değerini düşürdüler ve onu şiddetle eleştirdiler ve –ruh için olduğu kadar kesinlikle kamu hizmetlerindeki kısıtlamalar ve çok kısa bir süre öncesine kadar demokrasinin temeli olduğu düşünülen yerel yönetimden daha fazla kesinti yapmak için de iyi olan– gönüllülüğü yeniden canlandırmayı amaçlayan konuşmalar yapmaya başladılar. Birleşik Devletler'de kor-

kunç 11 Eylül 2001 olayları, büyük anayasal ve sivil haklar geleneğine aldırmama yönündeki yaygın tutkuları harekete geçirmenin bahanesi haline geldi.

Siyaset düşünürlerinin daha ağırbaşlı ve 'kurumsal bir biçimde liberal demokrasi ile eski yurttaş cumhuriyetinin kamu işlerine katılım yurttaşların görevidir ve bunun başkalarıyla uyum içinde yapılması bir ahlak eğitimidir' yollu düşünceleri arasındaki fark olarak ifade edecekleri bir şeyi oldukça popülist terimlerle anlatma yoluna sapacağım. Aslında, ciddi siyasi düşünce, Britanya'da ve Birleşik Devletler'de yirmi yıldır dikkate değer bir biçimde yayılmamakta ve canlanmaktadır. Tek sorun, bunun üniversitelerle, birbirleriyle ve parlak öğrencileriyle konuşan akademisyenlerle (çoğu işletme araştırmasındaki gibi zayıf bir seçenek değildir bu) sınırlı olmasıdır. Bu düşüncelerin çok azı siyasetçilere ve basına ulaşmaktadır. Önde gelen bir siyasi düşünceler tarihçisi olan Quentin Skinner, "Batı demokrasilerinin gelişimine, halkın siyasi yönetimi halk tarafından idare edilmeli ülküsünün köreltilmesinin eşlik etmesinin gerekliliği ironiktir" diye yazmıştı.

> Rönesans'ın ahlak ve siyaset yazarları, birey yurttaşların özgürlüğünü azamileştirmenin tek yolunun herkesin kamu işlerinde etkin rol oynamasını sağlamak olduğu konusunda genel olarak anlaşmışlardı. Siyasi yönetim işinin yalnızca bir yönetici sınıfın eline kalmasını engellemeyi ancak böyle eksiksiz bir katılımla umut edebileceğimiz savunuldu. Buna karşın, önde gelen Batı demokrasileri 17. yüzyıldan itibaren, bu görüşü onunla tamamen çelişen bir görüş lehine yadsıdılar. 'Özgürlüğü azamileştirmenin tek

yolu, kamunun özel yaşamımıza dayattığı taleplerin kapsamını asgarileştirmek olmalıdır' görüşü, liberal yönetim ile yönetilen arasındaki ilişki kuramlarının aksiyomuydu.

Skinner'la yalnızca belirttiği zaman çizelgesinin kesinliğinde anlaşamamaktayım. Bu yurttaş cumhuriyetçiliği erken Amerikan cumhuriyetinde güçlü bir biçimde vardı, ama İç Savaş sonrası döneminin "muzaffer" demokratik kapitalizminde bir halk gücü olarak tamamen ortadan kaldırıldı ve özgürlüğe ya da bağımsızlığa bu olumlu yaklaşım büyük ölçüde Chartist harekette ve işçi hareketlerinde ortaktı: Bağımsızlık yalnızca müdahaleye tabi olmamak değil, aynı zamanda kamu yararı ve genel çıkar için *bağımsız hareket etmek*ti. Ama bu onun ortaya koyduğu düşüncenin değerini düşürmemektedir. Modern demokrasilerin siyasi ve meşru kurumlarının ölçeği, etkin yurttaştan daha çok iyi yurttaşı talep ediyor görünümündedir: Demokratik kurumların görece düzgün çalışması ve güvenliği, etkin demokratik ruha duyulan ihtiyacı gideriyor gibi görünerek onu bastırabilir. Neredeyse bütün önemli siyasi süreçlere kamusal katılım ölçümleri, yalnızca seçimlere katılanların toplam sayısında olmamak üzere, genelde belirgin bir düşüşe işaret etmektedir.

Yurttaşlık

Esasında Rousseau'ya ait olan "demokrasi için eğitebilir miyiz?" sorusu nihayetinde sorulmalı. Hükümetten hangi örnekler buna yardım edebilir ya da bunu engelleye-

bilir? Eğitim bakanının "okullarda etkin yurttaşlık eğitimi konusunda –ve bu eğitimin demokrasiye katılımın yapısını ve uygulamalarını, yurttaşlar olarak bireylerin görevlerini, sorumluluklarını ve haklarını ve bireyler ile ortak etkinlik toplumunun değerini içermesi için– tavsiyelerde bulunmak üzere oluşturulan" danışma grubunun başkanı seçildim. "Etkin yurttaşlık eğitimi" ve "katılım uygulamaları", bu teşvikler ile hükümette, özellikle kendi partisi içinde hakim olan merkezileştirme ve sıkı denetim yaklaşımı ya da siyasası arasındaki karşıtlık (çelişki mi?) karşısında geçici olarak sessiz kalma gibi küçük bir bedel karşılığında üstlenebileceğim bir sorumluluktu. Bereket versin ki, siyasi yönetimler bütünüyle tutarlı değiller. Kuşkusuz, iyi tutumla ve *iyi yurttaşlar*la birlikte (Quentin Skinner ve benim zaman zaman umutsuz olduğumuz) *etkin* yurttaşlığın eski dilini ve isteklerini ya da bazı önemli durumlarda –yeni yasal yurttaşlık yemininde ve komisyonuma yüklenen sorumlulukta olduğu gibi– ortaya çıkan yurttaş cumhuriyetçiliğini korumak da istiyorlar. Komisyonun sonuç raporu aynı düşüncedeydi ve etkin yurttaşlık İngiliz ortaöğrenim kurumlarında yeni ve zorunlu ders olarak kabul edildi. Rapor şu açıklamada bulundu:

> Bu ülkenin siyasi kültüründe, hem ulusal hem de yerel düzeyde, bir değişimi amaçlamaktayız: İnsanların kendilerini kamu yaşamında bir etkileri olmalarını isteyen, bunu becerebilen ve bunun için tedarikli olan, konuşmadan ve eylemde bulunmadan önce veriyi değerlendirebilecek eleştirel yeteneğe sahip etkin yurttaşlar olarak görmeleri; genç insanlara var olan toplumsal katılım ve kamu hiz-

meti geleneklerinden en iyisini köktenci bir biçimde sunmak ve inşa etmek için ve gençleri kendi aralarında yeni katılım biçimleri ve eylem biçimleri bulmada özgüvenli kılmak için.

Sık sık grubumdan kaç kişinin liberal demokrasinin daha az talepkâr "iyi yurttaş" ve "hukukun egemenliği" buyrukları yerine, yurttaş cumhuriyetçiliğinin köktenci bir gündemine imza attığının farkında olduğunu merak etmekteyim. Okullar için "yurttaşlık düzeni", araçsalcılara çok daha köktenci şu gündemi sağladı: ihtilaflı meselelerin tartışılması, okul ve topluluk işlerine katılım; düşüncelerini savunma becerilerini öğrenme; becerinin, bilginin ve tutumların bir harmanlanması olarak "siyasal okuryazarlık" düşüncesi; kültürel farklılıklar –Birleşik Krallık'taki farklı uluslar, dinler ve etnik grupların, daha önce yurttaşlık için ulusal müfredatın bulunmadığı yerde bunun ve daha fazlasının– farkındalığını öğrenme. Hükümetin genel olarak bu eğitimin toplum ve siyasi yönetimin idaresi üzerindeki yavaş ama gerçek etkilerini fark edip etmediğini sık sık merak etmekteyim (eğer etkisi olacaksa, artık bu, hükümetlerin değil, kesinlikle öğretmenlerin ellerinde). Halk daha talepkâr, kendi taleplerine nasıl ulaşacağı konusunda daha bilgili ve aynı zamanda huzursuz edecek şekilde daha kestirilemez hale geliyor olabilir. Bir siyasi yönetimin bakış açısından özgür yurttaşlarla ilgili sorun, siyasi yönetimin onların bu özgürlüğü nasıl kullanacaklarından asla emin olamamalarıdır. Her iki ülkenin önde gelen siyasetçileri, liberal demokrasi kuramının hükümet idaresine uygunluğu ile daha yıkıcı, kestirilemez yurttaş

cumhuriyeti kuramı arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmak için uğraşıyorlar. Yurttaşlığı ister samimiyetle isterse sinsice olsun "gönüllülük" ya da ABD'de olduğu gibi "hizmet vererek öğrenme" haline getirmeye çalışıyorlar. Ama şöyle bir sorun var: Çok fazla gönüllülük, iyi niyetli yetişkinlerin genç insanlara ne yapacaklarını söylemesi haline gelebilir. Gönüllüler kurbanlık askerler olabilirler ve yurttaş olarak muamele görmezlerse ve onlara bir görevi yerine getirme sorumluluğu verilse de, bu görev amaçları ya da yöntemleri bakımından onlara yanlış ve boş gözüktüğünde bunun nasıl düzeltilebileceği konusunda öneride bulunma sorumluluğu verilmezse, düş kırıklığına uğrayabilirler.

Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda okullarda yurttaşlık eğitimi verilmektedir ve şimdi eski Sovyet bloğundan ülkeler, eğitimle değil, beyin yıkamayla geçen onyılların yarattığı siyasi yönetime ilişkin kinizmi ortadan kaldırmak için neredeyse son çare olarak onu müfredatlarına alıyorlar. Birleşik Krallık artık bu ihtiyacı anladı ve harekete geçti; ABD, devlet liselerinde yurttaşlık eğitimini yeniden başlatmaya, düzeltmeye ve umut verici bir biçimde (uydurmaya değil ama – söylemek için çok erken) ıslah etmeye girişiyor. Başlıca güdü, *iyi* yurttaşlığı yeniden yerleştirmek ya da yaratmak olabilirse de, genelde bunun gençleri kamusal alanda güçlendirmeyi amaçlayan *etkin* yurttaşlık eğitiminin hoş bir yan ürünü olabileceği bilinmektedir. Tartışmada, problematik içermeyen ve dolayısıyla da çok sıkıcı bir biçimde verilen (ve genellikle yurttaşlık bilgisi diye adlandırılan) "anayasa" eğitiminin eski geleneklerinin artık genelde en iyi ihtimalle yararsız olduğu ya da en kötü ihtimalle demokratik bir ruhu cesaretlendirme-

nin tersi bir etkide bulunduğu düşünülmektedir. Tüketim toplumlarının merkezinde, hatta bunların kamu yaşamında ortaya koydukları moral bozucu örneklerde bile, gizilgüç olarak önemli bu küçük uzlaştırma eğiliminin ya da, en azından düşünce tarihçisinin belirttiği gibi, yurttaş cumhuriyetçiliği düşüncelerinin demokratik kuramlarda egemen durumda olmasalar bile henüz herhangi bir araç tarafından tamamen yenilgiye uğratılmadıklarının işareti vardır. Kimi iyi insanlar, hakkında hiçbir şey okumaksızın bunu yapmaktalar.

Sonuç

Bütün demokrasi tartışmaları sonuçsuzdur ve asla sona ermezler. Neyse ki, yeryüzünde acımasız ya da merhametli nihai çözümler, Holocaust ya da New Jerusalem yok. Küresel kapitalizmin ortaya çıkışı söz konusu, ama bunda Fukiyama'nın ahmakça savunduğu gibi "tarihin sona ermesi" söz konusu değil. Kapitalizm, kapitalistlerin ahlak duygusu ve sorumluluğu kadar sağlam ya da kırılgan (Adam Smith'in *The Wealth of Natios* adlı yapıtındaki öğretisinin kısmen unutulan parçası). "Egemen devletler" (bunların bazıları egemen olduysalar eğer) geçmişteki kadar egemen ya da güçlü değiller, ama iktisatlarında başarabildikleri siyasi tadilatlar halkları için anlamsız değil. Dünyanın durumu, bazı bakımlardan acıklı. Dünya, Woodrow Wilson'un ülküsü için olduğu gibi, özellikle demokrasi için de güvenilir değil. Birleşmiş Milletler ve Birleşik Devletler, ne demokrasiyi ya da hatta insan haklarını evrensel olarak

13. Berlin Duvarı, 8 Kasım 1989.

dayatma eğilimindeler ne de bu güce sahipler. Devletler arasında demokrasi yok ve diğer devletler uluslararası toplantılarda istedikleri gibi oy kullanabilmekteler, ama mevcut Birleşik Devletler hükümeti küresel ısınma, barışı koruma, uluslararası savaş suçları mahkemesine eşit koşullarda katılma konusunda ortak tutum belirlenmeden önce yerel lobileri harekete geçirmekte ve "terörizme karşı savaş"ın gülünç bir biçimde keyfi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Demokratik *kurumlar*ın yayılacağını ummak için nedenler, esas olarak önemli olumsuz savlarda bulunabilir: Siyasi yönetimi idare etme biçimi ve tasarıları açık eleştiriye tabi olmayan tek parti devletlerindeki ya da askeri rejimlerdeki iktisadi verimsizlik eğilimi ve yaygın çürüme. Bu türden rejimler, değersiz para birimlerinin daha da değer kaybına uğramasıyla kelimenin tam anlamıyla iflas edebilirler ve bu da en sonunda halkı isyana ve devlet aygıtlarının destekçilerini sessiz bir umutsuzluğa sürükleyebilir. Kasım 1989'da Doğu Avrupa'daki ayaklanmalara katılan halk kahramanca davrandı. Aslında demokratik bir *ruh* vardı. Leipzig, Dresden, Berlin, Prag, Bratislava ve benzeri yerlerdeki işçiler, kilise cemaatleri ve öğrenciler (bazen ateş açma emrine uymayan) polisin ya da ordunun üzerlerine ateş açıp açmayacağını bilmiyorlardı. Bunlar rejimlerinin çökmesine neden olmayıp onu yalnızca hızlandırmış olsalar bile, "halkın gücü" ve insan cesareti ispatlandı. Sovyetler Birliği'ndeki Komünist Parti *glasnot* ve *perestroika* dönemlerinde reform yapmaya ve daha yumuşak bir görüntüyle iktidarı elinde tutmaya çalıştı, ama bütün ekonomik sistem açık bir biçimde çökmüştü. Devrimler genellikle, eski rejim (geçmişte çoğunlukla umutsuz olmasına karşın) bunalım dönemindeki eylemleri kahramanca olsa da haleflerinin daha fazla övgü almak için söyledikleri nedenlerle değil, iktisadi verimsizlik ve bürokratik katılıktan çöktüğü için gerçekleşirler. Demokratik ekonomilerin niçin çoğunlukla daha güçlü olduğunun eski Marksçıları köşeye sıkıştıran "nesnel nedenleri" var.

Ama Çin bir tereddüt yaratmakta. Kapitalizmin demokrasiyi yarattığını, hatta küreselleşmenin demokrasi-

nin kaçınılmazlığı için bir güç olduğunu –merhum F. A. Hayek'in etkili bir biçimde yaptığı gibi– savunanların, kapitalist ekonominin en hızlı siyasi yönetimin meritokratik ruhtan ayrılarak hem toplumun ayrıntılı denetlenmesinden hem de eşitlikçilik öğretisinden vazgeçmiş gibi gözükse de her türden siyasi muhalefeti bastıran bir partinin elinde olduğu bir dünyada yayıldığı gerçeğini örtmek için özel savunmaları var. Ekonominin başarısı –Roma İmparatorluğu'nun "ekmek ve eğlence"sinin basit bir modern örneği– Çin halkının dikkatini siyasi ve demokratik sorulardan bütünüyle uzaklaştırabilir mi ya da zirvede ortaya çıkan amaç sapmasından, uyuşmazlıktan ve zarar veren hatalardan uzaklaştıracak mı? Muhtemelen demokrasinin Batı'daki gerçek hikâyesi (Hayek'inki değil – her nasılsa ilk kapitalistler Yunanları ve Romalıları unuttu) seçkinler kendi aralarında hakimiyet için çatışmaya başladıklarında (güç insanlara bunu yaptırır) ve herhangi bir grup ister sokaklarda ister bankaların ve şirketlerin yönetim kurulu odalarında olsun gizil güce sahip olan halk kim ise ona başvurduğunda başlar.

Düşüncelerimin oldukça anlaşılır olduklarını umuyorum, ama her şey görecedir ve hatta siyasete ilgisini neredeyse bütünüyle kaybetmiş bir tüketim toplumunu saldırgan bir biçimde destekleyen liberal demokratik bir rejim bile eski tarz Sovyet ya da hatta yeni Çin modeline yeğdir. Gelgelelim, daha iyisini yapabiliriz. Koşullar değişiyor ve yapılabilecek değişim için sürekli yeni seçenekler beliriyor; eğer baskı noktaları biliniyorsa etkide bulunulabilir. Değişim daima bizim istediğimiz kadar çabuk gelmez, ama bazen de çok hızlı gelir. Buna karşın, modern bir demok-

raside değişimler popülist değil, üzerine kafa yorulmuş bir siyasi yordamla yapılabilirler ve en iyi bu yordamla yapılmaktalar. İzlenmek isteyen siyasetçiler dinlemek zorunda olduklarını bilirler. Sizin için demokrasi.

Var olan "demokrasiler" köktenci bir biçimde daha demokratik toplumlar haline gelebilirler mi? Gelişmiş kurumsal düzenlemelere daima ihtiyaç vardır, ama bunlar kendi başlarına demokratik bir ruh oluşturmak için kesinlikle yeterli değildir. Kuramda çözüm oldukça ortadadır: iktidarın paylaştırılması. Britanya ve Avrupa örneğini ele alalım. Bazı güçler aşağıya devredilse de, diğerlerinin oldukça doğrudan yukarıya devredilmesi yönünde açıkça güçlü bir örnek bulunmaktadır. Bazı büyük şeyleri kendi başımıza yapamayabiliriz, ama başka birçok şeyde, ister Brüksel, ister Whitehall ya da isterse Westminster kaynaklı olsun, (buna Washington'u eklememiz gerekir mi?) tekbiçimliliğe ihtiyaç yoktur. David Marquad, bunun kuramını en açık ve düzgün biçimde koydu. Pennsylvanialı Wilson –"Federal piramidi hatırı sayılır bir noktaya yükseltmeyi ve bu nedenle de onu olabildiğince geniş bir tabana yaymayı istediği için"– 1787'de haklıydı. Her şeye karşın, Britanya'da ekonominin uzun dönemde giderek merkezi hale gelmesi için iyi nedenler vardı. Liberal demokratik bir devletin girişim ekonomisinde büyük menfaatler söz konusudur ve boyutun yarattığı sorunlar eski yurttaş demokrasisi, yurttaş cumhuriyetçiliği ve "yüz yüze toplum" düşüncelerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. İletişim, enformasyonun ulaşılabilirliği, şeffaflık ve açık yönetim, basın ve yayıncılık araçları, gerçekte merkezi yönetim üzerindeki denetimlerdir ve bunların denetimleri doğrudan katılımdan daha

güçlüdür. Ama yerel yönetimlerin yetkilerinin azaltılmasının nedenleri neredeyse bütünüyle kötüydü.

Doğrudan katılımın demokratik ruhu olan yurttaş cumhuriyetçiliği, bölgelerde, mahallelerde, komşuluklarda sağlam bir biçimde köklenebilir ve köklendirilmelidir; devredilebilir bütün güçler devredilmelidir. Kişi hem özgürlüğe hem tekbiçimliliğe sahip olamaz. Örneğin, Britanya'da ulusal basınımız birisinin Ulusal Sağlık Hizmeti'nden özel bir muamele görüp görmeyeceğinin ve ne kadar hızlı göreceğinin bir "posta kodu" piyangosu olduğu konusunda yaygara kopardı. Ama gazeteler (bir başka gün de) katı, bürokratik merkeziyetçiliğe karşı yaygara kopardılar. Basının kamuoyu olduğuna ya da basının kamuoyunu kendilerinden daha fazla etkileyebileceğine inanan hükümetler, yerel ihtiyaçlar, öncelikler, karar verme yetkileri konusunda ciddi bir düşünmeye ve eyleme yer vermeyen ulusal ölçünler ya da çerçeveler üretmektedir. Basının keyfilik korkusu, güçlerin merkez ile yerel yönetimler arasında, aslında kamu tahsisatına uygun olan ile özel tahsisata uygun olan arasında paylaştırılması konusunun ciddi bir biçimde tartışılmasını engellemektedir. Tocqueville haklıydı. Devlet içindeki bölgelerin ve grupların yüksek düzeyde özerkliğe sahip olmaları, bir demokrasideki özgürlük için temeldir. Tocqueville, Yunanları ve Romalıları hatırlayarak yurttaş cumhuriyetçilerini düşündü: katılımcı demokrasi alt gruplarda ve bölgelerde olabildiğince ve olduğu kadar uygulanmalıdır. Bu, siyasetin ve her bir bireyin yaşamının yararınadır. Biz başkalarının bizi gördükleri kadar iyiyizdir. Kuşkusuz, bu da bizim onları –ahlak, siyaset ve demokrasi bakımından– nasıl gördüğümüze dayanmaktadır.

Ben bir hümanistim. Öte yandan, Reinhold Niebuhr'un *Christian Realism and Political Problems*'daki –"Demokrasiyi insanın adalet isteği olanaklı kılsa da, adaletsizlik konusundaki yeteneği onu zorunlu kılmaktadır"– düşüncesiyle fazlasıyla duygudaşlık içindeyim. Demokratik özgürlüklerimizi ve aslında kendi insani doğal ortamımızı yok etmemizi engellemek için ihtiyaç duyduğumuz iyimserlik, ussal bir karamsarlığa dayanmalıdır.

EK OKUMA

Siyasal düşünceler tarihi üzerine yazılmış hemen hemen her şey ya demokrasiye değinir ya da onun üzerinedir ve aynı durum –çeşitli dönemlerde ister "Modern Demokrasiler" diye adlandırılsınlar ister adlandırılmasınlar– siyasal kurumların türlerine ilişkin çok sayıdaki genel kitap için de geçerlidir. Birleşik Devletler'de özellikle bütün siyaset araştırmaları demokrasinin anlamları ve kurumları etrafında dönebilmektedir (başka sistemlerle mücadele etmek için onların gerçekte nasıl işlediklerini anlamaya ve demokrasiyi nasıl uyguladığımızın kasabadaki tek eğlence olduğunu düşünmekten kaçınmaya ihtiyacımız olsa bile aşırı). Bu nedenle, acımasızca, ama yararlı olacağını umduğum bir biçimde seçici olmaya karar verdim: Şimdi yıllardır ve aynı zamanda bu uzun makalenin ya da kısa kitabın yazılmasında kullandığım ve yararlı bulduğum kitapları sıralayacağım. Öyle çok doğru var ki bir tanesi ekonomik olmalı.

Klasik yapıtlar için özel bir baskı önermedim. Akademik basımlar, yayımlanmakta olan son derece kapsamlı Cambridge Siyasi Düşünce Tarihi Metinleri dizilerinde bulunabilir, ama ucuz, ciltsiz basımlarında daha fazla çeşitlilik söz konusudur.

Advisory Group on Citizenship, *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools* (Qualifications and Curriculum Authority, 1998).

Horatio Alger, *Struggling Upward, or Luke Larkin's Luck*, yay. haz.: Carl Bode (Penguin Books, 1985).

Geoff Andrews (der.), *Citizenship* (Lawrence & Wishart, 1991).

Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, 2. baskı (Allen & Unwin, 1958).

–*The Human Condition* (Cambridge University Press, 1958).

Aristotle, *The Politics.*

–*Main Currents in Sociological Thought*, c. 1 (Weidenfeld & Nicolson, 1965).

Raymond Aron, *Democracy and Totalitarianism* (Weidenfeld & Nicolson, 1968).

Benjamin Barber, *Strong Democracy* (University of California Press, 1984).

Max Beloff (der.), *The Debate on the American Revolution, 1761-1783* (Nicholas Kaye, 1949).

Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty* (Oxford University Press, 1969).

J. H. Burns, *Political Thought: 1450-1700* (Cambridge University Press, 1991).

Andrew Carnegie, *Triumphant Democracy* (1886).

Alfred Cobban, *The Debate on the French Revolution, 1789-1800* (Nicholas Kaye, 1950).

Benjamin Constant, *Écrits politiques*, der.: Marcel Gauchet (Éditions Gallimard, 1997).

F. R. Cowell, *Cicero and the Roman Republic* (Pelican Books, 1956).

Bernard Crick (der.), *Citizens: Towards a Citizenship Culture* (Blackwell and Political Quarterly, 2001).

– *Essays on Citizenship* (Continuum, 2000).

– *In Defence of Politics*, 5. baskı (Continuum, 2000).

– *Basic Forms of Government* (Macmillan, 1973).

Colin Crouch, *Coping with Post-Democracy* (Fabian Society, 2001).
– David Marquand ile birlikte (der.), *Reinventing Collective Action* (Blackwell ve *Political Quarterly*, 1992).
Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (Yale University Press, 1991).
– *On Democracy* (Yale University Press, 1999).
Cynthia Farrar, *The Origins of Democratic Thinking: The Invention of Politics in Classical Athens* (Cambridge University Press, 1988).
S. E. Finer, *The Man on Horseback* (Pall Mall Press, 1962).
– *The History of Government*, 3 cilt (Oxford University Press, 1997).
M. I. Finley, *The Ancient Greeks* (Chatto & Windus, 1963).
W. G. Forrest, *The Emergence of Greek Democracy* (Weidenfeld & Nicolson, 1966).
Carl J. Friedrich, *Constitutional Government and Democracy*, gözden geçirilmiş baskı (Ginn & Co., New York, 1950).
Andrew Gamble, *Politics and Fate* (Polity, 2000).
Ernest Gellner, *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Rivals* (Hamish Hamilton, 1994).
Alexander Hamilton, John Jay ve James Madison, *The Federalist*
James Harrington, *Oceana – bkz.* J. G. A. Pocock.
Louis Hartz, *The Liberal Tradition in America* (Harcourt Brace, 1955).
David Held, *Models of Democracy*, 2. baskı (Polity, 1996).
Christopher Hill, *Puritanism and Revolution* (Seeker & Warburg, 1958).
Paul Hirst ve Sunil Khilnani, *Reinventing Democracy* (Blackwell ve *Political Quarterly*, 1996). Thomas Hobbes, *Leviathan* (1651).
Richard Hofstadter, *The Paranoid Style in American Politics* (Cape, 1966).

Thomas Jefferson, *Political Writings*, der.: Joyce Oldham Appleby ve Terence Ball (Cambridge University Press, 1996).
John Keane, *Democracy and Civil Society* (Verso, 1988).
Preston King, *Toleration* (Allen & Unwin, 1976).
Mario Attilio Levi, *Political Power in the Ancient World* (Weidenfeld & Nicolson, 1965).
A. D. Lindsay, *The Modern Democratic State* (Oxford University Press, 1943).
John Locke, *Two Treatises on Government* (1689).
Niccolo Machiavelli, *The Discourses* (1531).
C. H. McIlwain, *Constitutionalism Ancient and Modern* (Cornell University Press, 1947).
C. B. Macpherson, *The Real World of Democracy* (Oxford University Press, 1966).
David Marquand, *The New Reckoning: Society, State and Citizens* (Polity, 1997).
Masao Maruyama, *Thought and Behaviour in Modern Japanese Politics*, der.: Ivan Morris (Oxford University Press, 1963).
Lidia Storoni Mazzolani, *The Idea of the City in Roman Thought* (Hollis & Carter, 1967).
Christian Meier, *The Greek Discovery of Politics* (Harvard University Press, 1990).
Michael Mendle (der.), *The Putney Debates of 1647: the Army, the Levellers and the British State* (Cambridge University Press, 2001).
J. S. Mill, *Autobiography* (1873).
– *On Liberty* (1859).
– *Considerations on Representative Government* (1861).
Barrington Moore Jnr., *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (Allen Lane, 1967).
Reinhold Niebuhr, *Christian Realism and Political Problems* (Faber & Faber, 1954).
Adrian Oldfield, *Citizenship and Community: Civic Republicanism and the Modern World* (Routledge, 1990).

Dawn Oliver ve Derek Heater, *The Foundations of Citizenship* (Harvester Wheatsheaf, 1994).
Plato, *The Republic.*
J. G. A. Pocock (der.), *The Political Works of James Harrington* (Cambridge University Press, 1977).
– *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition* (Princeton University Press, 1975).
John Rawls, *A Theory of Justice* (Clarendon Press, 1972).
Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy* (Allen & Unwin, 1943).
Richard Sennett, *The Fall of Public Man* (Knopf, 1977).
Quentin Skinner, *Liberty Before Liberalism* (Cambridge University Press, 1998).
Adam Smith, *The Wealth of Nations* (1776).
Herbert Spencer, *Man versus the State* (1884).
John Tebbel, *From Rags to Riches: Horatio Alger, Jr. and the American Dream* (New York, Macmillan, 1965).
Thucydides, *The Peloponnesian War.*
Alexis de Tocqueville, *L'Ancien Régime et la Révolution en France* (1856), farklı adlarla çevrildi.
– *Democracy in America,* 2 cilt (1835-40).
H. G. Wells, *The Future in America* (Harper, 1906).

Kültür Kitapliği

1- **SOKRATES**, Louis-André Dorion, Mart 2005
2- **NAPOLÉON**, Thierry Lentz, Mart 2005
3- **BİLİM-KURGU**, Jacques Baudou, Mart 2005
4- **ANADOLU UYGARLIKLARI**, Marc Desti, Nisan 2005
5- **PSİKANALİZ**, Daniel Lagache, Nisan 2005
6- **SOSYAL BİLİMLER**, Dominique Desjeux, Nisan 2005
7- **HİTİTLER**, Isabelle Klock-Fontanille, Mayıs 2005
8- **SOSYAL PSİKOLOJİ**, Jean Maisonneuve, Mayıs 2005
9- **YUNAN MİTOLOJİSİ**, Pierre Grimal, Mayıs 2005
10- **EMPRESYONİZM**, Marina Ferretti Bocquillon, Haziran 2005
11- **MEZHEPLER**, Nathalie Luca, Haziran 2005
12- **ŞARABIN TARİHİ**, Jean-François Gautier, Haziran 2005
13- **FELSEFE AKIMLARI**, Dominique Folscheid, Temmuz 2005
14- **JEAN-PAUL SARTRE**, Annie Cohen-Solal, Temmuz 2005
15- **HAÇLILAR**, Cécile Morrisson, Temmuz 2005
16- **İNGİLİZ EDEBİYATI**, Jean Raimond, Ağustos 2005
17- **ÜNİVERSİTELERİN TARİHİ**, C. Charle & J. Verger, Ağustos 2005
18- **CAZ**, Lucien Malson & Christian Bellest, Ağustos 2005
19- **TAPINAK ŞÖVALYELERİ**, Régine Pernoud, Eylül 2005
20- **ÇAĞDAŞ SANAT**, Anne Cauquelin, Eylül 2005
21- **BİLİM TARİHİ**, Pascal Acot, Eylül 2005
22- **DİNLER**, Paul Poupard, Ekim 2005
23- **ANTROPOLOJİ**, Marc Augé & Jean-Paul Colleyn, Ekim 2005
24- **KAPİTALİZM**, Claude Jessua, Ekim 2005
25- **BLUES**, Gérard Herzhaft, Kasım 2005
26- **NIETZSCHE**, Jean Granier, Kasım 2005
27- **JEOPOLİTİK**, Alexandre Defay, Kasım 2005
28- **RUS EDEBİYATI**, Jean Bonamour, Mart 2006
29- **BİLİM FELSEFESİ**, Dominique Lecourt, Mart 2006
30- **BUDACILIK**, Henri Arvon, Mart 2006
31- **BABİL**, Béatrice André-Salvini, Nisan 2006
32- **FANTASTİK EDEBİYAT**, Jean-Luc Steinmetz, Nisan 2006
33- **ANKSİYETE VE KAYGI**, André Le Gall, Nisan 2006
34- **ÇOCUK PSİKOLOJİSİ**, Olivier Houdé, Mayıs 2006

35- **SCHOPENHAUER**, Edouard Sans, Mayıs 2006
36- **ANTİK MISIR**, Sophie Desplancques, Mayıs 2006
37- **VİKİNGLER**, Pierre Bauduin, Haziran 2006
38- **VAROLUŞÇULUK**, Jacques Colette, Haziran 2006
39- **SANAT TARİHİ**, Xavier Barral I Altet, Haziran 2006
40- **ROMA İMPARATORLUĞU**, Patrick Le Roux, Temmuz 2006
41- **KIERKEGAARD**, Olivier Cauly, Temmuz 2006
42- **ALMAN EDEBİYATI**, Jean-Louis Bandet, Temmuz 2006
43- **MAYALAR**, Paul Gendrop, Ağustos 2006
44- **MİMARLIK TARİHİ**, Gérard Monnier, Ağustos 2006
45- **DİYABET**, Jean & Charles Darnaud, Ağustos 2006
46- **AVRUPA BİRLİĞİ**, Jean-Luc Mathieu, Eylül 2006
47- **DİLBİLİM**, Jean Perrot, Eylül 2006
48- **AZTEKLER**, Jacques Soustelle, Eylül 2006
49- **DADA VE GERÇEKÜSTÜCÜLÜK**, David Hopkins, Kasım 2006
50- **KÜRESELLEŞME**, Manfred B. Steger, Kasım 2006
51- **HAYVAN HAKLARI**, David DeGrazia, Kasım 2006
52- **HIRİSTİYANLIK**, Linda Woodhead, Aralık 2006
53- **GAZETECİLİK**, Ian Hargreaves, Aralık 2006
54- **EVRİM**, Brian & Deborah Charlesworth, Aralık 2006
55- **İSPANYA İÇ SAVAŞI**, Pierre Vilar, Ocak 2007
56- **YARATICILIK**, Michel-Louis Rouquette, Ocak 2007
57- **FELSEFENİN DOĞUŞU**, Giorgio Colli, Ocak 2007
58- **ANTİK FELSEFE**, Jean-Paul Dumont, Şubat 2007
59- **İNKALAR**, Henri Favre, Şubat 2007
60- **YAZIN KURAMI**, Jonathan Culler, Şubat 2007
61- **SOSYAL VE KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ**, Monaghan & Just, Nisan 2007
62- **SPINOZA**, Roger Scruton, Nisan 2007
63- **TANGO**, Remi Hess, Nisan 2007
64- **İTALYAN EDEBİYATI**, Christian Bec & François Livi, Mayıs 2007
65- **DARWIN VE DARWINCİLİK**, Patrick Tort, Mayıs 2007
66- **SİYONİZM**, Ilan Greilsammer, Mayıs 2007
67- **FOBİLER**, Paul Denis, Ağustos 2007
68- **KLASİK SANAT**, Mary Beard & John Henderson, Ağustos 2007
69- **PLATON VE AKADEMİA**, Jean Brun, Ağustos 2007
70- **HABERMAS**, James Gordon Finlayson, Eylül 2007
71- **FREUD**, Roland Jaccard, Eylül 2007
72- **KAFKA**, Ritchie Robertson, Eylül 2007

73- **FENOMENOLOJİ**, Jean-François Lyotard, Ekim 2007
74- **EROTİZM**, Roger Dadoun, Ekim 2007
75- **TARİH**, John H. Arnold, Ekim 2007
76- **HOMEROS**, Jacqueline de Romilly, Aralık 2007
77- **ARİSTOTELES VE LİSE**, Jean Brun, Aralık 2007
78- **ANARŞİZM**, Colin Ward, Aralık 2007
79- **BİZANS TARİHİ**, Jean-Claude Cheynet, Mart 2008
80- **BARTHES**, Jonathan Culler, Haziran 2008
81- **ŞİZOFRENİ**, Marc-Louis Bourgeois, Haziran 2008
82- **İSLAM**, Dominique Sourdel, Eylül 2008
83- **SANAT KURAMI**, Cynthia Freeland, Eylül 2008
84- **PLATON**, Jean-François Mattéi, Eylül 2008
85- **FEMİNİZM**, Margaret Walters, Ocak 2009
86- **DESCARTES**, Tom Sorell, Ocak 2009
87- **KELTLER**, Venceslas Kruta, Ocak 2009
88- **MAX WEBER**, Laurent Fleury, Temmuz 2009
89- **RETORİK**, Michel Meyer, Temmuz 2009
90- **DEVLET**, Renaud Denoix de Saint Marc, Temmuz 2009
91- **SALSA VE LATİN CAZ**, Isabelle Leymarie, Ocak 2010
92- **FOUCAULT**, Gary Gutting, Ocak 2010
93- **İNSAN HAKLARI**, Andrew Clapham, Ocak 2010
94- **POETİKA**, Michel Jarrety, Mayıs 2010
95- **RUS DEVRİMİ**, S. A. Smith, Mayıs 2010
96- **FOTOĞRAF**, Roger Bellone, Mayıs 2010
97- **GALILEO**, Georges Minois, Ağustos 2010
98- **EPİSTEMOLOJİ**, Hervé Barreau, Ağustos 2010
99- **KEYNES VE KEYNESÇİLİK**, Pierre Delfaud, Ağustos 2010
100- **HEGEL VE HEGELCİLİK**, Jean-François Kervégan, Mart 2011
101- **ERGEN DEPRESYONU**, Henri Chabrol, Mart 2011
102- **MODA**, Dominique Waquet & Marion Laporte, Mart 2011
103- **LOCKE**, John Dunn, Ağustos 2011
104- **KÜRESEL ISINMA**, Mark Maslin, Ağustos 2011
105- **BAROK**, Victor-Lucien Tapié, Ağustos 2011
106- **BHAGAVADGITA**, Anonim, Eylül 2011
107- **HİNDUİZM**, Korhan Kaya, Eylül 2011
108- **İKTİSAT**, Partha Dasgupta, Eylül 2011
109- **SHAKESPEARE**, Germaine Greer, Aralık 2011
110- **SENFONİ**, Rémi Jacobs, Aralık 2011

111- **HUKUK FELSEFESİ**, Michel Troper, Aralık 2011
112- **RAMAYANA**, Anonim, Ocak 2012
113- **DEMOKRASİ**, Bernard Crick, Mart 2012
114- **FRANKFURT OKULU**, Paul-Laurent Assoun, Mart 2012
115- **KİTABIN TARİHİ**, Albert Labarre, Mart 2012
116- **MİT**, Robert A. Segal, Haziran 2012
117- **MODERN ÇİN**, Rana Mitter, Haziran 2012
118- **DÜŞLER**, J. Allan Hobson, Haziran 2012
119- **RÖNESANS**, Jerry Brotton, Kasım 2012
120- **PARANOYA**, Sophie de Mijolla-Mellor, Kasım 2012
121- **KITA FELSEFESİ**, Simon Critchley, Kasım 2012
122- **İDEOLOJİ**, Michael Freeden, Aralık 2012
123- **RÖNESANS SANATI**, Geraldine A. Johnson, Aralık 2012
124- **SOĞUK SAVAŞ**, Robert J. McMahon, Mart 2013
125- **MARX**, Peter Singer, Mart 2013
126- **POSTYAPISALCILIK**, Catherine Belsey, Mart 2013
127- **YUNAN SANATI**, Jean-Jacques Maffre, Haziran 2013
128- **MATEMATİK**, Timothy Gowers, Haziran 2013
129- **PSİKİYATRİ TARİHİ**, Jacques Hochmann, Haziran 2013
130- **ORTAÇAĞ FELSEFESİ**, Alain de Libéra, Ağustos 2013
131- **TASARIM**, John Heskett, Ağustos 2013
132- **TRAJEDİ**, Adrian Poole, Ekim 2013
133- **MODERNİZM**, Christopher Butler, Ekim 2013
134- **KÜBİZM**, Pierre Cabanne, Kasım 2013
135- **SOSYALİZM**, Michael Newman, Kasım 2013
136- **JUNG**, Anthony Stevens, Ocak 2014
137- **KUANTUM**, John Polkinghorne, Ocak 2014
138- **FAŞİZM**, Kevin Passmore, Nisan 2014
139- **KAOS**, Leonard Smith, Nisan 2014
140- **DERRIDA**, Simon Glendinning, Mayıs 2014
141- **MASONLUK**, Paul Naudon, Ağustos 2014
142- **ZEN**, Jean-Luc Toula-Breysse, Ağustos 2014
143- **BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI**, Michael Howard, Eylül 2014
144- **TIP TARİHİ**, William Bynum, Ekim 2014
145- **HEIDEGGER**, Michael Inwood, Ekim 2014
146- **KABALA**, Joseph Dan, Mart 2015
147- **İNSAN EVRİMİ**, Bernard Wood, Nisan 2015
148- **DÜNYA MÜZİĞİ**, Philip V. Bohlman, Nisan 2015

149- **SOYUT SANAT**, Alain Bonfand, Haziran 2015
150- **FRANSIZ DEVRİMİ**, William Doyle, Haziran 2015
151- **İMPARATORLUK**, Stephen Howe, Temmuz 2015
152- **GANDHİ**, Robert Deliège, Temmuz 2015
153- **ZEKÂ**, Ian J. Deary, Eylül 2015
154- **ANTİK FELSEFE**, Julia Annas, Eylül 2015
155- **ELEMENTLER**, Philip Ball, Ekim 2015
156- **PARİS'İN TARİHİ**, Yvan Combeau, Ekim 2015
157- **KARTACA**, Maria Giulia Amadasi Guzzo, Aralık 2015
158- **HOBBES**, Richard Tuck, Aralık 2015
159- **ABD TARİHİ**, Réne Rémond, Mart 2016
160- **CADILIK**, Malcolm Gaskill, Mart 2016
161- **SOSYOLOJİ**, Steve Bruce, Nisan 2016
162- **WITTGENSTEIN**, A. C. Grayling, Nisan 2016
163- **FİLM**, Michael Wood, Nisan 2016
164- **KUŞKUCULUK**, Carlos Lévy, Ağustos 2016
165- **TARİHÖNCESİ**, Chris Gosden, Ağustos 2016
166- **1871 KOMÜNÜ**, Jacques Rougerie, Ekim 2016

DEMOKRASİ

BERNARD CRICK

Türkçesi: ÜMİT HÜSREV YOLSAL

HİÇBİR SİYASİ KAVRAM DEMOKRASİ KADAR ÇOK TARTIŞMAYA VE YANLIŞ ANLAMAYA KONU OLMAMIŞTIR. BUGÜN SİYASİ YELPAZENİN FARKLI KESİTLERİNİ TEMSİL ETMEKLE BİRLİKTE DEMOKRATİK OLDUĞUNU İDDİA ETMEYEN TEK BİR REJİM BULMAK NEREDEYSE OLANAKSIZ. BU KILAVUZ KİTAP DEMOKRASİ KAVRAMININ KÖKENİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ KADAR MEVCUT DEMOKRATİK UYGULAMALARI VE KURUMLARI DA MERKEZİNE ALIYOR. İYİ BİR YÖNETİM İÇİN DEMOKRASİNİN GEREKLİ AMA YETERSİZ BİR YAKLAŞIM OLDUĞUNU ÖNE SÜREN BU ÇALIŞMA, BUGÜNE DEK KONU HAKKINDA YAZDIKLARI BİRER MODERN KLASİK KABUL EDİLEN SAYGIDEĞER KURAMCI BERNARD CRICK'İN TEMEL NİTELİKTE BİR ÇÖZÜMLEMESİ.

Kültür Kitaplığı: 113; Siyasetbilim: 4

D